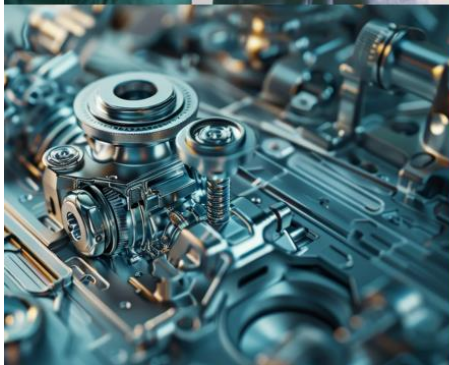

Rapport 7:2025

Mellom nasjonal standardisering og lokal tilpasning

Bruk og vurderinger av nasjonale planer i fagskolesektoren

Inger C. Nordhagen

Hanna Jones

Jostein Ryssevik

Inger C. Nordhagen, Hanna Jones, Jostein Ryssevik

Mellom nasjonal standardisering og lokal tilpasning

Bruk og vurderinger av nasjonale planer i fagskolesektoren

Ideas2evidence rapport 7/2025

IDEAS2EVIDENCE

Bygger kunnskap

© ideas2evidence 2025

ideas2evidence

Villaveien 5

5007 Bergen

Telefon: 91817197

post@ideas2evidence.com

Bergen, juni 2025

ISBN: 978-82-8441-065-4

Forord

Denne rapporten presenterer funn fra en utredning av bruk og vurderinger av nasjonale planer i fagskolesektoren. Prosjektet er gjennomført av ideas2evidence på oppdrag fra HK-dir.

I perioden 2020-2023 har det i regi av Nasjonalt fagskoleråd blitt gjennomført en revisjon av de nasjonale planene for høyere yrkesfaglig utdanning innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag. Formålet med denne utredningen har vært å samle erfaringer fra revisjonsarbeidet, og å opparbeide kunnskap om hvordan de reviderte planene er blitt vurdert og brukt i fagskolesektoren. Kunnskapen fra utredningen skal gi grunnlag for å vurdere hvordan et eventuelt videre arbeid med nasjonale planer skal innrettes.

Vi vil rette en stor takk til HK-dir for et veldig interessant oppdrag, og godt samarbeid under gjennomføringen av prosjektet. Vi vil også takke alle som stilte til intervjuer, og som svarte på spørreundersøkelsen.

Bergen,

Juni 2025

Innhold

Kapittel 1: Innledning	15
1.1 Bakgrunn	15
1.2 Problemstillinger	17
1.3 Data og metoder	18
1.4 Rapportens oppbygning	20
Kapittel 2: Hvordan brukes planene?	22
2.1 Godt kjent i fagmiljøene	22
2.2 Mindre kjent blant studentene og i arbeidslivet	26
2.3 Ikke bare til veiledning og inspirasjon	27
2.4 Skolestørrelse og fagområdeakkreditering åpner for større variasjon	34
2.5 Hensynet til arbeidslivets behov og studentenes etterspørsel veier tungt	36
2.6 Nasjonale planer lite relevante for arbeidslivet	38
2.7 Lite samarbeid med andre fagskoler	40
2.8 Oppsummering	41
Kapittel 3: Hvordan oppfatter sektoren de nasjonale planene?	43
3.1 Planene oppleves som nyttige	43
3.2 Blandet mottakelse av planenes format	46
3.3 Oppfattes som veiledende, men mange legger seg allikevel tett opptil planene	48
3.4 De fagansvarlige vet hvordan de skal finne frem til planene	52
3.5 Oppsummering	53
Kapittel 4: Framtidig innretning av arbeidet	55
4.1 Prosessens egenverdi	55
4.2 Mellom nasjonal standardisering og lokal tilpasning	59
4.3 De nasjonale planenes format og innretning	64
Litteratur	70
Vedlegg 1: Spørreskjema til fagansvarlige	71

Sammendrag

I perioden 2020-2023 har det i regi av Nasjonalt fagskoleråd blitt gjennomført en revisjon av de nasjonale planene for høyere yrkesfaglig utdanning innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag. De nasjonale planene er veiledende, og inngår ikke som et virkemiddel i statens styring av innholdet i fagskoleutdanningene. De lever likevel i spenningsfeltet mellom behovet for en viss nasjonal standardisering av utdanningene innenfor høyere yrkesfaglig utdanning, og behovet for å gi den enkelte fagskole nok handlingsrom til å tilpasse sine utdanninger til arbeidslivets behov.

Formålet med denne utredningen har vært å samle erfaringer fra revisjonsarbeidet og få innsikt i hvordan de reviderte planene er blitt vurdert og tatt i bruk i fagskolesektoren, den relativt korte perioden de har vært tilgjengelig. Kunnskapen fra utredningen skal gi grunnlag for å vurdere hvordan et eventuelt videre arbeid med nasjonale planer skal innrettes.

Hvordan planene er blitt brukt

Revisjonen av de nasjonale planene var fagskolesektorens egen prosess. Mange fagmiljø var direkte involvert i revisjonsarbeidet eller deltok på innspillmøter, høringer eller informasjonsmøter. De ferdige planene utløste også et betydelig arbeid med revisjon av fagskolenes lokale studieplaner. Prosessen kan beskrives som en dugnad som kanskje var like viktig for sektoren som planverket som kom ut av dette arbeidet.

De nasjonale planene er derfor godt kjent i fagmiljøene. Både når det gjelder involvering og kjennskap, finner vi imidlertid store forskjeller mellom ulike deler av sektoren. De offentlige fagskolene har vært mer aktive enn de private, og de større mer enn de mindre. I tillegg ser vi at fagmiljø med fagområdeakkreditering både har vært tettere involvert og kjenner planene bedre enn miljø uten akkreditering. Det er også først og fremst fagstaben ved den enkelte fagskole som har et forhold til de nasjonale planene. Hverken studentene, eller arbeidsgiverne som ansetter disse studentene, ser ut til å kjenne de nasjonale planene særlig godt.

De nasjonale planene skal først og fremst være til veiledning og inspirasjon. Mange fagskoler har brukt dem på denne måten, men vi ser også mange eksempler på at fagskolene har lagt sine lokale studieplaner svært tett opp til de nasjonale planene. Dette har flere årsaker. Noen har lagt seg tett opp til de nasjonale planene fordi de var tilfredse med hvordan de var utformet, eller fordi deres eksisterende studieplan ikke avvek så mye fra den reviderte nasjonale planen. Samtidig vi finner også eksempler på at enkelte har opplevd de nasjonale planene som mer styrende enn det som er hensikten. To kjennetegn ved fagskolene ser ut til å være av betydning her. Større fagskoler med mer faglig og administrativ kapasitet, gjør større tilpasninger enn mindre skoler, og fagmiljø med fagområdeakkreditering gjør større tilpasninger enn fagmiljø uten akkreditering. Miljø uten akkreditering gjør mindre tilpasninger fordi de vegrer seg for å gjøre endringer i eksisterende studieplaner som vil utløse krav om ny godkjenning. I enkelte tilfeller er også fagskolene bekymret for å ikke få godkjenning fra NOKUT.

I utarbeidelsen av sine lokale studieplaner, legger fagmiljøene betydelig vekt på *ønskene fra lokalt arbeidsliv*. Men fagskolene legger også vekt på *søkermarkedet*, og enkelte også på behovet for å tilby utdanninger som skiller seg fra andre fagskoler. *Fagprofilen til de ansatte* betyr derimot mindre når fagskolene utformer sine studieplaner.

De nasjonale planene spiller en marginal rolle i dialogen mellom fagskolene og arbeidslivet. Ifølge våre informanter har arbeidslivsrepresentantene et instrumentelt forhold til samarbeidet med fagskolene, og er hovedsakelig opptatt av å kunne rekruttere kandidater som kan gå rett inn i ulike funksjoner i virksomheten. Læringsutbyttebeskrivelsene (LUB-ene), som benyttes både i de nasjonale planene og de lokale studieplanene, oppleves som abstrakte og «skolske» og er ikke i en språklig form som arbeidslivet ønsker å forholde seg til. Det blir derfor i stor grad opp til fagskolene å «oversette» disse til et språk som arbeidslivet kan kjenne seg igjen i.

Hvordan de nasjonale planene er blitt oppfattet

Flertallet av våre respondenter og informanter mener at nasjonale planer har en rolle å spille i høyere yrkesfaglig utdanning innen helse- og oppvekstfag og tekniske fag. Selv om planene både brukes og vurderes forskjellig i ulike deler av sektoren, mener de fleste at de er nyttige som et utgangspunkt for fagskolenes faglige utviklingsarbeid. Flertallet er også enige i at arbeidet med de nasjonale planene har vært viktig for kvalitetsutviklingen i sektoren. Prosessen har bidratt til å sette søkelys på kvalitet i høyere yrkesfaglig utdanning og til å løfte relevante problemstillinger i fagskolenes kvalitetssikringsarbeid. Opplevelsen av nytte er noe større innenfor helse- og oppvekstfag enn de tekniske fagene, og ved de mindre fagskolene sammenlignet med de større.

De nasjonale planene er veiledende og skal ikke binde fagskolene til å utforme sine studieplaner på en bestemt måte. Vi finner at fagmiljøene i all hovedsak har oppfattet dette, og at de også opplever at statusen kommer tydelig fram i kommunikasjonen rundt planene.

Et flertall av de fagansvarlige opplever at de har et handlingsrom til å utforme sine lokale studieplaner uavhengig av de reviderte nasjonale planene. Samtidig ser vi at flere fagmiljø mener at avviket mellom nasjonal plan og lokal studieplan likevel ikke bør være for stort. Dette er en dobbelthet i tilnærmingen til de nasjonale planene som vi hovedsakelig finner i fagmiljø uten fagområdeakkreditering, og det kan se ut til at det i noen tilfeller skyldes en misoppfatning av at NOKUT tar forholdet til de nasjonale planene med i vurderingen når de skal godkjenne en lokal studieplan.

Flere av våre informanter vektlegger at fagskolenes rom til å tilpasse utdanningene til det lokale arbeidslivets behov, ikke bare handler om hvordan de lokale studieplanene utformes. Friheten til å velge hvordan de vil legge opp opplæringen er også en viktig del av det lokale handlingsrommet. Ganske mange fagansvarlige, særlig innenfor de tekniske fagene, opplever at handlingsrommet for lokal tilpasning er større med dagens nasjonale planer enn med tidligere planer.

Framtidig innretning av arbeidet

Vårt hovedinntrykk er at de fleste informantene er godt tilfredse med revisjonsprosessen. Samtidig finner vi at prosessen kunne tjent på å ha mer styrende retningslinjer for hvordan planene skulle utformes. Vi stiller også spørsmålsteget ved om det har vært tilstrekkelig kapasitet i alle arbeidsgruppene.

Mange av respondentene og informantene opplever at de nasjonale planene er viktige for kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning. Et betydelig flertall mener at det er behov for nasjonale planer på deres fagområder, og det er få som formidler konkrete ønsker om at de nasjonale planene skulle vært utformet på en annen måte enn de er i dag. De fleste ser ut til å være rimelig godt fornøyd med planene slik de er, og finner dem anvendelige for sitt eget arbeid. Det eneste området hvor synspunktene i noen grad spriker, gjelder planenes detaljeringsnivå. Mens enkelte informanter

fra større fagmiljø med fagområdeakkreditering foretrekker mer generelle og overordnede planer, ser de mindre fagmiljøene ut til å foretrekke planer som er mer konkrete og detaljerte.

Fagskolemeldingen (Meld. St. 11, 2024-2025) understreker at de nasjonale planene ikke har en plass i styringen av fagskoleutdanningene, men sier samtidig at arbeidet med planene har hatt enkelte positive effekter i sektoren. Noen av disse effektene finner støtte i våre data. Samtidig påpeker meldingen at ordningen med de nasjonale planene i noen grad bryter med fagskolenes behov for fleksibilitet og tilpasning til et skiftende arbeidsliv, og at planene framover også kan bli en sovepute som hemmer fagskolenes utviklingsarbeid og utdanningenes kvalitet.

For å unngå en slik utvikling, mener vi at dersom ordningen med nasjonale planer videreføres, er det avgjørende at de holdes oppdatert og at det legges vekt på å sikre at alle planer holder tilstrekkelig kvalitet. Dette vil være en ressurskrevende oppgave, og det bør derfor vurderes om det er nok kapasitet og vilje i sektoren til å opprettholde de nasjonale planene med det formatet de har i dag. Et alternativ er å utvikle mer overordnede og generelle planer hvor behovet for oppdatering vil være mindre. Fordi mer overordnede planer vil stille større krav til fagskolenes eget faglige utviklingsarbeid, bør en slik modell kombineres med veiledningsmateriale og samarbeidstiltak som kan støtte opp under fagskolenes bruk av de nasjonale planene. Dette vil være særlig viktig for de mindre fagskolene.

På et helt overordnet nivå ser vi derfor tre alternativer veier framover for de nasjonale planene:

- 1) **Utfasing:** Dersom man vurderer at det ikke er mulig eller ønskelig å legge ressurser i å sørge for at dagens nasjonale planer er oppdatert og holder høy kvalitet, bør det tas et eksplisitt valg om at planene på et eller annet tidspunkt ikke lenger skal benyttes. Utdaterte planer, eller planer som ikke har god nok kvalitet, øker sannsynligheten for at planene etter hvert vil få en negativ effekt på kvalitetsutviklingen i sektoren.
- 2) **Videreføring:** Et valg om å videreføre planene slik de er i dag, vil kreve et langsiktig oppdaterings- og kvalitetsarbeid. Dersom en slik prosess fortsatt skal baseres på sektorens egne krefter, vil det forutsette enda bredere deltakelse slik at hver enkelt arbeidsgruppe baserer seg på kunnskap og erfaringer fra mer enn en fagskole. Det bør vurderes om en slik modell er bærekraftig.
- 3) **Omarbeiding til mer overordnede planer:** Mer overordnede planer vil redusere behovet for hyppige oppdateringer, og gi sterkere insentiver til at fagskolene prioriterer det lokale fagutviklingsarbeidet. Modellen bør kombineres med utvikling av et veiledningsmateriale, og tiltak for samarbeid og kommunikasjon mellom fagskolene.

Summary

Between 2020 and 2023, the national plans for higher vocational education and training (HVET) in health and care,¹ and technical subjects, were revised. The revision process was initiated by the National council for HVET (*Nasjonalt fagskoleråd*). The national plans are intended to function as guidelines. They are not instruments of governmental control over the contents of educations offered at higher vocational colleges. However, they exist within a tension between the need for a certain level of national standardisation in HVET, and the need to provide each higher vocational college with enough flexibility to be able to adapt their programmes to meet the needs of the labour market.

The purpose of this study has been to gather experiences from the revision process and to gain insight into how the revised plans have been assessed and used within the HVET sector in the relatively short period since their release. The knowledge gained from this study is intended to inform decisions about whether, and possibly how, the work with national plans will continue in the future.

Use of the plans

The revision of the national plans was a process initiated by the HVET sector itself. Many professional communities were directly involved with the revision, or participated in consultation meetings, hearings, or information sessions. The revised plans also prompted considerable work on revising local study plans. The process may be described as a collaborative effort, perhaps as important to the sector as the resulting plans themselves.

The national plans are therefore well known in professional communities. However, the degree of involvement in the process as well as the familiarity with the plans vary across the sector. Public higher vocational colleges have been more active than private ones, and larger institutions more than smaller ones. Additionally, professional communities with subject area accreditation have been more closely involved and are more familiar with the plans than those without such accreditation. The national plans are primarily known and used by staff at the institutions; students and employers do not seem to be particularly familiar with them.

The national plans are intended to serve mainly as guidelines and inspiration. Many vocational colleges have used them accordingly, but there are also several examples of institutions aligning their local study plans very closely with the national plans. This has occurred for various reasons: some higher vocational colleges were satisfied with the plans, while others already had study plans that closely matched the revised national plans. However, there are also instances where the national plans have been perceived as more prescriptive than intended. Two factors seem particularly relevant for the varying use of the national plans: large higher vocational colleges with greater professional and administrative capacity tend to make more adjustments than smaller ones; similarly, higher vocational colleges with accreditation tend to adapt more than those without accreditation. Colleges without accreditation are often reluctant to make changes that would require renewed approval from the Norwegian Agency for Quality Assurance in Education (NOKUT), and in some cases, there is concern about whether changes would be approved by NOKUT.

---

¹ The revision encompassed subjects from the education types health and social care (*Norwegian: helse*) and child care (*Norwegian: oppvekst*)

When developing their local study plans, subject leads at the higher vocational colleges place considerable emphasis on the needs of the local labour market. They also consider applicant demand and, in some cases, the need to differentiate their educational offerings from those of other institutions. The professional background of the staff at the higher vocational college plays a less significant role in the development of study plans.

The national plans play a limited role in the dialogue between higher vocational colleges and employers. According to our informants, enterprise representatives engage with vocational colleges mainly with a practical aim: to recruit candidates who can go directly in to positions in their organisation. The learning outcome descriptions used in national plans as well as in local study plans are seen as abstract and overly theoretical and not written in a language that labour market representatives relate to. As a result, higher vocational colleges often need to "translate" these into terms that are more accessible for employers.

Perceptions of the national plans

The majority of respondents and informants agree that national plans have a role to play for HVET in health and care, and technical subjects. While the use and assessments of the plans vary across the sector, most agree that they are useful as a starting point for the professional development work that takes place at higher vocational colleges. The majority also believe that the process of revising the national plans has contributed positively to quality development within the sector, helping to highlight key issues in quality assurance. The perceived usefulness of the plans is somewhat greater in health and care, than in technical subjects, and among smaller colleges compared to larger ones.

The plans are advisory and are not meant to dictate how local study plans are designed. Most subject leads appear to understand and acknowledge this status and find that this is clearly communicated. A majority of subject leads feel they have the freedom to develop local study plans independently of the national plans. At the same time, some professional communities, particularly those without subject area accreditation, express concerns about deviating too far from the national plans. In some cases, this appears to stem from a misunderstanding that NOKUT assesses alignment with the national plans when approving local study plans.

Several informants emphasise that the freedom to adapt their education to local labour market needs is not limited to the way they design their local study plan. The freedom to choose teaching methods is also an important aspect. A significant number of subject leads, especially in technical fields, feel that the current national plans offer more flexibility than previous versions.

Future direction of the work with national plans

Our main impression is that most informants are generally satisfied with the revision process. However, the process might have benefited from clearer guidelines on how the plans should be structured. We also question whether all working groups had sufficient capacity.

Many respondents view the national plans as important tools for quality work in HVET. A clear majority believe that national plans are needed in their field, and few express specific desires for significant changes in the way the plans are designed. Most are reasonably satisfied with the plans as they are and find them useful for their work. The only area of notable divergence relates to the level of detail: some informants from larger higher vocational colleges with subject area accreditation prefer more general plans, while smaller institutions tend to prefer more specific and detailed ones.

The Government White Paper on higher vocational colleges (White paper 11, 2024–2025) emphasises that the national plans are not part of the formal governance of HVET, though it acknowledges some positive effects of the plans. Some of these benefits align with findings from our study. At the same time, the White paper notes that the existence of national plans may limit the sector’s flexibility and responsiveness to labour market needs and may eventually hinder development and quality of educational offerings.

To prevent this, we believe that if the national plans are continued, it is essential to keep them up to date and to ensure their quality. This will require that a significant amount of resources is put into the work with the plans, and it should be assessed whether the sector has sufficient capacity and will to maintain the current format. An alternative could be to develop plans that function as more general frameworks that require less frequent updates. Since such general plans would demand more of the institutions, they should be supported with guidance materials and initiatives to foster collaboration, which would be particularly important for smaller colleges.

On an overall level, we suggest three possible strategies for the future work with national plans for HVET:

- 1) **Phasing out:** If it is not seen as feasible to spend resources on maintaining high-quality, updated plans, a decision should be made to eventually discontinue the use of national plans. Plans that are outdated or of sub-optimal quality may have a negative effect on quality development in HVET.
- 2) **Continuation:** Continuing with the current format requires a long-term commitment to quality assurance and keeping the plans up to date. If the process is to rely on contributions from the HVET sector, it will need broader participation to ensure that each working group draws on a range of institutional experiences. The sustainability of such a model should be evaluated.
- 3) **Restructuring into general plans:** More general frameworks would reduce the need for frequent revisions and encourage colleges to invest in local development work. This approach should be combined with guidance materials and efforts to support collaboration across higher vocational colleges.

Kapittel 1: Innledning

I dette kapitlet presenterer vi bakgrunnen for utredningen og hvilke problemstillinger som er behandlet. Vi gir også en oversikt over hvilke data og metoder som er blitt benyttet til å belyse disse problemstillingene.

1.1 Bakgrunn

I perioden 2020-2023 har det i regi av Nasjonalt fagskoleråd blitt gjennomført en revisjon av de nasjonale planene for høyere yrkesfaglig utdanning innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) har vært sekretariat for prosessen. I kjølvannet av dette revisjonsarbeidet ønsket direktoratet å få utredet hvorvidt og på hvilken måte planene brukes i sektoren, og hvilken oppfatning sektoren har av de nasjonale planene. Denne rapporten oppsummerer hovedfunnene fra denne utredningen.

Formålet med de nasjonale planene er å gi veiledende rammer for innholdet og kvaliteten i utdanningene som tilbys ved den enkelte fagskole. Planene legger forholdene til rette for mobilitet av studenter mellom læresteder, og gir arbeidslivet forutsigbarhet og tydelige rammer for hva de kan forvente at kandidatene de rekrutterer, skal ha lært. De skal også sikre en helhetlig tilnærming til utdanning ved det enkelte lærested.

Innen høyere yrkesfaglig utdanning finnes det bare på enkelte fagområder en tradisjon for nasjonale planer, først og fremst innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag.² Som NIFU har påpekt i to utredninger (Høst m.fl., 2019; Høst m.fl., 2024) er det ikke tilfeldig at det er på disse fagområdene at nasjonale planer tillegges størst vekt. Dette er begge fagområder hvor det finnes lange tradisjoner for nasjonal styring av utdanningenes innhold: for de tekniske fagene med røtter i bransjeforeninger og partssamarbeid, og for helsefagene med røtter i profesjonsinteresser og en sterk statlig reguleringstradisjon. På andre større fagområder innenfor fagskolenes utdanningsportefølje, som økonomisk-administrative fag og de kreative fagene, finnes det ingen nasjonale planer.

De nasjonale planene skal etter intensjonen fungere som *veiledende rammer* som skal bidra til at tilsvarende utdanningstilbud har sammenlignbart innhold og lik kvalitet på tvers av fagskolene. Innenfor disse rammene skal det også være et betydelig rom for lokal tilpasning og utvikling av helt nye utdanningstilbud. Dette har sin bakgrunn i fagskolenes rolle og funksjon i det norske utdanningssystemet. Fagskolene skal, ifølge fagskoleloven (§4) «*gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak*», og «*være praksisnær og imøtekomme behovet for kvalifisert arbeidskraft i samfunnet*»³. Dette er med andre ord utdanninger med høye krav til arbeidslivsrelevans, og hvor behovet for å kunne tilpasse seg lokale behov og raske endringer i teknologi og arbeidsprosesser er særlig stort. En for sterk nasjonal standardisering vil kunne redusere

---

² Dette samsvarer med situasjonen i UH-sektoren hvor det per i dag bare finnes rammeplaner for utvalgte profesjonsfag (lærer- og helse- og sosialfagutdanning) og ingeniørutdanninger.

³ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-08-28>

fagskolenes muligheter for å respondere raskt og målrettet på de behovene som oppstår i omgivelsene.

Helt siden fagskoleloven ble vedtatt i 2003, har det derfor vært opp til fagskolene selv å utforme sine studieplaner. For fagskoler som ikke har fagområdeakkreditering, skal disse godkjennes av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga (NOKUT) både når det gjelder nye utdanningstilbud og tilbud hvor det er gjort substansielle endringer i læringsutbyttebeskrivelsene. For fagskoler som allerede er fagområdeakkreditert, kan lokale studieplaner revideres og nye tilbud settes i gang, uten en formell godkjenningssprosess.

De nasjonale planene for høyere yrkesfaglig utdanning innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag, eksisterer derfor i spenningsfeltet mellom *nasjonal styring* og *lokal tilpasning*, det vil si mellom et ønske om å etablere nasjonale standarder for kvalitet og innhold i utdanningene, og et ønske om å gi den enkelte fagskole nok handlingsrom til å kunne svare raskt og effektivt på nye og lokale kompetansebehov. Dette spenningsfeltet er illustrert i følgende figur:

Et av målene med revisjonene av de nasjonale planene som har pågått siden 2020, har vært å gjøre planene mindre detaljerte, og med større rom for lokal tilpasning til arbeidslivets behov. Som det heter i oppdragsbeskrivelsen, skal de nye planene «*være et inspirasjonsgrunnlag for fagskolenes utvikling av egne studieplaner som er tilpasset lokale og regionale behov*»⁴. I lys av behovet for balanse mellom nasjonal standardisering og lokal tilpasning, uttrykker revisjonene en tydelig intensjon om å styrke det lokale handlingsrommet.

Revisjonen av de nasjonale planene innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag, er godt forankret i sektoren. Revisjonen ble initiert av Nasjonalt fagskoleråd, planene ble utarbeidet av fagpersoner fra fagskolene, det ble holdt innspillmøter underveis, og forslagene ble sendt på åpen høring. Den endelige godkjenningen ble gjort av henholdsvis Nasjonalt fagråd for tekniske fag (NFTF) og Nasjonalt fagråd for helse- og oppvekst fag (NFFHO) med representasjon fra arbeidslivspartene, representanter fra fagskolene, de to sammenslutningene for private og offentlige fagskoler, Forum for Fagskoler (FFF) og HØY, og Organisasjon for norske Fagskolestudenter (ONF). Som Høst m.fl. (2024) påpeker, viser prosessen rundt utviklingen av de nye planene at en betydelig del av samarbeidet mellom fagskolene og arbeidslivet om utdanningenes innhold og kvalitet ble løftet opp på et nasjonalt nivå.

I mandatet for revisjonsarbeidet har Nasjonalt fagskoleråd oppgitt fire målsetninger (Nasjonalt fagskoleråd, 2019). De nye planene skal:

- ◆ Være et godt arbeidsverktøy for både fagskoler og arbeidsliv.
- ◆ Legge til rette for lokal tilpasning og handlingsrom.
- ◆ Legge til rette for at utdanningsinstitusjonene tilbyr praksisnære og yrkesrettede utdanninger med høy relevans og faglig kvalitet.
- ◆ Gjøre studentene bedre forberedt på arbeidslivet.

⁴ <https://fagskoleradet.no/nasjonale-planer-hyu>

1.2 Problemstillinger

Denne utredningen besvarer to overordnede problemstillinger:

- a) Hvordan blir de nasjonale planene brukt i utformingen av fagskolenes utdanningstilbud?
- b) Hvordan oppfatter fagskolene de reviderte planene?

Basert på funnene fra kunnskapsinnhentingene drøfter vi deretter problemstillingen:

- c) Hvordan arbeidet med nasjonale planer kan innrettes i fremtiden?

Under hver av de overordnede problemstillingene har vi sortert en rekke underspørsmål som vi har undersøkt i utredningen.

Hvordan brukes de nasjonale planene i utvikling av lokale utdanningstilbud?

Denne problemstillingen handler for det første om i *hvor stor grad* de nasjonale planene brukes, og eventuelt *hvordan* de nasjonale planene brukes, i arbeidet med å utvikle den enkelte fagskoles utdanningstilbud. Er skolens studieplaner og læringsutbyttebeskrivelser rene kopier av de nasjonale planene, eller brukes de i større grad som generelle rammer hvor fagskolene utnytter sitt handlingsrom til å konkretisere og tilpasse sine utdanninger for å møte spesifikke behov i det lokale arbeidslivet? Hvor vanlig er det at fagskoler ser helt bort fra de nasjonale planene når de reviderer eller utvikler nye utdanningstilbud? Vi har også sett nærmere på om planene benyttes i samarbeidet mellom fagskolene og arbeidslivet.

Under dette temaet har vi også undersøkt hvor god kjennskapen til de nasjonale planene er blant dem som ikke er direkte involvert i det lokale studieplanarbeidet.

Hvordan oppfatter fagskolene de reviderte nasjonale planene?

De reviderte planene har som mål å lette og forenkle fagskolenes arbeid med å utvikle sine lokale studieplaner. De skal fungere som et inspirasjonsgrunnlag som skolene kan ta utgangspunkt i og tilpasse slik de selv finner hensiktsmessig. Et sentralt spørsmål i utredningen er derfor i hvilken grad fagskolene opplever de nasjonale planene som *nyttige*. Gir de den inspirasjonen og «starthjelpen» som fagskolene trenger? Opplever for eksempel fagskolene at de nasjonale planene fungerer som *kvalitetssikrede rammer* som gir trygghet til å utvikle egne tillegg eller tilpasninger?

Et annet relevant spørsmål er hvilken status fagskolene opplever at de nasjonale planene har. Denne problemstillingen handler om hvordan fagskolene selv plasserer planene i spenningsfeltet mellom nasjonal standardisering, på den ene siden, og lokal handlingsfrihet og tilpasning, på den andre. De nasjonale planene skal, som nevnt, være til *veiledning og inspirasjon*. Men blir de oppfattet på denne måten av de som er involvert i arbeidet med revisjon av eksisterende, eller utvikling av helt nye, studieplaner? Hvor styrende opplever aktørene at de nasjonale planene er, og hvor stort handlingsrom tenker de at de har til å avvike, eller se helt bort fra, disse planene i sitt utviklingsarbeid?

Variasjoner mellom skoler og fagområder

I utredningen har vi også undersøkt om faktorer som skolestørrelse, offentlig eller privat eierskap, fagområde og fagområdeakkreditering har betydning for hvordan planene oppfattes og brukes. Når

det gjelder fagområde gjelder dette variasjoner mellom helse- og oppvekstfag på den ene siden og tekniske fag på den andre siden.

Anbefalinger – innretning på arbeidet med nasjonale planer i fremtiden

Oppdraget munner ut i noen konkrete forslag til hvordan arbeidet med nasjonale planer for fagskolesektoren kan innrettes i fremtiden. Sentrale problemstillinger her er for det første hvordan revisjonsarbeidet eventuelt bør organiseres, hvilket format planene bør ha og hvorvidt, og eventuelt hvordan, de nasjonale planene bør spille en rolle for fagskolenes utviklingsarbeid fremover.

1.3 Data og metoder

Oppdraget er først og fremst en kartlegging, hvor breddeperspektivet har stått sentralt. Det vil si at bruken og vurderingen av de nye planene er blitt studert i mange nok kontekster til å avdekke viktige variasjoner, og til å bygge generaliserbar kunnskap. Dette har vi kombinert med casestudier for å få en rikere forståelse av blant annet prosessene rundt revisjon av lokale studieplaner, og hvilken plass de nasjonale planene har i dette utviklingsarbeidet.

På denne bakgrunn har vi satt sammen et metodisk opplegg bestående av dokumentstudier, intervjuer med sentrale aktører, en spørreundersøkelse til fagansvarlige på relevante fagområder i hele fagskolesektoren, og casestudier ved utvalgte fagskoler.

Dokumentstudier

Innledningsvis gjennomførte vi en dokumentgjennomgang for å få bred innsikt i arbeidet med revisjonen av de nasjonale planene. Det gjelder for det første dokumenter som beskriver bakgrunnen for, og målsettingene med revisjonene, og hvordan dette arbeidet blir organisert. For det andre har vi gjennomgått et utvalg av de nasjonale planene og sett disse i forhold til konkrete studieplaner og læringsutbyttebeskrivelser ved et utvalg fagskoler. Dette er utdanningstilbud ved de samme fagskolene som omfattes av casestudiene (se mer om det nedenfor). I tillegg har vi gjennomgått høringsinnspillene for den gruppen av planer som ble revidert i 2023.

Intervjuer med aktører på sentralt nivå

Innledningsvis gjennomførte vi også et sett intervjuer med relevante aktører på sentralt nivå. Hensikten med disse var særlig å få innsikt i hvordan arbeidet med revidering av planene har foregått, og en dypere forståelse av målene for revisjonsarbeidet. Siden dette er aktører med god innsikt i sektoren, ga det også en mulighet til å få et bilde av hvordan disse aktørene oppfatter at fagskolene bruker planene når utdanningstilbud skal revideres eller opprettes, samt hvordan planene brukes i samarbeidet mellom fagskoler og arbeidsliv.

Vi gjennomførte ni intervjuer med aktører på sentralt nivå.

- ◆ HK-dir
- ◆ NOKUT, med særlig vekt på prosessen rundt godkjenning av utdanningstilbud
- ◆ Helsedirektoratet
- ◆ Leder for Nasjonalt fagskoleråd

- ◆ Organisasjon for norske fagskolestudenter (ONF)
- ◆ Representanter for nasjonalt fagråd for tekniske fag (fagskolerepresentanter)
- ◆ Representanter for nasjonalt fagråd for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag (fagskolerepresentanter)
- ◆ Representanter for nasjonalt fagråd for tekniske fag (arbeidslivsrepresentanter)
- ◆ Representanter for nasjonalt fagråd for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag (Arbeidslivsrepresentanter)

Spørreundersøkelse til fagansvarlige

For å ivareta breddeperspektivet, gjennomførte vi en spørreundersøkelse blant alle relevante fagansvarlige ved alle fagskoler som tilbyr utdanninger innenfor tekniske fag og helse- og oppvekstfag. Ettersom undersøkelsen har gått ut til hele populasjonen av relevante fagskoler, gir funnene fra undersøkelsen generaliserbar kunnskap om hele bredden av fagskolefeltet.

Undersøkelsen ble rettet mot de fagansvarlige fordi disse ofte er direkte involvert i det lokale arbeidet med revisjon av studieplaner og utvikling av nye utdanningstilbud. I kraft av denne rollen vil de normalt ha god kjennskap til de nasjonale planene, og erfaring fra prosesser hvor lokale studieplaner er blitt utviklet på områder hvor det finnes en nasjonal plan. Det er viktig å notere at respondentene i undersøkelsen derfor har svart på vegne av sitt fagmiljø og ikke fagskolen som helhet.

Respondentenes fagområde, samt skolens størrelse og andre sentrale kjennetegn, er registrert som bakgrunnsinformasjon og koblet til svarene i spørreskjemaet. Vi har dermed kunnet gjennomføre analyser for å vurdere eventuelle forskjeller mellom ulike fagretninger, skolestørrelser, eierskap med mere, når det gjelder bruk og opplevd nytte av de nasjonale planene.

Spørreundersøkelsen ble utformet i dialog med oppdragsgiver, og ble grundig testet.

Utvalg og rekruttering

Populasjonen for spørreundersøkelsen er alle relevante fagansvarlige ved fagskoler som tilbyr utdanning innen fagområder som dekkes av de nasjonale planene. I tilfeller der flere fagansvarlig dekker deler av utdanningstilbudet (for eksempel der det er én fagansvarlig for helse og én for oppvekst), ble alle inkludert i kontaktlisten.

Ifølge Tilstandsrapporten for høyere yrkesfaglig utdanning (HK-dir, 2024), var det i 2023 25 fagskoler som tilbød fag innenfor fagområdet helse- og velferdsfag⁵, og 24 fagskoler som tilbød fag innenfor fagområdet tekniske fag. Da flere skoler tilbød fag både innenfor helse- og oppvekstfag og innen tekniske fag, er det en del overlapp mellom skoler og utdanningstilbud. Ifølge våre tellinger dreier det seg om omtrent 35 unike skoler som enten har fagområdeakkreditering innenfor ett av de to fagområdene, eller som har fått akkreditert utdanningstilbud de siste fire årene innen ett av fagområdene.

---

⁵ Begrepet helse- og velferdsfag tilhører det øverste nivået i klassifikasjonssystemet for fagskoleutdanninger. Helse og oppvekst er på neste nivå i klassifikasjonssystemet (utdanningstype) og tilhører begge utdanningskategorien helse- og velferdsfag.

Svarprosent og datakvalitet

Spørreundersøkelsen ble sendt ut til 54 fagansvarlige. Ettersom populasjonen er liten, har vi gjort en rekke tiltak for å maksimere svarprosenten. Etter utsending og én purring var svarprosenten relativt lav. Vi ba derfor HK-dir om å sende ut en oppfordringsepost til de fagansvarlige. Dette hadde god effekt, og etter dette tiltaket hadde 50 prosent av mottakerne svart på undersøkelsen. I etterkant ringte vi de som enda ikke hadde svart, i de tilfellene der vi klarte å identifisere et telefonnummer. Resultatet ble at vi har oppnådd en svarprosent på 73 prosent, som må regnes som svært bra for denne typen undersøkelser.

Casestudier

Vi har også gjennomført casestudier ved seks fagskoler. Casestudier gir rikere beskrivelser av hvordan skolene arbeider med de nasjonale planene, og gir aktørene anledning til å begrunne og utdype sine vurderinger. En casestudietilnærming gjør det også mulig å belyse arbeidet med de nasjonale planene fra flere synsvinkler, å innhente vurderinger fra ulike grupper av aktører.

Hver case har tatt utgangspunkt i én nasjonal plan, og tilhørende fagområde ved en spesifikk fagskole. Casestudien belyser hvordan fagskolen og tilknyttede aktører bruker og oppfatter nasjonale planer i sitt arbeid med lokale studieplaner innenfor dette fagområdet.

Vi har valgt ut seks nasjonale planer som alle er mye brukt, tre innen helse- og oppvekstfag, og tre innenfor tekniske fag. Valget av case reflekterer variasjoner som vi forventer har betydning for hvordan fagskolene bruker og vurderer planene. Vi har for eksempel inkludert både små og store fagskoler, samt skoler med og uten fagområdeakkreditering. Det har også vært et sentralt utvalgsriterium at fagområdet ved skolen faktisk har erfaring med de nasjonale planene. Fem av fagskolene i utvalget er offentlige, og en av dem er privat.

I hver case har vi innhentet informasjon og vurderinger fra personer som har vært involvert i arbeidet med revisjon eller utvikling av lokal studieplan. I samtlige caser har dette inkludert fagansvarlig for studiet. I intervjuet med fagansvarlig spurte vi om andre aktører som har vært involvert i revisjonsarbeidet kjenner til den nasjonale planen for deres fagområde, og har kun inkludert informanter utover fagansvarlig når dette er tilfelle. I fire av casene oppga fagansvarlig at involverte lærere kjente til den nasjonale planen, og disse ble derfor inkludert som informanter. Studenter og representanter for arbeidslivet inngår ofte i referansegrupper for revisjon av studieplaner, men disse aktørgruppene er kun representert i én case hver, ettersom de ifølge de fagansvarlige i liten grad har kjennskap til de nasjonale planene. Arbeidslivsrepresentanter og studenter er derfor svakt representert i casestudiene. Disse to aktørgruppene er imidlertid godt representert i de innledende intervjuene, gjennom intervju med ONF og med representanter for bransjeforeningene i fagrådene for helse- og oppvekst og for tekniske fag.

1.4 Rapportens oppbygning

Kapittel 2 omhandler i hvilken grad og hvordan de nasjonale planene brukes i arbeidet med å utvikle fagskolenes utdanningstilbud. I dette kapitlet ser vi også på hvordan kjennskapen til de nasjonale planene er i fagskolene, blant studenter og arbeidsgivere, og om planene har en rolle i samarbeidet mellom fagskolene og arbeidslivet.

I kapittel 3 undersøker vi i hvilken grad skolene opplever de nasjonale planene som nyttige for sitt eget arbeid med lokale studieplaner. Vi belyser også hvordan planene forstås og oppfattes i fagskolene: om de i tråd med intensjonen oppfattes som veiledende, eller om de oppfattes som mer bindende og styrende enn det de faktisk er.

I kapittel 4 vender vi blikket fremover og benytter funn fra kapittel 2 og 3, samt ny empiri til å drøfte hvordan arbeidet med nasjonale planer kan og bør innrettes i fremtiden. Sentrale problemstillinger her er hvordan revisjonsarbeidet bør organiseres i eventuelle fremtidige prosesser, hvilket format planene bør ha og hvorvidt, og eventuelt hvilken, rolle de nasjonale planene bør ha i fagskolenes faglige utviklingsarbeid fremover.

Kapittel 2: Hvordan brukes planene?

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvordan de reviderte nasjonale planene brukes i fagskolesektoren. Vi spør for det første hvor godt kjent de nasjonale planene er i fagmiljøene, blant studentene og i arbeidslivet. For det andre ser vi nærmere på hvordan de nasjonale planene brukes når skolene reviderer sine lokale studieplaner, og på hvilke måter de lokale studieplanene avviker fra de nasjonale planene. For det tredje går vi dypere inn i hvilke hensyn fagskolene tar når de utvikler studieplaner, og hvilken rolle representanter fra arbeidslivet spiller i dette arbeidet.

2.1 Godt kjent i fagmiljøene

Arbeidet med revisjonene av de nasjonale planene innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag fikk stor synlighet i fagskolesektoren. Planene ble utarbeidet av et stort antall fagpersoner fra en rekke fagskoler, det ble arrangert innspillmøter underveis, og forslagene ble sendt på høring til fagskolene og andre interessenter. I tillegg ble det gjennomført omfattende formidlingsarbeid både underveis og etter at de nasjonale planene ble publisert. Det betyr at mange i sektoren på en eller annen måte kom i kontakt med eller mottok informasjon om revisjonsprosessen i løpet av de årene arbeidet pågikk.

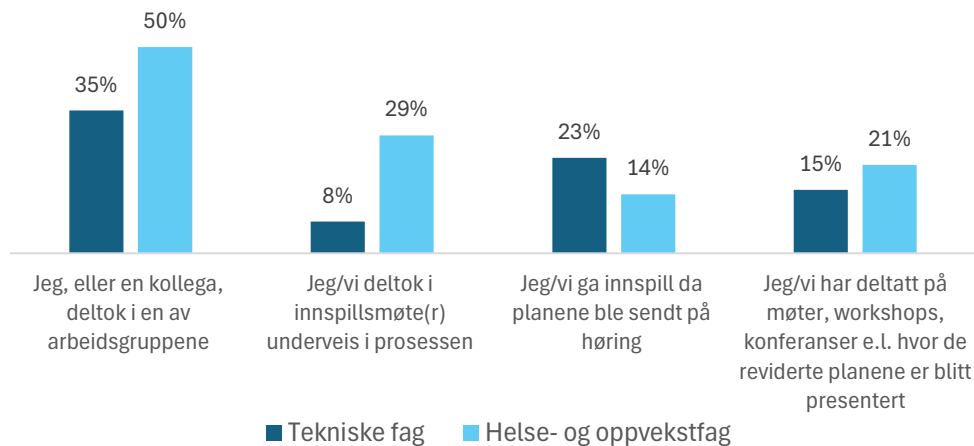
Flere av våre informanter beskriver arbeidet med de nasjonale planene som en felles dugnad og en viktig møteplass for hele sektoren, og at aktivitetene og samtalene rundt faginnhold og kvalitetsarbeid som ble utløst av prosessen, antakelig var like viktige som selve resultatet. At det var Nasjonalt fagskoleråd som tok initiativet til arbeidet, har trolig også bidratt til denne synligheten. Dette var sektorens egen prosess – ikke et utviklingsarbeid initiert utenfra.

Involvering i prosessen

For å få et bilde av hvor involvert fagmiljøene faktisk har vært i prosessen, spurte vi de fagansvarlige om de selv, eller andre fra deres fagmiljø, har deltatt i ulike aktiviteter knyttet til utviklingen av de nasjonale planene. Dette omfattet alt fra deltakelse i arbeidsgruppene som utviklet planene, til deltakelse i møter, konferanser og lignende hvor de reviderte planene ble presentert eller diskutert.

Som figur 2.1 viser, oppgir halvparten av de fagansvarlige innenfor helse- og oppvekstfag at *de selv eller en kollega* ved fagskolen deltok i en av arbeidsgruppene som utarbeidet de nye planene. Det samme gjelder hver tredje fagansvarlig innenfor tekniske fag. Fagskolesektoren er liten, og tallet på fagskoler og fagmiljø som tilbyr de ulike fagene, er begrenset. Med hele 43 arbeidsgrupper, med i gjennomsnitt tre medlemmer per gruppe, ble deltakelsen bred og mange av de lokale fagmiljøene var dermed direkte representert i revisjonsarbeidet.

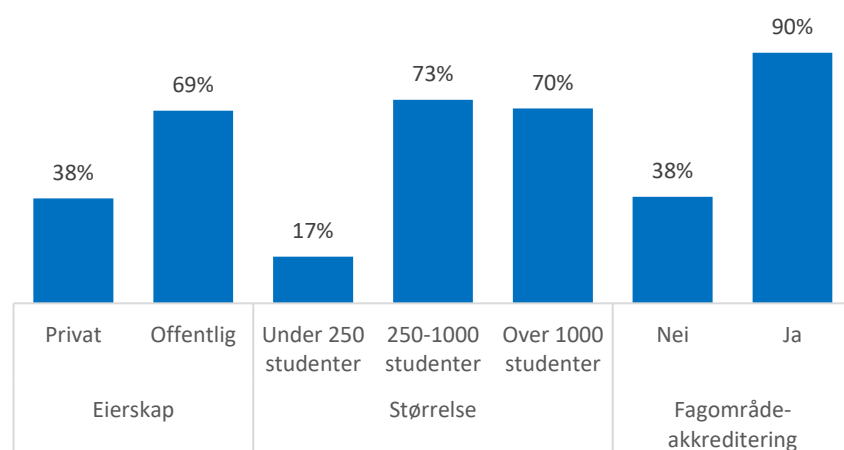
Figur 2.1: Deltakelse i arbeidet med de nye nasjonale planene, N=40)

Vi ser også at et noe lavere antall av de spurte oppgir å ha deltatt selv, eller at andre i fagmiljøet har deltatt, i innspillmøter eller høringer, mens noen har deltatt på møter, workshops eller konferanser der de reviderte planene har blitt diskutert. Alt i alt oppgir drøyt 70 prosent av de fagansvarlige innenfor helse- og oppvekstfag at de selv eller andre i fagmiljøet har deltatt på en eller flere av de måtene som er omtalt i figur 2.1. Den tilsvarende andelen innenfor tekniske fag er i underkant av 60 prosent. Involveringen i arbeidet ser med andre ord ut til å være noe bredere i helse- og oppvekstfagene enn i tekniske fag.

Deltakelsen i arbeidet med de nye nasjonale planene varierer også mellom offentlige og private fagskoler, mellom store og små fagskoler og mellom fagmiljø som er fagområdeakkreditert og de som ikke er det. Dette er oppsummert i figur 2.2 som viser hvor stor andel av de fagansvarlige som oppgir at de selv eller andre i fagmiljøet har deltatt på en eller flere av de måtene som er omtalt i figur 2.1.

Figur 2.2: Andel som på ulike måter har vært involvert i arbeidet med de nye nasjonale planene, etter fagskoletype (N=40)

Vi ser for det første at de offentlige fagskolene har vært betydelig sterkere involvert enn de private.⁶ Her er det særlig deltakelse i innspillmøter og høringsrunde som gjør utslag. Når det gjelder

⁶ Merk at det bare er 8 av de 40 fagansvarlige som har svart på undersøkelsen, som kommer fra private fagskoler.

skolestørrelse, er det de aller minste fagskolene med under 250 studenter som skiller seg ut. Ingen av disse har, ifølge spørreundersøkelsen, hatt deltakere i arbeidsgruppene, og de har også vært forholdsvis svakt involvert på andre måter. Fagområdeakkreditering ser også ut til å spille en rolle. Fagmiljø med akkreditering var både sterkere representert i arbeidsgruppene, og har deltatt mer aktivt på andre måter enn fagmiljø uten akkreditering. Variasjonene i deltakelse ser med andre ord ut til å avspeile de forskjellene som finnes i den forholdsvis heterogene fagskolesektoren.

Når det gjelder skillet mellom offentlige og private fagskoler, kan dette delvis skyldes tradisjoner. Flere av de offentlige fagskolene har røtter i tidligere videregående skoler, der nasjonal standardisering av utdanningsløpene har stått sterkt. Noen ansatte har kanskje tatt med seg denne tradisjonen inn i høyere yrkesfaglig utdanning, og derfor følt en sterkere tilknytning til prosessen rundt de nasjonale planene enn ansatte ved private fagskoler. En informant fra Nasjonalt fagskoleråd forteller at de private fagskolene i noen tilfeller har vegret seg for å delta i prosessen, kanskje fordi det blant de private fagskolene finnes en sterkere konkurransementalitet og et ønske om å tilby utdanninger som skiller seg ut. De ønsket å beskytte sine «forretningshemmeligheter». Se mer om dette nedenfor.

Hvorfor de minste fagskolene har vært svakere involvert i prosessen enn de større fagskolene skyldes trolig kapasitet. Små fagmiljø vil normalt ha mindre overskuddskapasitet til å engasjere seg i slike eksterne prosesser enn de større fagmiljøene.⁷ Større fagmiljø har ikke bare flere ansatte som kan delta, men også en større grad av spesialisering mellom ulike roller.

Når det gjelder forskjellen i involvering mellom fagmiljø med og uten fagområdeakkreditering, er det rimelig å tro at dette har med fagmiljøenes modenhet og samlede fagkompetanse å gjøre. Akkrediterte fagmiljø har allerede vært igjennom en prosess hvor de har dokumentert at de har tilstrekkelig faglig og pedagogisk tyngde til å utvikle egne utdanningstilbud uten videre godkjenning fra NOKUT. Et flertall av medlemmene i arbeidsgruppene ser ut til å ha blitt rekruttert fra disse miljøene, og som figur 2.2 viser har de vært sterkere engasjert i prosessen også på andre måter.

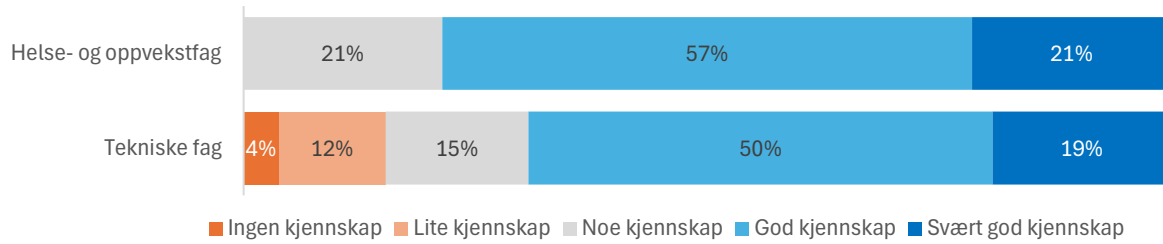
Kjennskap til de nasjonale planene i fagmiljøene

Gitt at arbeidet med å revidere de nasjonale planene har involvert så pass mange, er det naturlig å forvente at de nye planene er godt kjent. Dette ser også ut til å være tilfellet (jf. figur 2.3). Rundt 80 prosent av de fagansvarlige i helse- og oppvekstfag oppgir at de har god eller svært god kjennskap til de nasjonale planene innenfor sine fagområder. Den tilsvarende andelen i tekniske fag er noe lavere, rundt 70 prosent. Her finner vi også et lite mindretall som har lite eller ingen kjennskap til de nasjonale planene.

---

⁷ Det var fagmiljøene selv som nominerte deltakere til arbeidsgruppene.

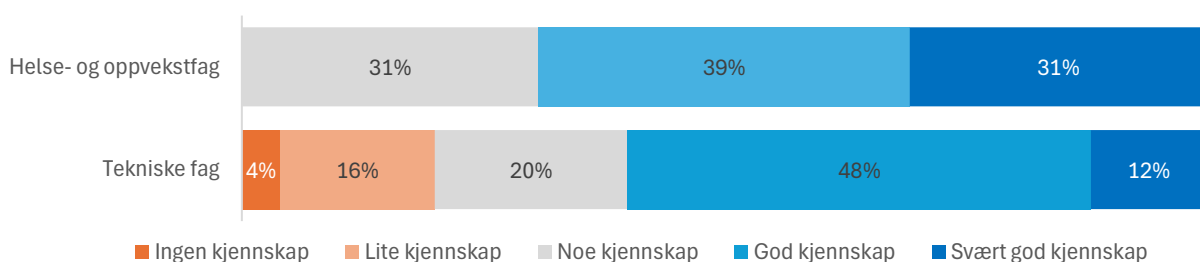
Figur 2.3: Hvor godt kjenner du til de reviderte nasjonale planene for høyere yrkesfaglig utdanning innen ditt fagområde? (N=40)

Også når det gjelder kjennskap, finner vi store forskjeller avhengig av fagskolenes eierskap, størrelse og om de er fagområdeakkreditert eller ikke. Mens vel 80 prosent av de fagansvarlige ved offentlige fagskoler oppgir at de har god eller svært god kjennskap til de relevante nasjonale planene, er det bare halvparten av de som er ansatt ved en privat skole som sier det samme. Tilsvarende forskjeller finner vi når det gjelder fagskoler av ulik størrelse. Ved de største skolene (over 1000 studenter) oppgir over 80 prosent at de kjenner planene, mens bare halvparten gjør det samme ved de minste fagskolene (under 250 studenter). Og når det gjelder fagområdeakkreditering er forskjellene enda større: 90 prosent kjenner planene i de fagområdeakkrediterte miljøene, mot 56 prosent i fagmiljø uten akkreditering.

Flertallet av de fagansvarlige må i større eller mindre grad forholde seg til de nasjonale planene i sitt arbeid med utvikling eller revisjon av fagskolens studieplaner. At kjennskapen til de nasjonale planene er rimelig god i denne gruppen, er derfor kanskje ikke så overraskende. Et annet spørsmål er hvor godt kjent de nasjonale planene er i resten av fagmiljøet – det vil si blant undervisere i de relevante fagene. Vi har ikke samlet inn svar direkte fra lærerne selv, men i spørreundersøkelsen spurte vi de fagansvarlige hvordan de vurderer lærernes kjennskap til de nasjonale fagplanene ved sin egen fagskole. Svarene på dette indirekte spørsmålet er vist i figur 2.4, og tyder på at det også blant lærerne er rimelig bred kjennskap til de nasjonale planene.

Figur 2.4: Fra ditt ståsted, hvor godt kjent opplever du at de reviderte nasjonale planene innen dine fagområder er blant lærerne ved din fagskole? (N=40)

Blant fagansvarlige i helse- og oppvekstfag oppgir rundt 70 prosent at lærerne har god eller svært god kjennskap til de reviderte nasjonale planene. Ved de tekniske fagene er andelen 60 prosent. Så selv om det er fagskolens lokale studieplaner som er utgangspunktet for den undervisningen som gis ved skolen, og ikke de nasjonale planene, er kunnskap om de nasjonale planene relativt utbredt også blant de som underviser.

Intervjuer med lærere i de seks casestudiene viser likevel at kjennskapen ikke alltid er så dyp. Enkelte lærere vi snakket med visste ikke helt hva de nasjonale planene var for noe, og blandet ofte sammen nasjonale planer og lokale studieplaner i løpet av samtalen.

I et teknisk fagmiljø, som selv hadde vært direkte involvert i revisjonsarbeidet, forteller utdanningsleder at kjennskapen varierer, men at de i enkelte deler av fagmiljøet er godt kjent:

Det er stor variasjon. Vi får litt gratis fordi vi har lærere som er med i prosessen. Det blir en snakkis rundt kaffebordet.

En utviklingsansvarlig for helse- og oppvekstfag forteller at kjennskapen blant lærerne er begrenset. Prosessen har skapt større bevissthet rundt deres egen studieplan, men kjennskapen til den nasjonale planen er ikke så stor:

Jeg ser at jobben vi har gjort [med revisjon av lokal studieplan] har gjort at lærerne har fått et mer bevisst forhold til studieplanen. Men de kjenner ikke til nasjonal plan.

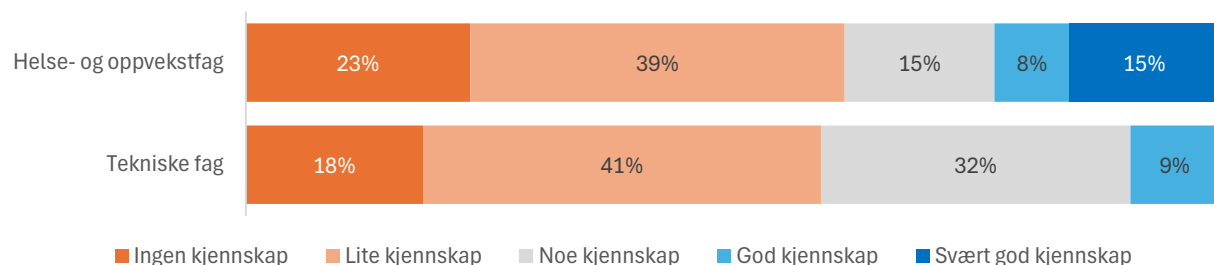
2.2 Mindre kjent blant studentene og i arbeidslivet

Vi har også undersøkt kjennskapen til de nasjonale planene i to andre grupper som på ulike måter har interesser i den undervisningen som gis ved fagskolene; *studentene* som mottar undervisningen, og *arbeidsgiverne* som ansetter disse studentene.

Når det gjelder studentene, ser kjennskapen til de nasjonale planene ut til å være lav. ONF var involvert i revideringsprosessen, og det var også studentrepresentanter i mange av arbeidsgruppene. Men ifølge våre intervjuer med representanter fra ONF, har den jevne fagskolestudenten ikke et forhold til disse planene. De kjenner de lokale studieplanene og bruker gjerne disse når de velger studiested, men de nasjonale planene har de lite kjennskap til.

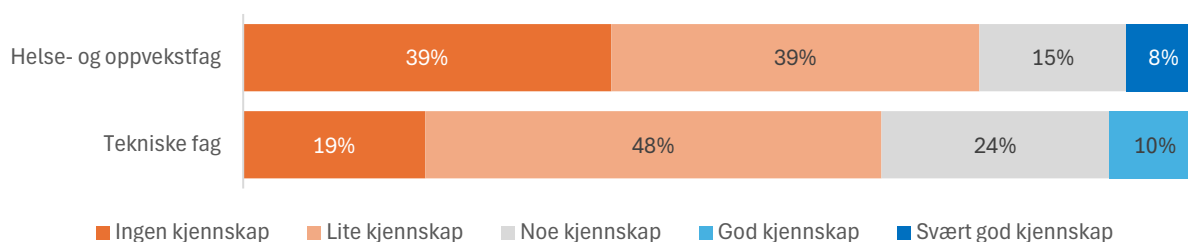
Dette bekreftes i spørreundersøkelsen til de fagansvarlige (jf. figur 2.5). Rundt 60 prosent på begge fagområder oppgir at studentene har liten eller ingen kjennskap til disse planene.

Figur 2.5: Fra ditt ståsted, hvor godt kjent opplever du at de reviderte nasjonale planene innen dine fagområder er blant *studentene* ved din fagskole? (N=35)

Ifølge de fagansvarlige er kjennskapen til de nasjonale planene enda lavere hos arbeidsgiverne som ansetter kandidater fra fagskolesektoren. Innenfor helse- og oppvekstfag oppgir i underkant av 80 prosent av de fagansvarlige at arbeidsgiverne har lite eller ingen kjennskap til disse planene. Innenfor de tekniske fagene er andelen noe lavere, i underkant av sytti prosent.

Figur 2.6: Fra ditt ståsted, hvor godt kjent opplever du at de reviderte nasjonale planene innen dine fagområder er blant arbeidsgiverne som ansetter studentene? (N=34)

Dette mønsteret blir også bekreftet av flertallet av våre informanter. En fagansvarlig på det tekniske området formulerer det slik:

Jeg tror ikke det er noen i næringen som går punkt og prikke gjennom den nasjonale planen for å si det sånn. Det bruker de nok ikke tid på, så det er nok det vi klarer å fortelle om den nasjonale planen i de møtene vi har som er det de sitter igjen med.

Resultatene er i samsvar med tidligere observasjoner gjort av Høst m.fl. (2024) hvor det framholdes at de nasjonale planene i liten grad er et tema i samarbeidet mellom den enkelte fagskole og det lokale arbeidslivet. Vi kommer tilbake til dette i en nærmere drøfting av arbeidslivets rolle i utarbeidelsen av lokale studieplaner senere i dette kapitlet.

2.3 Ikke bare til veiledning og inspirasjon

Målet med de nasjonale planene er at de skal være til *veiledning* og *inspirasjon* når fagskolene utvikler sine lokale studieplaner. Dette går tydelig fram i kommunikasjonen rundt planene, blant annet på nettsiden til Nasjonalt fagskoleråd hvor de nasjonale planene i tekniske fag og helse- og oppvekstfag er samlet.⁸ Her heter det at:

*Nasjonale planer er **veiledende rammer** [vår utheving] som skal bidra til at tilsvarende fagskoleutdanninger holder lik kvalitet og innhold, og kan gjenkjennes fra fagskole til fagskole. De er et **viktig inspirasjonsgrunnlag** [vår utheving] for fagskolenes utvikling av egne studieplaner, som er tilpasset lokale og regionale behov.⁹*

Tilsvarende formuleringer er brukt i det felles innledningskapitlet til hver enkelt plan:

*De nasjonale planene gir **veiledende rammer** [vår utheving] som skal sikre at høyere yrkesfaglig utdanninger innen samme studieretning holder høy og tilsvarende kvalitet og gir samme kompetanse, uavhengig av fagskole og studiested. I tillegg sikres det at fagskoleutdanningene er på riktig nivå i henhold*

⁸ Nasjonalt fagskoleråds ønsket i utgangspunktet å kalle planene for nasjonale retningslinjer. Blant annet brukes dette begrepet i søknaden til KD om støtte til utviklingsprosessen. Dette ble endret, ifølge Nasjonalt fagskoleråd etter påtrykk fra NOKUT, fordi begrepet retningslinjer gir for sterke føringer i retning av at dette er planer som det er lovpålagt å følge: «Vi hadde et ønske om å være mer inngripende – men det hadde vi ikke mandat til»

⁹ <https://fagskoleradet.no/nasjonale-planer-hyu>

til Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR). De nasjonale planene er dermed et **viktig grunnlag** [vår utheving] når den enkelte fagskole skal utvikle egne studieplaner som utgjør det faglige grunnlaget for akkreditering av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanning (NOKUT).

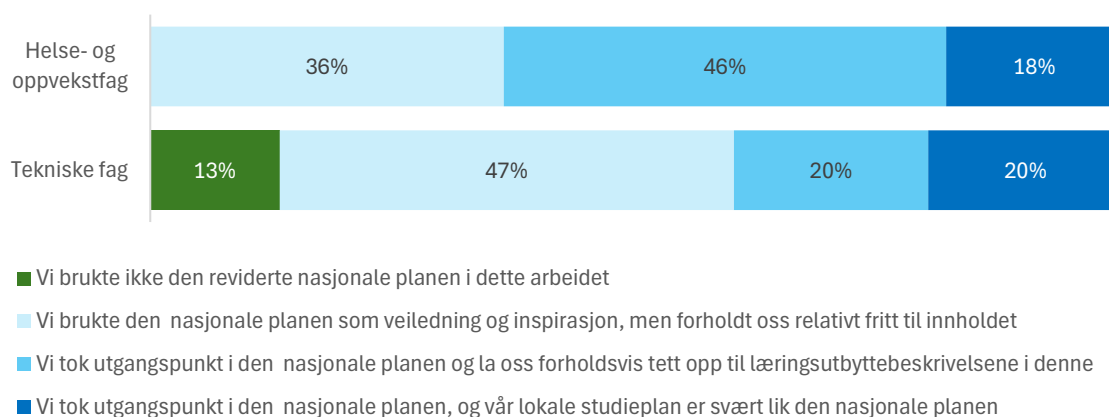
Hvordan de nasjonale planene brukes

Vi spurte derfor de fagansvarlige hvordan de nasjonale planene er blitt brukt i arbeidet med revisjon eller nyutvikling av fagskolenes studieplaner.¹⁰ Svarene er gjengitt i figur 2.7 og viser til dels betydelige forskjeller mellom de to fagområdene.

Innenfor helse- og oppvekstfagene oppgir vel en tredjedel (36 prosent) av de fagansvarlige at den nasjonale planen er blitt brukt i tråd med formålet, det vi si som veiledning og inspirasjon, men at de ellers har forholdt seg relativt fritt til innholdet i disse planene. Hele 46 prosent sier derimot at de i arbeidet med lokal studieplan har lagt seg forholdsvis tett opp til innholdet i den relevante nasjonale planen, og ytterligere 18 prosent at den lokale studieplanen er svært lik den nasjonale planen. Alt i alt kan det derfor se ut til at de nasjonale planene innenfor helse- og oppvekstfagene i større grad brukes som mal enn som inspirasjonskilde.

Innenfor de tekniske fagene har man, ifølge de fagansvarlige, forholdt seg noe friere til de nasjonale planene. Nesten halvparten (47 prosent) forteller at de nasjonale planene er blitt brukt som veiledning og inspirasjon, 20 prosent at de har lagt seg forholdsvis tett opp til de nasjonale planene, og ytterligere 20 prosent at ny studieplan er svært lik den nasjonale planen. Vi merker oss at det blant de tekniske fagene også er en liten andel (13 prosent = 2 fagansvarlige) som sier at de overhodet ikke har brukt den nasjonale planen i sitt arbeid med lokal studieplan.

Figur 2.7: Hvordan den nasjonale planen er blitt brukt i arbeidet med lokale studieplaner (N=26)

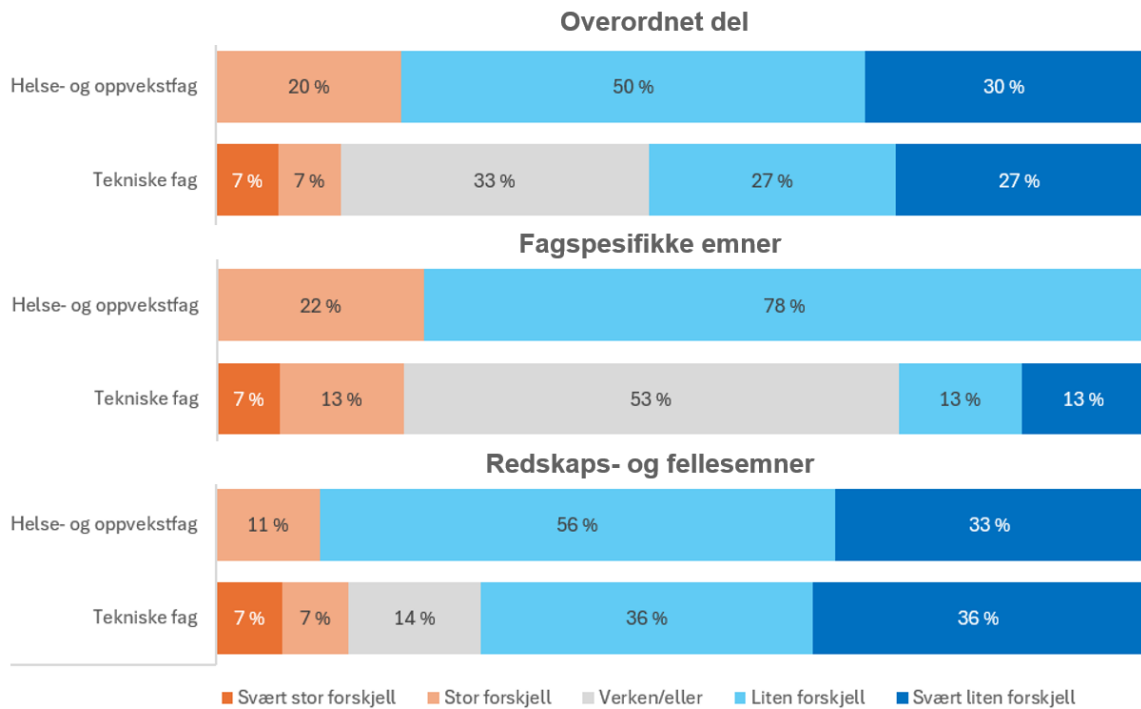

¹⁰ Dette spørsmålet gikk til alle fagansvarlige som oppga at det innenfor de fagområdene som de har ansvar for har blitt utviklet/revidert lokale studieplaner for utdanninger eller emner hvor det er blitt publisert nye nasjonale planer de siste fire årene? Innenfor de tekniske fagene var det 58 prosent som oppgav at de hadde vært igjennom et slikt utviklings- eller revisjonsarbeid. Innenfor helse- og oppvekstfag var det 79 prosent som hadde gjort dette.

Forskjeller mellom nasjonal plan og lokal studieplan

De fagansvarlige ble også spurt om hvor store forskjeller det er mellom *ulike deler* av den nasjonale planen og den lokale studieplanen (jf. figur 2.8).

Figur 2.8: Forskjeller mellom ulike deler av de nasjonale planene og de lokale studieplanene (N=24)

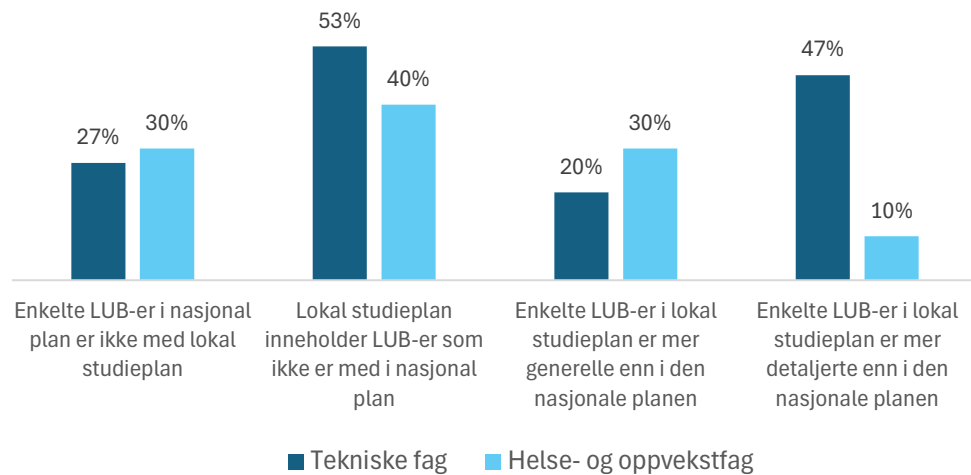

Det er her skilt mellom planenes *overordnede del* og de *fagspesifikke emnene*. I tillegg er emner som er felles på tvers av alle eller de fleste planene skilt ut. For de tekniske fagene gjelder det såkalte LØM-emner (Organisasjon og ledelse, Markedsføringsledelse og Økonomistyring), og for helse- og oppvekstfag fellesemner som Etik, samhandling og kommunikasjon. Svarene er vist i figur 2.8.

Vi ser for det første at fagskolene har lagt seg tette opp til de nasjonale planene når det gjelder studieplanenes overordnede del og de tversgående redskaps- og fellesemnene. Når det gjelder de fagspesifikke emnene, er forskjellene noe større. For det andre bekrefter resultatene det mønsteret vi fant i figur 2.7. Forskjellene mellom de nasjonale planene og studieplanene som utvikles lokalt, er gjennomgående større innenfor de tekniske fagene enn innenfor helse- og oppvekstfagene. Dette gjelder alle deler av planene, men i særlig grad de fagspesifikke emnene.

For å få et enda tydeligere bilde av hvordan fagskolene har forholdt seg til innholdet i de nasjonale planene, ba vi de fagansvarlige om å beskrive *hvordan* den lokale studieplanen skiller seg fra de nasjonale planene. Svarene, når det gjelder studieplanenes *overordnede del*, er vist i figur 2.9:

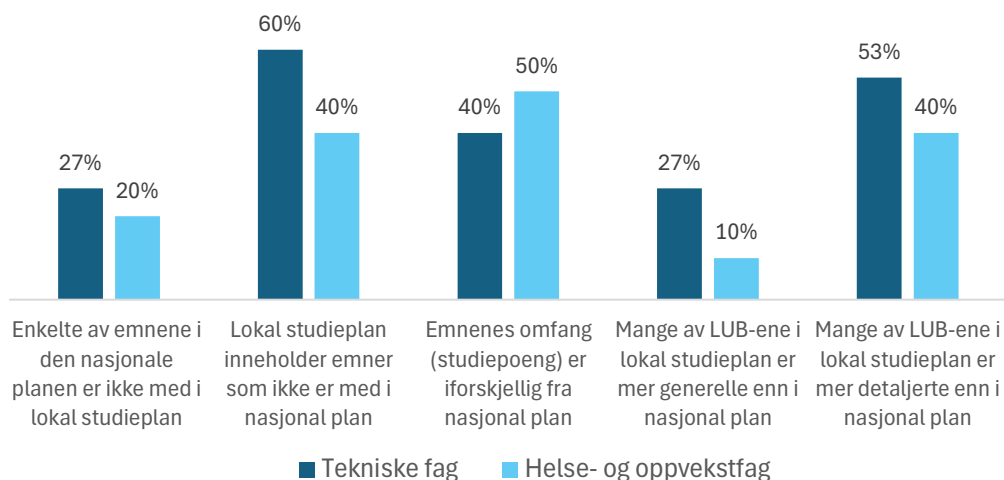
Figur 2.9: Faktiske forskjeller mellom nasjonal plan og lokal studieplan når det gjelder *overordnet del*, (N=25)

Vi ser for det første at det er mer vanlig at det legges til læringsutbyttebeskrivelser (LUB-er) enn at det tas bort. Dette gjelder på begge fagområdene, men særlig innenfor de tekniske fagene. Innenfor de tekniske fagene er det også langt mer vanlig at studieplanenes LUB-er er mer detaljerte enn de som finnes i de nasjonale planene. På helse- og oppvekstområdet ser vi det motsatte; det er flere som oppgir at studieplanens LUB-er er mer generelle.

Også når det gjelder den emnespesifikke delen av planen, er det mer vanlig å legge til enn å trekke fra (jf. figur 2.10). Dette gjelder både på det tekniske området og helse- og oppvekstområdet hvor det er en betydelig overvekt av respondenter som sier at den lokale studieplanen inneholder emner som ikke er med i den nasjonale planen. Tilsvarende er det langt mer vanlig å legge til detaljer i studieplanenes LUB-er enn å gjøre dem mer generelle. Også dette gjelder begge fagområder. I tillegg er det forholdsvis utbredt at dimensjoneringen av emnene i de lokale studieplanene (regnet i studiepoeng) er forskjellig fra de nasjonale planene.

Figur 2.10: Faktiske forskjeller mellom nasjonal plan og lokal studieplan når det gjelder *emnebeskrivelsene*, (N=25)

Tilpasningen av studieplaner til behov i det lokale arbeidsmarkedet ser derfor i overveiende grad ut til å handle om utvidelser og spesialisering. Det er lite fra de nasjonale planene som ikke tas med, men det legges til andre emner og LUB-er, og LUB-ene gjøres gjerne mer detaljerte.

I spørreundersøkelsen har flere av de fagansvarlige gitt utdypende forklaringer på hvordan de har benyttet de nasjonale planene som utgangspunkt for arbeidet med sine lokale studieplaner.

En av de større offentlige fagskolene svarer at de nasjonale planene på det tekniske området er blitt brukt ulikt fra utdanning til utdanning. I en av utdanningene, hvor fagmiljøet var representert i arbeidsgruppen som utviklet den nasjonale planen, er den lokale studieplanen lagt tett opp til den nasjonale planen. I en annen utdanning, hvor revisjonsarbeidet ennå ikke er avsluttet, har fagskolen derimot sett et behov for å gjøre mer omfattende endringer. Det nevnes også utdanninger som ligger et sted mellom disse ytterpunktene. Fagskolen har med andre ord vurdert hensiktsmessigheten av hver enkelt nasjonal plan, og gjort de tilpasningene som de mener er nødvendige for å møte lokale behov og fagskolens faglige profil og tradisjoner.

Et annet fagmiljø innenfor helse- og oppvekstfag forteller at den lokale studieplanen både har en annen organisering og andre formuleringer enn den nasjonale planen og at dette er gjort blant annet for å underbygge fagskolens sterke vektlegging av praksisnær undervisning:

De overordnede LUB-ene har en litt annen formulering, men faglig sett avviker de ikke i så stor grad. At forskjellene er større på emnenivå handler i stor grad om organisering og vektning av tematikken, samt vår veldig praksisnære tilnærming. Dette betyr ikke at teori ikke er sentralt hos oss, men vi har vært opptatt av å sikre at teorien settes inn i en praktisk kontekst. Teori i praksis har vært viktigere for oss enn å fremme det utpregede akademiske språket.

I dette tilfellet ser tilpasningen i større grad ut til å være gjort for å underbygge fagskolens didaktiske tradisjoner enn å møte spesifikke behov i lokalt arbeidsliv.

Også flere av informantene i casestudiene har gitt oss utdypende informasjon om hvordan de har forholdt seg til de nasjonale planene. Blant disse finner vi fagmiljø som langt på vei har kopiert de nasjonale planene, og andre som har gjort til dels omfattende tilpasninger.

Et helsefaglig miljø som tilhører den første kategorien, forteller at de har «lagt seg så tett som mulig opp til den nasjonale planen. Men vi kan jo ikke blåkopiere, for vi må jo lage en lokal plan». Videre beskriver informanten at:

Vi har lagt oss på samme emnenavn og studiepoeng, veldig tett opptil. Hvis det er noe forskjell, er det kanskje noen formuleringer fra den gamle studieplanen vi har beholdt, men lagt på den nye. Snudd litt på setningsformuleringene på LUB-ene for eksempel.

Grunnen til at de har valgt en slik tilnærming, er at de vurderte den reviderte nasjonale planen som faglig god og «spot on». «Jeg følte at de nye planene inneholdt akkurat det jeg savnet i de gamle», forteller de.

Et annet helsefaglig fagmiljø, som opprettet et helt nytt utdanningstilbud etter at den nasjonale planen var publisert, forteller at også de la seg forholdsvis tett opp til denne planen.

Informantene våre på den tekniske siden, ser jevnt over ut til å ha gjort noe større tilpasninger enn på helsesiden. Flere forteller at publiseringen av nye nasjonale planer ble tolket som et signal om at det var ønskelig med en mer grundig og omfattende revisjon av de lokale studieplanene enn det som normalt blir gjort i de ordinære og årlige kvalitetssikringsrundene. Eller som en av informantene uttrykte det:

Når ny nasjonal plan kommer, særlig når det er store endringer, må det prioriteres.

De fleste har derfor vært gjennom en prosess hvor de lokale studieplanene er blitt sammenholdt med de nye nasjonale planene og hvor målet har vært å sikre at lokale utdanningstilbud er oppdaterte og i rimelig samsvar med disse. Flere beskriver dette som omfattende prosesser, hvor det er blitt gjort til dels betydelige oppgraderinger av de lokale studieplanene.

Hvor tett man i denne prosessen har lagt seg opp til de nye nasjonale planene varierer. Informanter fra et av de tekniske fagmiljøene forteller at «*det er veldig stort fokus på lokal tilpasning hos oss*». Innenfor et av fagene (Automatisering), hvor de vurderte at den nasjonale planen ikke i tilstrekkelig grad «*ivaretok de behovene som kom fra arbeidslivet*», valgte de langt på vei å se bort fra denne:

Vi har faktisk konkludert med at der skroter vi mye mer av den nasjonale planen, går for en egen plan.

Samtidig forteller de at en annen av fagskolens studieplaner (Elkraft) «*er veldig sterkt påvirket av den nasjonale planen*». Dette skyldes at de både opplevde denne planen som god og relevant, og at Elkraft er et fag med strenge nasjonale standardiserings- og sertifiseringskrav:

Elkraft oppfatter vi vel som mer nasjonalt og med mindre behov for lokal tilpasning. Noen justeringer innenfor emnene, men man trenger nødvendigvis ikke å endre eLUB-ene. Vi har handlingsrom innenfor dem, men holder oss til nasjonal plan i størst mulig grad. Men i automatisering har vi mye større grad av lokal tilpasning ut ifra dialogen med arbeidsliv og komplementerende studietilbud.

Ved et annet teknisk fagmiljø ble den nasjonale planen i stor grad tatt i bruk slik den forelå. Fagmiljøet vurderte at den nye planen i stor grad samsvarte med deres eksisterende studieplan, og så derfor liten grunn til å gjøre større avvik

Vi har jo ikke utviklet noe nytt. Vi har vel stort sett bare gått inn og sett om den som vi hadde [eksisterende lokal studieplan] var relativt lik det som er det nye forslaget. Ja, så ikke avviket blir for stort. Det er jo det som de fleste gjør om jeg skal si det sånn. [...] Så for vår del var det jo veldig lite som ble endret.

Informanten uttrykte samtidig, på et mer prinsipielt nivå, at tilpasning til behovene i det lokale arbeidslivet kan skje i undervisningssituasjonen, og ikke nødvendigvis må gjenspeiles i selve studieplanen. «*For da er du over på didaktikken. Det er den vi bruker for å tilpasse oss industrien*». Med utgangspunkt i begreper fra læreplanmodellen til Goodlad (1979), kan vi si at tilpasningene til lokale behov i dette tilfellet først og fremst søkes oppnådd gjennom *den praktiserte læreplanen*, snarere enn den *formelle*.

Også et annet av de tekniske fagmiljøene forteller at de har brukt den nye nasjonale planen «*som grunnlag for å lage ny studieplan*», og at de bygde om de eksisterende emnene i lokal plan så de skulle være i tråd med nasjonal plan. Dette var en av de nasjonale planene (Bygg) hvor revidert nasjonal plan avvek mye fra den foregående utgaven. «*Vi prøver å holde oss innenfor, at vi ikke endrer så mye bort ifra de nasjonale planene*», fortelles det.

Begrunnelser for å følge de nasjonale planene tett

Det synes å være ulike begrunnelser for å legge de lokale studieplanene forholdsvis tett opp til de nasjonale planene. Flere fagmiljø forteller at de opplever de reviderte nasjonale planene som faglig oppdaterte og forankret i arbeidslivets behov, og at de derfor ønsker å følge dem for å sikre at fagskolenes studieplaner holder høy kvalitet og er tilstrekkelig oppdatert.

Andre forteller at de nye nasjonale planene i stor grad sammenfaller med deres eksisterende studieplaner, og at de av den grunn ikke ser noe behov for å avvike i for stor grad. Dette gjelder særlig i situasjoner hvor fagmiljøet har vært representert i arbeidsgruppen som har utarbeidet den nasjonale planen, og dermed har hatt muligheten til å sette sitt preg på sluttresultatet.

Et tredje sett av argumenter handler om fagområder hvor utdanningene er omfattet av sertifiseringskrav. Her tas det for gitt at de nye nasjonale planene imøtekommer disse kravene på en presis måte, og at man derfor ikke bør bevege seg for langt bort fra disse.

Endelig ser vi også tegn til at enkelte nok har oppfattet de nasjonale planene som mer bindende enn det som har vært intensjonen. Et av de tekniske fagmiljøene forteller at de på det tidspunktet den aktuelle planen de skulle revidere ble lagt ut, oppfattet at det var en forventning om at den skulle følges:

■ *Jeg tror de fleste så på det omtrent som en lov, i hvert fall et krav.*

De mener at informasjonen på det tidspunktet var misvisende, men at intensjonen om at planene bare skal være til veiledning og inspirasjon er blitt tydeligere etter hvert. Hvordan planene er blitt oppfattet i sektoren, kommer vi dypere inn på i neste kapittel.

At man tilsynelatende har lagt seg tettere opp til de nasjonale planene innenfor helse- og oppvekstfagene enn de tekniske fagene, har trolig også flere årsaker. For det første har helseområdet i fagskolene en lang og sterk tradisjon med nasjonale planer og standardisering, tidligere ivaretatt av Helsedirektoratet. Det er ikke urimelig å tro at denne tradisjonen fortsatt sitter i veggene i de helsefaglige miljøene. For det andre er det kanskje, objektivt sett, et noe svakere behov for lokal tilpasning innenfor helsefagene enn i mange av de tekniske fagene. Helsetjenestene (både de kommunale og nasjonale) er i utgangspunktet rimelig standardiserte på tvers av landet. De tekniske fagmiljøene operer derimot i et i et landskap hvor sammensetningen av bedrifter og næringer i større grad variere fra ett geografisk område til et annet.

Som vi kommer nærmere inn på nedenfor, har også ulike kjennetegn ved fagskolene en betydning for i hvor stor grad de lokale studieplanene avviker fra de nasjonale planene.

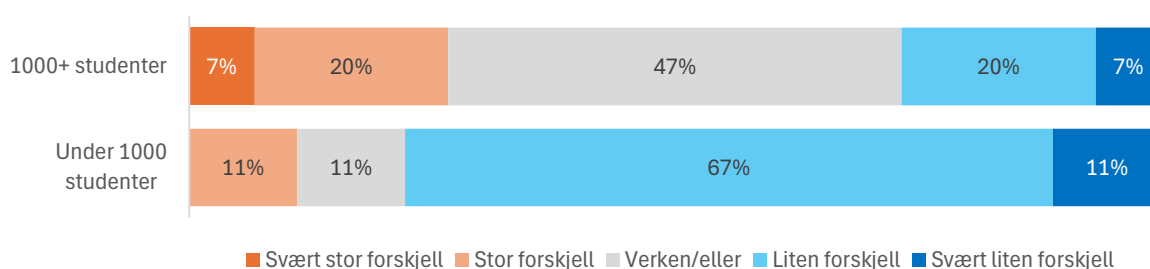
2.4 Skolestørrelse og fagområdeakkreditering åpner for større variasjon

Arbeidet med utvikling og revisjon av lokale studieplaner beskrives av mange av våre informanter som ressurskrevende. Det å kunne ta utgangspunkt i en oppdatert nasjonal plan som allerede har vært igjennom en grundig forankrings- og kvalitetssikringsprosess kan derfor være til stor hjelp. Flere av våre informanter hevder derfor at eksistensen av nasjonale planer er særlig viktig for mindre fagskoler og fagmiljø som normalt vil ha færre faglige og administrative ressurser til å drive et slikt utviklingsarbeid.

En relevant hypotese er derfor at forutsetningene for å utvikle studieplaner som gjør større tilpasninger sammenlignet med de nasjonale planene er bedre for større fagskoler og fagmiljø enn for mindre. For fagskoler og fagmiljø som mangler den nødvendige administrative og faglige kapasiteten, kan det både være enklest og tryggest å legge seg tettere opp til de nasjonale planene, gitt at disse representerer kvalitetssikrede standarder med god forankring i sektoren.

Våre data bekrefter langt på vei denne hypotesen. Dette er illustrert i figur 2.11 som viser svarene på spørsmålet om hvor store forskjeller det er mellom den nasjonale planen og skolens studieplan når det gjelder de fagspesifikke emnene for fagskoler over og under 1000 studenter.¹¹ Mens bare 27 prosent av de fagansvarlige ved de store fagskolene forteller at det er liten eller svært liten forskjell mellom skolens studieplan og den nasjonale planen, gjelder dette hele 78 prosent av de fagansvarlige ved de mindre skolene. De mindre fagskolene legger seg med andre ord langt tettere opp til de nasjonale planene enn det de store skolene gjør.

Figur 2.11: Forskjeller mellom nasjonal plan og lokal studieplan når det gjelder *de fagspesifikke emnene*, for fagskoler av ulik størrelse (N= 24)

Dette blir også bekreftet av våre informanter. Gjennomgående ser det ut til å være enighet om at de nasjonale planene er viktigere for små fagskoler enn for store, ettersom de mindre skolene i mindre grad har kapasitet til å drive et kontinuerlig kvalitetsarbeid. En representant fra Nasjonalt fagråd for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag uttrykker det slik, når hen beskriver hvordan innføringen av de nye nasjonale planene vil påvirke store og små fagskoler ulikt:

De store fagskolene med mye ressurser vil se at de kan bruke dette effektivt. For de små blir det mye mer tankearbeid og man må hente inn ressurser.

¹¹ Merk at skolestørrelse, målt som tallet på studenter, her er blitt brukt som proxy for størrelse på det aktuelle fagmiljøet som den fagansvarlige svarer på vegne av. Dette fordi vi mangler komplette data over størrelsen på de ulike fagmiljøene. Det er vanskelig å si hvor mye dette betyr for de resultatene vi ser i figur 2.11.

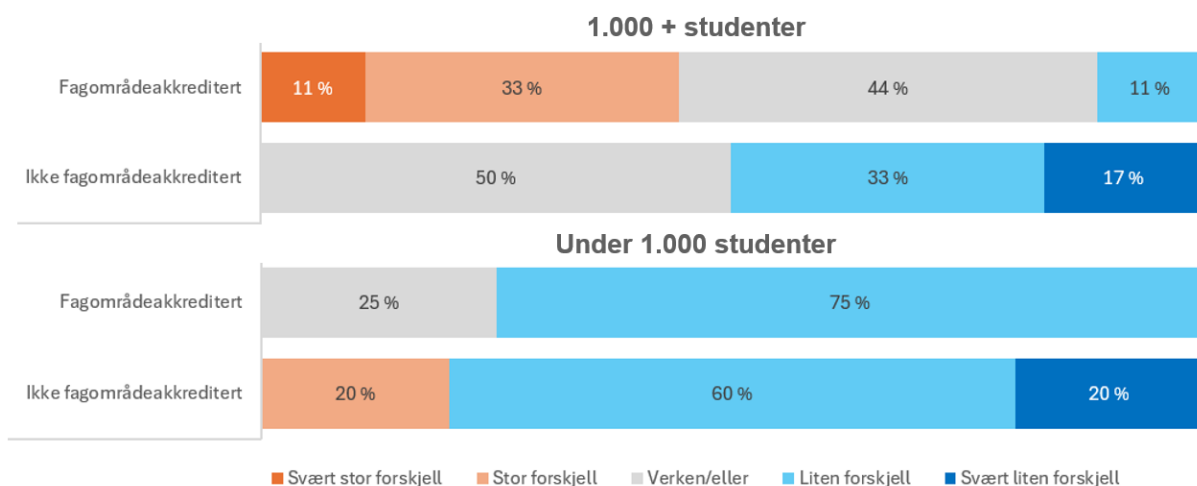
Og informanten fra NOKUT sier det slik:

Er det en fagskole med et veldig lite fagmiljø, så kan det nok være lett å lene seg litt for mye på de nasjonale planene, fordi det ikke er mange nok ansatte til å diskutere om f.eks. LUB-ene er gode nok, og de føler kanskje ikke at de har nok faglig tyngde til å gå imot planene.

Tilsvarende kan det være rimelig å tro at *fagområdeakkreditering* kan bety noe i denne sammenheng. Fagskoler uten fagområdeakkreditering er avhengig av å få sine lokale studieplaner godkjent av NOKUT dersom det gjøres substansielle endringer i læringsutbyttebeskrivelser eller når det opprettes nye utdanninger eller emner. Også dette kan være et insentiv til å ikke bevege seg for langt vekk fra de kvalitetssikrede nasjonale planene. Fagskoler med fagområdeakkreditering trenger ikke godkjenning av den enkelte studieplan og opplever kanskje at dette gir større frihet til å foreta lokale tilpasninger og utvikling.

Også denne hypotesen blir i noen grad bekreftet. Figur 2.12 viser svarene på spørsmålet om hvor store forskjeller det er mellom den nasjonale planen og fagskolens lokale studieplan når det gjelder de fagspesifikke emnene. Resultatene er vist for fagskoler med og uten fagområdeakkreditering på det aktuelle fagområdet, for store og mindre fagskoler hver for seg.¹² Særlig for de største fagskolene med mer enn 1000 studenter er det en markert forskjell mellom fagmiljø med og uten fagområdeakkreditering. For fagmiljø uten fagområdeakkreditering, oppgir halvparten at det er liten eller svært liten forskjell mellom lokal studieplan og nasjonal plan. For fagmiljø med akkreditering, er det nesten like mange som oppgir at det er stor eller svært stor forskjell mellom lokal og nasjonal plan. Når det gjelder de mindre fagskolene er mønsteret mindre entydig, selv om forskjellene også her er i tråd med hypotesen. Svarene fra de fagansvarlige bekrefter med andre ord at manglende akkreditering gir fagskolene en opplevelse av redusert handlingsrom, og at det tas hensyn til dette når de vurderer ønsker fra lokalt arbeidsliv.

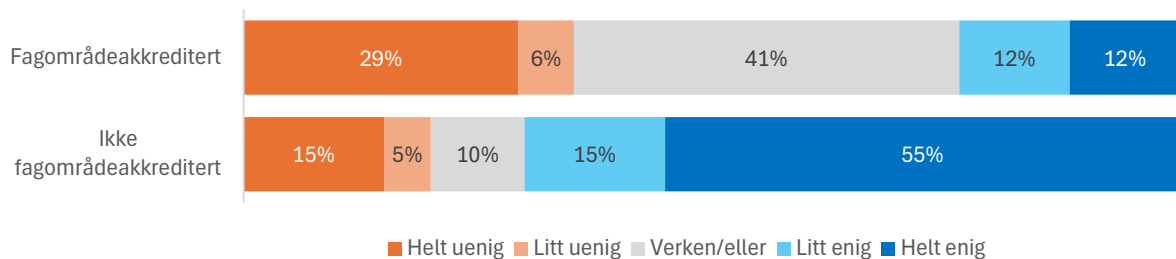
Figur 2.12: Forskjeller mellom nasjonal plan og lokal studieplan når det gjelder *de fagspesifikke emnene*, for fagskoler av ulik størrelse med og uten fagområdeakkreditering (N= 24)

¹² Dette er gjort for å i noen grad kunne isolere effekten av fagområdeakkreditering fra effekten av skolestørrelse.

Resultatene i figur 2.12 blir også bekreftet mer direkte i et spørsmål om hvilken betydning akkrediteringskøene hos NOKUT har for viljen til å gjøre endringer i eksisterende studieplaner (jf. figur 2.13).

Figur 2.13: Akkrediteringskø hos NOKUT medfører at vi vegrer oss for å gjøre endringer i studieplaner for utdanninger vi ikke har fagområdeakkreditering for (N=37)

Blant fagansvarlige for fagområder uten akkreditering, sier hele 70 prosent seg litt eller helt enig i at køene hos NOKUT fører til at de vegrer seg for å gjøre endringer som krever ny godkjenning.

En av respondentene i spørreundersøkelsen utdyper følgende om hvorfor manglende fagområdeakkreditering påvirker viljen til å avvike fra den nasjonale planen:

Vi har enda ikke fagområdeakkreditering, noe som gjør at endring fra nasjonal plan til lokal plan blir svært liten/ikke eksisterende. Å jobbe med lokale planer vil pga. manglende akkreditering kreve mye ressurser og tid på noe som kanskje ikke blir godkjent fra NOKUT, eller ikke er tilpasset samfunnets behov når de blir godkjent. Gjennom vårt fagråd og andre nettverk engasjerer arbeidslivet seg i utviklingen av studietilbudene i fagskolen. Vi ser hvordan vi kan tilfredsstillere deres behov innenfor de rammene vi har mtp. akkreditering i de ulike studiene.

Fagansvarlig, helse- og oppvekstfag

Som sitatet viser, forsøker fagmiljøet å ta hensyn til uttrykte behov i det lokale arbeidslivet, men vegrer seg for å gjøre så store endringer at det blir behov for en ny godkjeningsprosess.

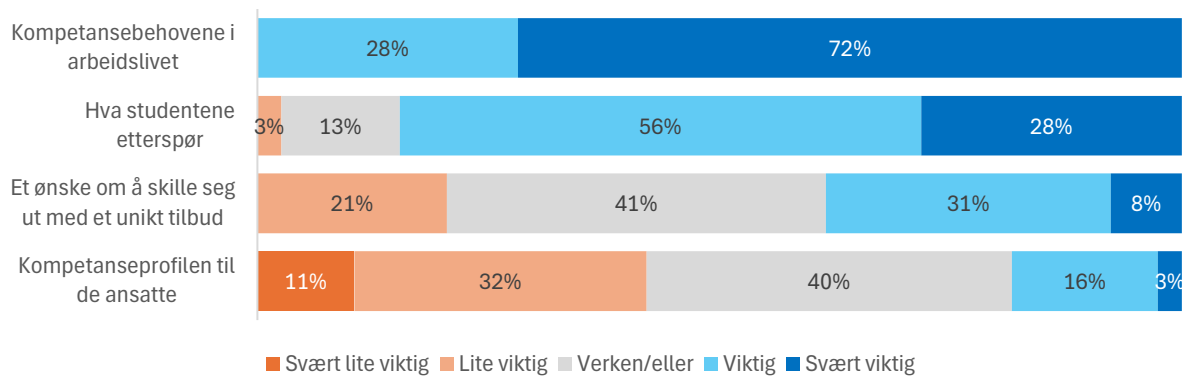
Samtidig bekrefter flere av våre informanter at fagområdeakkreditering gir handlingsrom til å gjøre større tilpasninger. En representant fra et teknisk fagmiljø sier eksplisitt at fagområdeakkreditering gir dem «et litt mer avslappet forhold til de nasjonale planene» og flere forteller at det gir muligheter for å la andre hensyn, blant annet ønsker fra arbeidslivet eller fagstabens egne preferanser, få en større plass når de lokale studieplanene utarbeides.

2.5 Hensynet til arbeidslivets behov og studentenes etterspørsel veier tungt

Fagskolene skal, ifølge fagskoleloven (§4) «gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak», og utdanningen skal «være praksisnær og imøtekomme behovet for kvalifisert arbeidskraft i samfunnet». Dette er med andre ord utdanninger med høye krav til arbeidslivsrelevans, og hvor behovet for å kunne tilpasse seg lokale kompetansebehov og raske endringer i teknologi og arbeidsprosesser er særlig stort.

Som vist i figur 2.14, legger fagskolene sterk vekt på hensynet til kompetansebehovene i arbeidslivet når de utvikler sine lokale studieplaner. Samtlige av de fagansvarlige som har svart på spørreundersøkelsen forteller at dette er et svært viktig (72 prosent) eller viktig (28 prosent) hensyn. Men vi ser også at hensynet til etterspørselen fra studentene betyr mye i denne sammenheng. Fagskolene konkurrerer om studentene, og må tilpasse seg bevegelsene i søkermarkedet for å sikre at de får fylt opp sine studieplasser. Mens 56 prosent oppgir at studentenes etterspørsel er et viktig hensyn, sier ytterligere 28 prosent at det er et svært viktig hensyn.

Figur 2.14: I fagmiljøet ved din skole, hvor viktig er følgende hensyn når dere utarbeider lokale studieplaner? (N=39)

Det er vanskelig å si i hvor stor grad hensynet til arbeidslivets behov og hensynet til studentenes etterspørsel trekker utformingen av fagskolenes utdanningstilbud i ulike retninger. Innenfor høyere utdanning, der studietilbudet i stor grad styres av søkerinteresse (Høst m.fl., 2019) og den direkte kontakten med arbeidslivet ofte er svakere, tyder mye på at studentenes etterspørsel og arbeidslivets behov ikke alltid er i samsvar.¹³ I fagskolesektoren, hvor flertallet av studentene allerede har en tilknytning til arbeidslivet, er det grunn til å tro at dette samsvaret er betydelig større.

Et tredje hensyn, som nærmere 40 prosent av de spurte oppgir som viktig eller svært viktig, er ønsket om å ha et utdanningstilbud som er unikt og som skiller seg fra det andre fagskoler tilbyr. Også dette hensynet er knyttet til konkurransen mellom fagskolene og behovet for å ha en fagprofil som framstår som attraktiv i studentmarkedet.

Mer detaljerte analyser av disse dataene viser at de private fagskolene vektlegger studentenes etterspørsel noe høyere enn de offentlige fagskolene. De er også noe mer opptatt av å skille seg ut og å ha et unikt utdanningstilbud. Dette synes rimelig, gitt at de private fagskolene i større grad enn de offentlige er avhengige av å lykkes med studentrekrutteringen av økonomiske årsaker.

En representant fra en privat fagskole uttrykker dette tydelig i et åpent tekstfelt i spørreundersøkelsen:

Vi ønsker ikke å lage utdanninger som alle andre har.

¹³ Se f.eks. Ryssevik m.fl. (2023) hvor de svake koblingene mellom søker- og arbeidsmarkedet innenfor høyere utdanning diskuteres.

Derfor har de heller ingen nytte av de nasjonale planene, og bruker ikke disse i sitt faglige utviklingsarbeid, skriver respondenten. Utviklingen skjer i et samarbeid mellom faglærere og arbeidslivet uten hensyn til hvordan de nasjonale planene er utformet.

Som vist i figur 2.14, er fagprofilen til de ansatte det hensynet som vektlegges minst når de lokale studieplanene utformes. I større grad enn i andre deler av utdanningsystemet løser fagskolene sine kompetansebehov gjennom rekruttering fra relevante deler av arbeidslivet, gjerne i timelærerstillinger eller korttidskontrakter. Dette gir en større fleksibilitet til å introdusere nye utdanningstilbud og emner enn i deler av utdanningsystemet hvor formalkravene til undervisningsstillinger er mer rigide, eller hvor en svakere turn-over blant underviserne knytter fagtilbudet tettere til de ansattes kompetanseprofil.

2.6 Nasjonale planer lite relevante for arbeidslivet

NIFUs nylig gjennomførte studie av fagskolenes samarbeid med arbeidslivet (Høst m.fl., 2024) viser at dette samarbeidet gjennomgående er tett, og at det hovedsakelig foregår innenfor rammen av såkalte fagråd. De fleste fagskolene har etablert slike fagråd innenfor sine viktigste fagområder, men organiseringen varierer både når det gjelder formalisering, hvem som deltar, og hvor forpliktende og tett dette samarbeidet er.

Ifølge Høst m.fl. er de lokale studieplanene hyppige tema for diskusjonene i fagrådene, men studien finner samtidig at representantene for det lokale arbeidslivet har et instrumentelt forhold til disse diskusjonene:

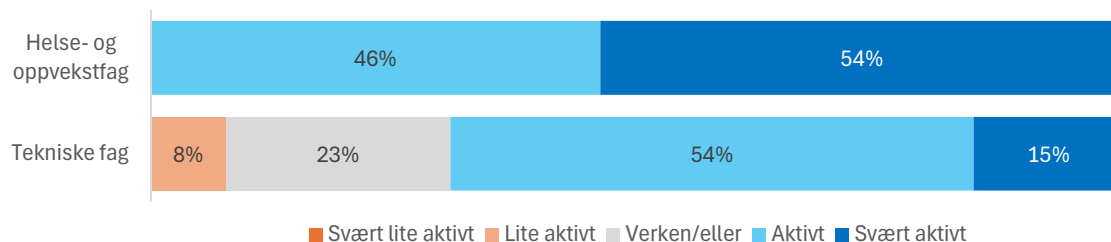
Mange bedriftsrepresentanter er preget av en klassisk utbyttelogikk ved at det er viktigere hva kandidatene kan enn deres formelle kvalifikasjoner (Høst m.fl., 2024, s. 9).

Representantene fra arbeidslivet er ifølge Høst m.fl. opptatt av hvilke emner som inngår i utdanningene, men hvordan innholdet i disse emnene beskrives i form av læringsutbyttebeskrivelser er «skolenes domene», og fagskolene opplever disse beskrivelsene som «lite egnert for dialog med arbeidslivet» (Høst, m.fl., 2024 s. 13).

De nasjonale planene, spiller derfor ifølge Høst m.fl., en marginal rolle i det lokale samarbeidet med arbeidslivet. Utviklingen av de nasjonale planene har foregått på et høyere nivå med god representasjon fra de relevante organisasjonene i arbeidslivet, og planene er slik sett løftet «ut av ligningen» for det lokale samarbeidet (Høst m.fl., 2024, s.93).

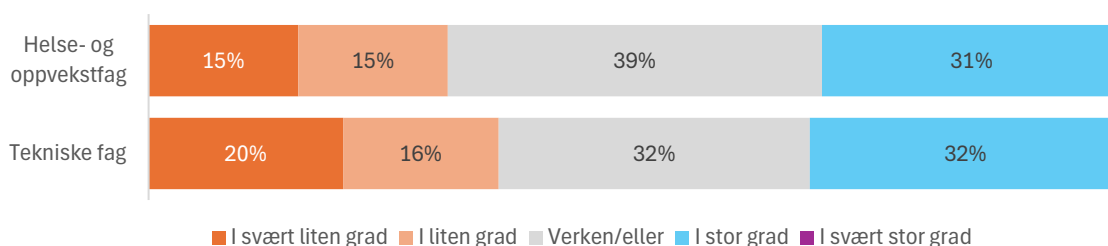
Data fra vår spørreundersøkelse til de fagansvarlige bekrefter at representanter fra lokalt arbeidsliv deltar aktivt i utformingen av de lokale studieplanene. Dette gjelder i særlig grad innenfor helse- og oppvekstfag, der samtlige respondenter sier at arbeidslivsrepresentantene er aktivt eller svært aktivt engasjert i dette arbeidet (jf. figur 2.15). Innenfor de tekniske fagene er deltakelsen fra arbeidslivet noe lavere. Vel halvparten sier at deltakelsen er aktiv, mens 15 prosent sier at den er svært aktiv.

Figur 2.15: Hvor aktivt deltar representanter fra arbeidslivet i utformingen av lokale studieplaner (gjennom fagråd eller andre kanaler)? (N=39)

Når det gjelder spørsmålet om hvilken rolle de nasjonale planene spiller i dialogen mellom fagskole og arbeidsliv om utformingen av de lokale studieplanene, er det mindre enn en tredjedel som opplever at de nasjonale planene har en klar rolle i dialogen. På dette området er det ingen vesentlig forskjell mellom de to fagområdene.

Figur 2.16: I hvor stor grad har de nasjonale planene en rolle i dialogen mellom din fagskole og arbeidslivet rundt utformingen av lokale studieplaner? (N=39)

To av respondentene i undersøkelsen forteller på hvilke måter de nasjonale planene brukes i dialogen med arbeidslivet rundt fagskolens studieplaner.

Ved utvikling av nye studier danner vi fagråd som består av representanter fra arbeidslivet, da fortrinnsvis eiere og ledere fra ulike deler av fagområdet som holdes oppdatert på utviklingen og som har mulighet til å gjennomgå og komme med tilbakemeldinger på arbeidet. De nasjonale planene blir gjennomgått i et oppstartsmøte og benyttes som "mal" for egne studier.

Fagansvarlig, tekniske fag

Den nasjonale planen er utgangspunktet når vi starter prosessen, men deretter tilpasses den (og kan da endres i stor grad) ut ifra konkrete tilbakemeldinger fra arbeidslivet, vår struktur og oppbygging, og ikke minst den praksisnære tilnærmingen vi søker.

Fagansvarlig, helse- og oppvekstfag

I begge disse tilfellene er de nasjonale planene et *startpunkt* for dialogen med arbeidslivet der målet er å gjøre tilpasninger i tråd med lokale behov. Det er langt på vei i tråd med intensjonen for de nasjonale planene.

Representanter fra organisasjonene i arbeidslivet i Nasjonalt fagråd for tekniske fag bekrefter at det er omtrent på denne måten det foregår. Bedriftene kjenner egentlig ikke så mye til de nasjonale planene,

hevder de, «det er det fagskolene som gjør». «De får den informasjonen de trenger fra skolene, og går videre til å samarbeide om å utvikle studieplanene». De gir også uttrykk for at bedriftene, i tråd med observasjonene i Høst m.fl. (2024) har et instrumentelt forhold til slike dokumenter i sin alminnelighet.

De er ikke så opptatt av dem – de vil ha jobben gjort. Spiller ikke noe rolle om de [LUB-ene] er på høyt eller lavt nivå [...]. LUB-regimet er litt mer skolsk.

Flere av informantene fra fagskolene er også opptatt at LUB-ene har et for «skolsk», og endog «NOKUTsk», preg, og at dette virker fremmedgjørende på arbeidslivsrepresentantene som de samarbeider med. En informant fra et helsefaglig miljø sier det slik:

For de personene som forstår en plan, så er det nyttig. Men ikke alle representanter [fra arbeidslivet] som vi snakker med, har noe forhold til en LUB. De er mest opptatt av temaer og de praktiske tingene.

En informant fra et teknisk fagmiljø forteller at:

De nasjonale planene har veldig, veldig mange punkter, tungt språk, og det kan være uklart hva som legges i de ulike begrepene. Så det er vår jobb pakke ut hva det betyr.

Den samme informanten tror heller ikke at de delene av arbeidslivet som de samarbeider med, har noen kunnskap om den nasjonale planen:

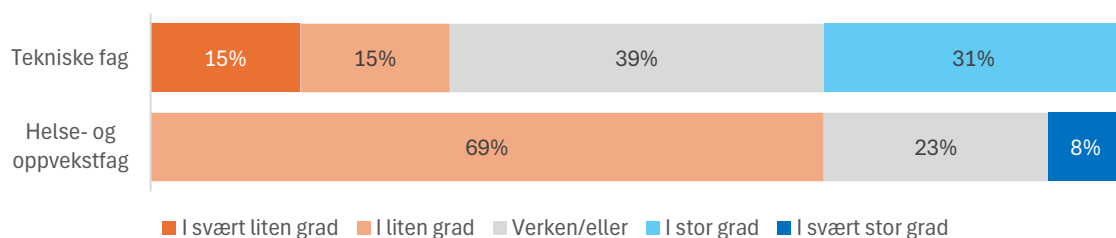
Tror heller ikke vi har vært så tydelige på at vi bruker en nasjonal plan. Jeg tror de vil stille seg litt uforstående hvis de får spørsmål om nasjonale planer.

Alt i alt ser det derfor ut til at de nasjonale planene spiller en forholdsvis begrenset rolle i samarbeidet mellom fagskole og arbeidsliv på lokalt nivå. De blir av enkelte fagmiljø brukt som et startpunkt for diskusjonen rundt de lokale studieplanene, men både på grunn av arbeidslivets instrumentelle forhold til disse diskusjonene, og på grunn av de nasjonale planenes språklige form og innretning, spiller de ingen sentral rolle i dette samarbeidet.

2.7 Lite samarbeid med andre fagskoler

Et siste tema vi skal ta opp i dette kapittelet, gjelder i hvor stor grad fagmiljøene på ulike fagskoler samarbeider seg imellom når de utvikler sine lokale studieplaner.

Figur 2.17: I hvor stor grad samarbeider eller kommuniserer dere med fagmiljøer ved andre fagskoler når dere utvikler lokale studieplaner? (N=39)

Som vist i figur 2.17, er denne typen samarbeid ikke særlig utbredt, men heller ikke totalt fraværende. Det ser også ut til at samarbeid mellom fagskoler er noe mer vanlig innen tekniske fag enn innenfor helse- og oppvekstfagene.

Dypere analyser av disse tallene viser at samarbeidet er mer utbredt blant de offentlige fagskolene enn de private. Som vi har sett tidligere i dette kapitlet, opplever de private fagskolene å være i et sterkere konkurranseforhold til andre fagskoler, og de er følgelig mindre opptatt av å samarbeide om utviklingen av sine utdanningstilbud.

2.8 Oppsummering

Revisjonen av de nasjonale planene i tekniske fag og helse- og oppvekstfag var fagskolesektorens egen prosess og hadde betydelig synlighet i sektoren. Mange fagmiljø var direkte involvert i arbeids- og referansegrupper eller deltok på innspillmøter, høringer eller informasjonsmøter. De ferdige planene utløste også et betydelig arbeid med revisjon av fagskolenes lokale studieplaner – et arbeid som ifølge våre informanter var mer omfattende enn de årlige rundene med kvalitetssikring. Flere av våre informanter påpeker at mobiliseringen til denne dugnaden kanskje er minst like viktig som planverket som kom ut av dette arbeidet.

De nasjonale planene er derfor godt kjent i sektoren, særlig blant de fagansvarlige, men også i noen grad i det øvrige lærerkollegiet. Når det gjelder både involvering i prosessen og kjennskap til de ferdige planene, observerer vi betydelige forskjeller mellom ulike deler av sektoren. De offentlige fagskolene har vært mer aktive enn de private, og de større mer enn de mindre. I tillegg ser vi at fagmiljø med fagområdeakkreditering både har vært mer involvert og har bedre kjennskap til planene enn miljø uten akkreditering. Det er også først og fremst fagstaben ved den enkelte skole som har et forhold til de nasjonale planene. Verken studentene eller arbeidsgiverne som ansetter dem, ser ut til å ha særlig god kjennskap til planene.

Intensjonen med de nasjonale planene er at de først og fremst skal være til veiledning og inspirasjon. Mange fagskoler har brukt dem på denne måten, men vi ser også mange eksempler på at skolene har lagt sine lokale studieplaner svært tett opp til de nasjonale planene, og i mindre grad har utnyttet det handlingsrommet de har til å gjøre lokale tilpasninger. Dette gjelder innenfor helse- og oppvekstfagene i noe større grad enn på de tekniske fagområdene.

Noen har lagt seg tett opp til de nye nasjonale planene fordi de er tilfredse med hvordan de er utformet, eller fordi deres eksisterende studieplan ikke avvek så mye fra den reviderte nasjonale planen. Vi finner også eksempler på at enkelte har vurdert de nasjonale planene som mer autoritative og styrende enn det som var hensikten. To kjennetegn ved fagskolene ser også ut til å ha betydning for hvor store lokale tilpasninger det enkelte fagmiljø har gjort. Større fagskoler, med større faglig og administrativ kapasitet gjør større tilpasninger enn mindre fagskoler. Og fagmiljø med fagområdeakkreditering gjør større tilpasninger enn fagmiljø uten akkreditering. Fagmiljø uten akkreditering vegrer seg for å gjøre endringer i eksisterende studieplaner som vil kreve ny godkjenning. Dette skyldes forsinkelsene dette vil medføre, gitt akkrediteringskøene hos NOKUT. Vi ser også at i enkelte tilfeller gjør fagskolene få tilpasninger av frykt for å ikke få godkjenning fra NOKUT.

I utarbeidelsen av sine lokale studieplaner, legger fagmiljøene betydelig vekt på *ønskene fra lokalt arbeidsliv*. Representanter fra arbeidslivet inviteres til å delta i disse prosessene, normalt gjennom sin rolle i fagrådene, og det gis inntrykk av at ønskene blir lyttet til.

Samtidig legger fagskolene også betydelig vekt på *søkermarkedet*, og enkelte tar hensyn til behovet for å tilby utdanninger som skiller seg fra de andre skolene. Begge disse hensynene handler om at fagskolene i noen grad konkurrerer med hverandre, og det er særlig blant de private fagskolene at disse hensynene teller tyngst. *Fagprofilen til de ansatte* betyr derimot mindre når skolene utformer sine studieplaner.

Som tidligere forskning viser, spiller de nasjonale planene en marginal rolle i dialogen mellom fagskolene og arbeidslivet. Dialogen handler først og fremst om de lokale studieplanene, og de nasjonale planene bringes sjelden inn på denne arenaen. Arbeidslivsrepresentantene har et instrumentelt forhold til samarbeidet med fagskolene, og er hovedsakelig opptatt av å kunne rekruttere kandidater som kan gå rett inn i ulike funksjoner i virksomhetene.

Læringsutbyttebeskrivelsene (LUB-ene), som benyttes både i de nasjonale planene og studieplanene oppleves som abstrakte og «skolske», og er ikke i en språklig form som arbeidslivet ønsker å forholde seg til. Det blir derfor i stor grad opp til skolene å «oversette» disse til et språk som arbeidslivet kan kjenne seg igjen i.

Kapittel 3: Hvordan oppfatter sektoren de nasjonale planene?

Innledningsvis i dette kapittelet belyser vi sektorens vurderinger av de nasjonale planenes nytteverdi. Vi tar blant annet for oss fagskolenes vurderinger av hvor nyttige de nasjonale planene er for det lokale studieplanarbeidet, samt hvorvidt planene oppleves som relevante og oppdaterte.

Nasjonalt fagskoleråd ønsket at de nye nasjonale planene skulle være mer fleksible enn tidligere, blant annet gjennom et redusert detaljnivå. Videre i kapittelet ser vi derfor på hvordan fagskolene opplever planenes format generelt, og detaljnivået spesielt.

Til sist i kapittelet tar vi for oss hvordan sektoren oppfatter de nasjonale planenes status. Oppfattes de som veiledende eller bindende, og i hvor stor grad opplever fagskolene eventuelt at de kan avvike fra den nasjonale planen når de utformer sin lokale studieplan? Vi ser også på hvordan fagskolene vurderer planenes tilgjengelighet.

3.1 Planene oppleves som nyttige

Da det er investert betydelige ressurser i revisjonen av de nasjonale planene, er det relevant å vurdere i hvilken grad sektoren opplever at planene er nyttige i det faglige utviklingsarbeidet som foregår lokalt.

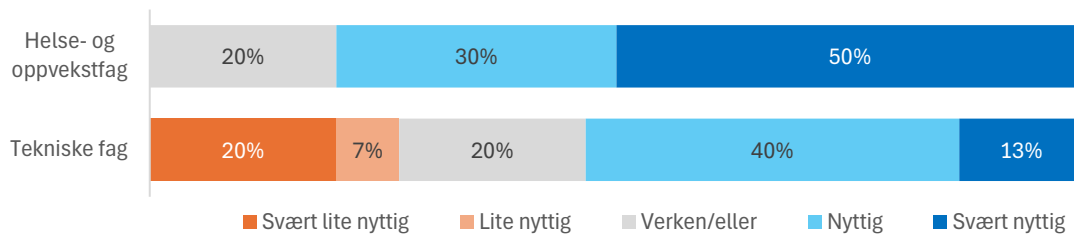
3.1.1 Opplevd nytte størst innen helse- og oppvekstfag, og blant små fagskoler

I spørreundersøkelsen ba vi respondentene om å oppgi hvor nyttig de og deres fagmiljø opplevde at de nye nasjonale planene var i arbeidet med nye lokale studieplaner.¹⁴ Figur 3.7 viser at den opplevde nytten varierer betydelig mellom fagområdene. Innenfor helse- og oppvekstfag svarer fire av fem respondenter (80 prosent) at de reviderte nasjonale planene var nyttige eller svært nyttige, og ingen svarte at planene var lite nyttige. Innen de tekniske fagene er det mer delte meninger. Rett over halvparten (53 prosent) svarer at planene var nyttige eller svært nyttige, mens i overkant av en fjerdedel (27 prosent) svarer at de var lite eller svært lite nyttige.

---

¹⁴ Figuren inkluderer bare svar fra fagskoler som har revidert eller utviklet ny lokal studieplan i utdanninger eller emner hvor det er blitt publisert nye nasjonale planer.

Figur 3.7: Hvor nyttig opplevde du og fagmiljøet ditt at de nye nasjonale planene var i arbeidet med nye lokale studieplaner? (prosent, N = 25)

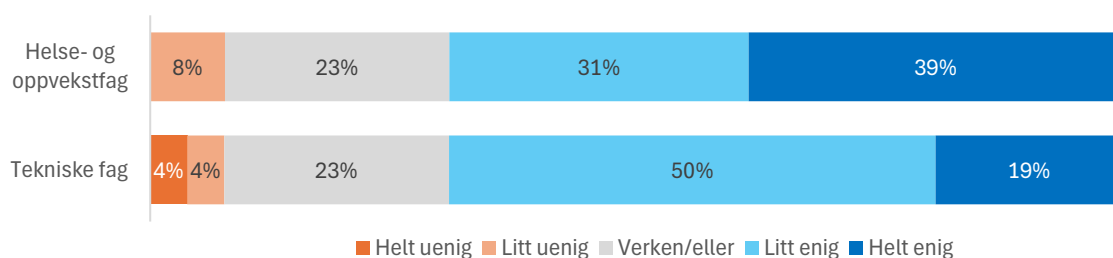
Når vi går dypere inn i disse tallene, finner vi at mindre fagskoler i større grad har opplevd at de nasjonale planene var nyttige enn de større fagskolene. Blant fagskolene med under 1000 studenter svarer hele 90 prosent at planene var nyttige eller svært nyttige, mot 50 prosent blant de med 1000 studenter eller flere. Vi finner ingen tilsvarende variasjon når vi sammenligner vurderingene til fagskoler med og uten fagområdeakkreditering.

Også i casestudiene ser vi tegn til at opplevd nytte dels varierer etter skolestørrelse. En av caseskolene, en stor skole med fagområdeakkreditering, trakk frem at skolen opplever at de har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse internt til å utforme lokale studieplaner relativt uavhengig av de nasjonale planene, og dermed ikke opplever planene som spesielt nyttige. De mente at planene nok ville være viktigere for mindre skoler som ikke har tilsvarende kapasitet, for å sikre at utdanningstilbudene der holder høy nok kvalitet.

3.1.2 Et oppdatert og relevant utgangspunkt som gir faglig trygghet

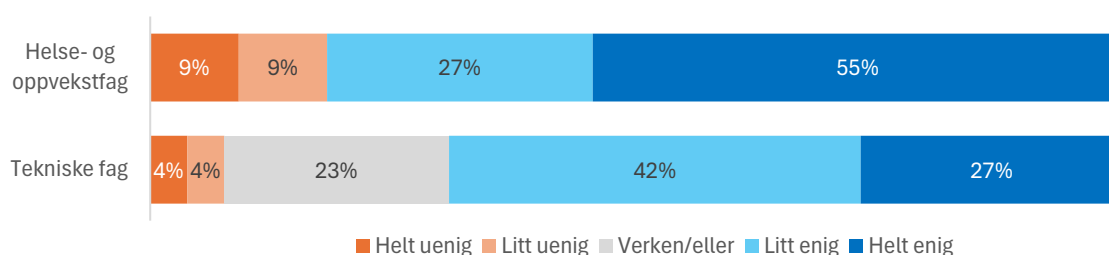
Videre i spørreundersøkelsen ønsket vi å identifisere hvilke kvaliteter det er som gjør at planene oppleves som nyttige. Vi ba derfor respondentene om å oppgi hvor enige eller uenige de er i at de reviderte nasjonale planene er oppdaterte og relevante utgangspunkt for det faglige utviklingsarbeidet som gjennomføres ved fagskolen (jf. figur 3.8). Innenfor begge fagretninger svarer et betydelig flertall av de fagansvarlige (70 prosent) at de er litt eller helt enige i denne påstanden. I underkant av fjerdedel (23 prosent) er verken enige eller uenige, som vi kan tolke som at de ikke har en klar oppfatning av hvorvidt planene utgjør et slikt utgangspunkt. Bare noen få svarer at de er uenige i påstanden.

Figur 3.8: De reviderte nasjonale planene er et oppdatert og relevant utgangspunkt for det faglige utviklingsarbeidet ved fagskolen (prosent, N = 39)

Tidligere i rapporten har vi sett at mange fagskoler bruker den nasjonale planen som et utgangspunkt når de reviderer sin lokale studieplan, og man kan se for seg at en fordel med dette er at det bidrar til at de lokale studieplanene bygger på et faglig innhold som er kvalitetssikret. En slik hypotese blir langt på vei støttet i spørreundersøkelsen (jf. figur 3.9). Vi ba respondentene vurdere i hvilken grad de er enige eller uenige i påstanden om at det oppleves som betryggende å ha kvalitetssikrede nasjonale planer som utgangspunkt i utviklingen av lokale studieplaner. Innenfor begge fagretninger er det et betydelig flertall (82 prosent innen helse- og oppvekstfag og 69 prosent innen tekniske fag) som svarer at de er enige i dette. På de tekniske fagene er det litt mer variasjon i svarene, og rundt en fjerdedel (23 prosent) svarer at de er verken enige eller uenige i påstanden.¹⁵

Figur 3.9: Det oppleves som betryggende å ha kvalitetssikrede nasjonale planer som vi kan ta utgangspunkt i når vi utvikler våre lokale studieplaner (prosent, N = 37)

Alt i alt tyder funnene fra figur 3.8 og 3.9 på at sektoren opplever de nasjonale planene som nyttige inn i sitt lokale fagutviklingsarbeid generelt, og inn i arbeidet med utvikling av lokal studieplan spesielt. Dette inntrykket støttes av funn fra casestudiene.

Hovedinntrykket er at de aller fleste fagansvarlige og lærere vi snakket med, opplever at de nasjonale planene er et nyttig utgangspunkt når de skal utvikle sine lokale studieplaner. Flere begrunnet dette med at planene representerer et *kvalitetssikret* grunnlag de kan bygge på. En fagskole innen tekniske fag beskrev for eksempel at de oppfatter de nasjonale planene som en kvalitetssikret ramme, som gir dem trygghet i at den lokale studieplanen er i tråd med det utdanningen bør inneholde. En fagansvarlig innen helse- og oppvekstfag argumenterte på en lignende måte:

Den gir jo et godt bilde av hva studentene skal kunne når de er ferdig utdannet. Jeg tenker det er fint å ha en nasjonal plan å forholde seg til. Og så gir det en trygghet i at det er kvalitetssikret, det vi skal gi i vår utdanning. Og at studentene skal kunne omtrent det samme om de er utdannet hos oss eller noen andre.

Sitatet illustrerer også et annet poeng som gikk igjen i flere av intervjuene i casestudien, nemlig at planene bidrar til å sikre at studentene går ut med de nødvendige kunnskapene og ferdighetene når de er ferdig utdannet. Informanten trakk også frem at planene bidrar til en viss grad av *standardisering*, altså at like utdanninger skal gi studentene et noenlunde likt læringsutbytte uavhengig av hvor i landet de tar utdanningen.

Inntrykket fra casestudiene er at dette argumentet nok til en viss grad kan stemme. En informant fra en mindre fagskole fremhevet blant annet at de nasjonale planene, sett fra deres perspektiv, gjør det vesentlig *enklere å opprette nye utdanningstilbud*. Vedkommende beskrev det som «*svært*

¹⁵ Nedbryting på størrelse og hvorvidt skolen har fagområdeakkreditering viser ingen tydelige avvik fra hovedmønstrene i figur 3.9.

ressurskrevende» å opprette nye studier, og de nasjonale planene muliggjorde utdanningstilbud som fagskolen ikke hadde kunnet tilby hvis de måtte lage lokal studieplan uten et veiledende dokument å se hen til.

3.2 Blandet mottakelse av planenes format

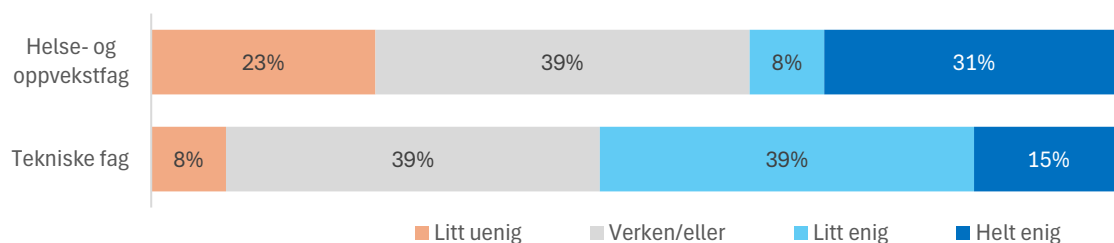
Revisjonen av de nasjonale planene innebar en oppdatering av planenes format. Nasjonalt fagskoleråd ønsket at de nye planene skulle være mer fleksible enn tidligere, for å unngå at de blir for rigide når kompetansebehovene i arbeidslivet endrer seg. Dette skulle blant annet oppnås gjennom et redusert detaljnivå.

3.2.1 Varierte vurderinger av formatet

I spørreundersøkelsen ba vi de fagansvarlige oppgi hvor enige eller uenige de er i påstanden om at de reviderte nasjonale planene har en utforming eller et format som er velegnet for fagskolen sine behov (jf. figur 3.4). Figuren gir inntrykk av at respondentene har relativt delte meninger i dette spørsmålet. Det skyldes særlig at nærmere 40 prosent verken er enig eller uenig i påstanden. Basert på funn fra caseundersøkelsen tolker vi imidlertid dette svaret som at de ikke har noen sterke formeninger om formatet, og dermed heller ingen innvendinger. Det var tilfellet for en rekke av informantene i casene. Inntrykket fra casestudiene er at de fagansvarlige og lærerne enten var fornøyde med formatet, eller at de ikke hadde noen synspunkter på det.

Totalt sett er derfor inntrykket vårt at de fleste fagansvarlige synes utformingen og formatet på de nasjonale planene fungerer greit. Samtidig ser vi noen forskjeller mellom de to fagområdene, der fagansvarlige innen tekniske fag synes å være mer tilfredse med formatet enn det som gjelder for helse- og oppvekstfag. På sistnevnte fagområde gir nesten en fjerdedel uttrykk for at de er litt uenige i påstanden.¹⁶ De som er litt uenige representerer tre fagskoler, hvorav to er private. Vi har ikke noe data som gir indikasjoner på hva det er med utformingen eller formatet som de ikke er helt tilfredse med.

Figur 3.4: Hvor enig/uenig er du i påstanden: De reviderte nasjonale planene har en utforming/et format som er velegnet for våre behov (prosent, N = 39)

Verken i spørreundersøkelsen eller i casestudiene kom det til uttrykk noen særlige innvendinger til formatet til de reviderte planene, og det var få som kom med forslag til hvordan utformingen eventuelt kunne endres for å treffe fagskolens behov bedre. De få innspillene som kom, drøfter vi i kapittel 4.3.

¹⁶ Ingen respondenter svarte at de var helt uenige i påstanden.

3.2.2 Delte meninger om detaljnivå innen tekniske fag, større enighet innen helse- og oppvekstfag

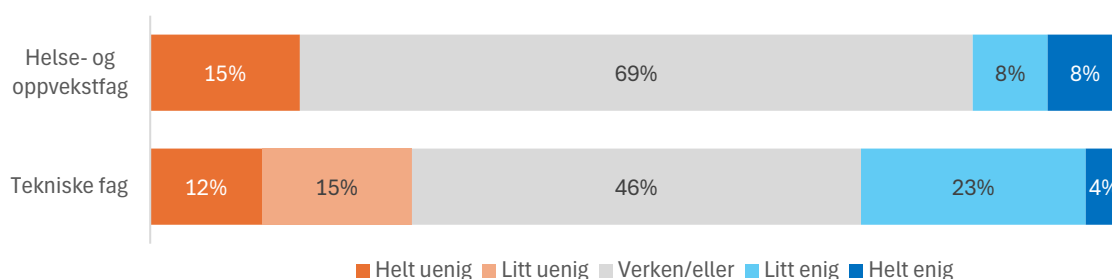
Et av målene for revisjonene var at planene skulle bli mer fleksible for å gjøre det enklere å foreta lokale tilpasninger og konkretiseringer¹⁷. Inntrykket fra intervju med sentrale aktører i HK-dir, Norsk fagskoleråd og de faglige rådene er at de med «mer fleksible planer» har forstått «mindre detaljerte planer. Vi har derfor undersøkt hvordan de fagansvarlige opplever detaljeringsnivået i planene.

I tillegg til innledende beskrivelser av fagets betydning og eventuelle nasjonale føringer, består de nasjonale planene av læringsutbyttebeskrivelser i form av punktlistor over kunnskap, ferdigheter og generelle kompetanser som studentene skal tilegne seg.¹⁸ Et viktig spørsmål er derfor om disse punktlistene har et hensiktsmessig detaljeringsnivå med tanke på behovet for lokale tilpasninger.

I figur 3.5 viser vi fagskolenes vurderinger av hvorvidt læringsutbyttebeskrivelsene i de reviderte nasjonale planene er for detaljerte. Vurderingene varierer noe mellom de to fagområdene. Blant respondentene fra helse- og oppvekstfag er et betydelig flertall (69 prosent) verken enige eller uenige i påstanden. Vi tolker dette som at de mener at detaljeringsnivået i planen er passende – verken for detaljert eller for generelt. Bare noen få respondenter mener enten at planen er for lite detaljert, eller altfor detaljert.

Blant de fagansvarlige på tekniske fag er det mer delte meninger. Her er det under halvparten (46 prosent) som mener at detaljeringsnivået er passelig, mens omtrent like mange mener planene er for detaljerte som for overordnede.

Figur 3.5: Hvor enig/uenig er du i påstanden: Læringsutbyttebeskrivelsene i de reviderte nasjonale planene er for detaljerte (prosent, N = 39)

Slik vi diskuterte i kapittel 2, kan nok variasjonen i hvordan informanter fra de to fagområdene vurderer detaljnivået ha sammenheng med fagområdenes egenart. Mens det innen helsefag er lang tradisjon, og kanskje også større behov, for standardisering, er de tekniske fagene i større grad preget av varierte behov i det lokale næringslivet.¹⁹

De varierte vurderingene av planenes detaljnivå, særlig innenfor tekniske fag, gjenspeiles i casestudien. Funnene herfra kan tyde på at dette dels kan skyldes at detaljnivået kan variere mellom

¹⁷ Søknad fra Nasjonalt fagskoleråd til KD, 2019: «Det bør være et mål å lage planene mer fleksible enn dagens nasjonale planer. Slik kan man unngå at planene blir for rigide når kompetansebehovene i arbeidslivet endrer seg.»

¹⁸ Læringsutbyttebeskrivelsene er på to nivå: overordnet læringsutbytte, og læringsutbytte på emnenivå.

¹⁹ Når vi sammenligner svarene til fagskolene med og uten fagområdeakkreditering, finner vi at de fagskolene som ikke har akkreditering i noe større grad er enige i at planene er for detaljerte, sammenlignet med dem uten akkreditering (hhv. 29 prosent og 17 prosent).

planene innenfor et fagområde. Flere av de fagansvarlige i casestudien trekker frem planen for bygg som spesielt god, blant annet fordi den har et passende detaljnivå, mens planen for anlegg blir trukket frem av flere som en plan med for høyt detaljnivå.

Samtidig ser vi at én og samme plan kan vurderes ganske ulikt – både mellom ulike fagskoler og blant ansatte ved samme institusjon. I flere av casene fant vi eksempler der enkelte vurderte planen som god og med et passende detaljnivå, mens andre opplevde den som for detaljert.

Alt i alt illustrerer funnene fra spørreundersøkelsen og casestudien at vurderingen av hva som er et passende detaljnivå nok vil være preget av en viss grad av subjektivt skjønn. Vurderinger vil også kunne variere fra plan til plan, selv innenfor samme fagområde. Likevel er hovedinntrykket at de fleste fagansvarlige er relativt godt fornøyd med planenes detaljeringsgrad.

3.3 Oppfattes som veiledende, men mange legger seg allikevel tett opptil planene

---

Som vi har sett tidligere i rapporten, er fagskolenes arbeid med utvikling av lokale studieplaner plassert i spenningsfeltet mellom nasjonal standardisering og lokalt handlingsrom. De nasjonale planene skal sikre en viss grad av kvalitetssikring og standardisering på tvers av fagskolene (Høst m.fl., 2024, s. 18), men intensjonen er at de skal være veiledende og gi den enkelte fagskole frihet til å tilpasse sine utdanninger til det lokale arbeidslivets behov. Forholdet til de nasjonale planene inngår i utgangspunktet ikke i vurderingene når NOKUT akkrediterer utdanninger. I intervjuet med NOKUT kom det frem at de normalt ikke godkjenner rene kopier av de nasjonale planene. I stedet ønsker de å se at fagskolenes studieplaner bærer preg av et selvstendig faglig utviklingsarbeid.

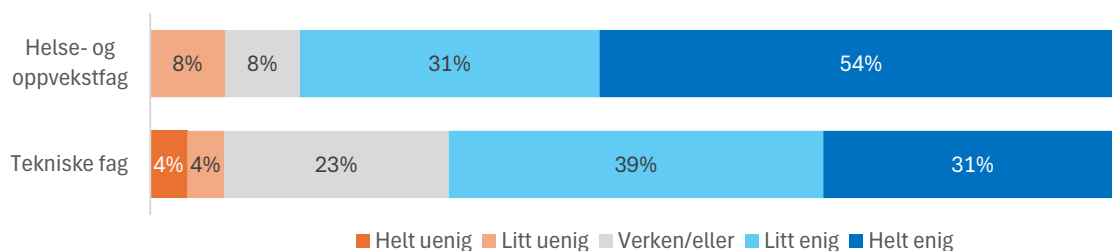
Selv om planene skal være veiledende og ikke bindende, er det ikke gitt at de involverte aktørene ved fagskolene oppfatter at planene har denne statusen. Derfor er det også relevant å spørre om *hvor stort* handlingsrom fagskolene eventuelt opplever at de har til å avvike, eller se helt bort ifra, de nasjonale planene i sitt lokale arbeid med utvikling av studieplaner.

3.3.1 Det kommer tydelig frem at planene er veiledende

I spørreundersøkelsen ba vi respondentene oppgi i hvilken grad de er enige i at de reviderte nasjonale planene tydeliggjør at de er veiledende og ikke bindende. Svarene er vist i figur 3.1.

Innenfor begge fagområder er det et betydelig flertall som svarer at planenes status kommer tydelig frem. Blant respondentene fra helse- og oppvekstfag svarer hele 85 prosent at de er enige eller helt enige i påstanden, mens tilsvarende andel for tekniske fag er 70 prosent. Det er verdt å merke seg at innenfor de tekniske fagene er rundt en fjerdedel (23 prosent) litt mer i tvil, og mener det verken kommer godt eller dårlig frem at planene er veiledende. Vi finner ellers ingen betydelige variasjoner mellom fagskolene med og uten fagområdeakkreditering, eller store og små fagskoler på dette spørsmålet.

Figur 3.1: Hvor enig eller uenig er du i påstanden: Det kommer tydelig fram av de reviderte nasjonale planene at de er veiledende og ikke bindende (prosent, N = 39)

Funnene fra figur 3.1 stemmer overens med inntrykket fra casestudiene: Et flertall av informantene var klar over at de nasjonale planene skulle være veiledende, ikke bindende. Samtidig viser to av casene at det har vært usikkerhet rundt hvilken status de nasjonale planene egentlig har. I den ene casen oppdaget fagskolen underveis i prosessen med revisjon av lokal studieplan, at den nasjonale planen hadde en annen status enn det de opprinnelig hadde fått inntrykk av:

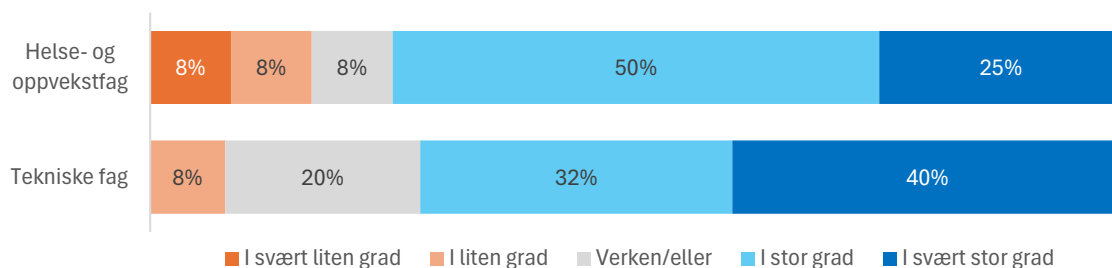
Det hadde vært greit om det var mer spesifisert om det er en anbefaling eller om det er et krav.

Det finnes med andre ord eksempler på at de nasjonale planenes status har blitt oppfattet som uklar, men funnene fra spørreundersøkelse og casestudier tyder på at det store flertallet har oppfattet at de er veiledende.

3.3.2 De fleste opplever stort handlingsrom

Men selv om planene oppfattes som veiledende, kan fagmiljøene likevel ha ulike oppfatninger av hvor stort *handlingsrom* de har til å avvike fra disse planene. I spørreundersøkelsen ba vi derfor respondentene om å oppgi i hvor stor grad de opplever at fagskolen har handlingsrom til å utforme sine studieplaner ut ifra lokale behov, uavhengig av de reviderte nasjonale planene. Svarene er vist i figur 3.2.

Figur 3.2: I hvor stor grad opplever du at fagskolen har handlingsrom til å utforme sine studieplaner ut ifra lokale behov, uavhengig av de reviderte nasjonale planene? (prosent, N = 37)

Et betydelig flertall av respondentene, både innen helse- og oppvekstfag og på tekniske fag, opplever at de i stor eller svært stor grad har handlingsrom til å utforme sine studieplaner ut ifra lokale behov. Dette gjelder rundt tre fjerdedeler på begge fag (75 prosent på helse- og oppvekstfag og 72 prosent på tekniske fag). Kun noen få personer svarer at de i liten eller svært liten grad opplever at de har et slikt handlingsrom.

Man kan se for seg at fagmiljø med fagområdeakkreditering i større grad opplever et slikt handlingsrom enn fagmiljø som ikke er akkrediterte. Denne hypotesen støttes i våre data. Blant de

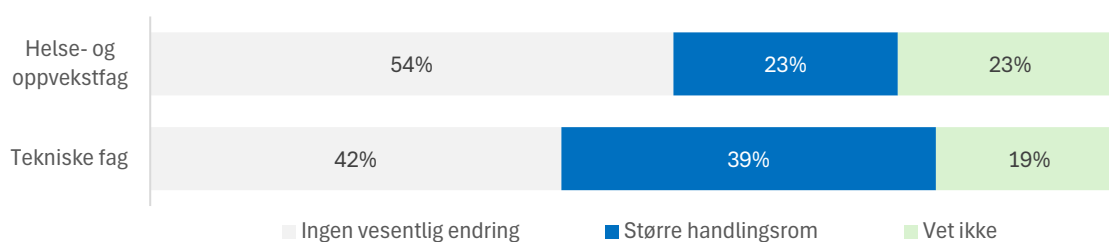

fagansvarlige ved fagmiljø med fagområdeakkreditering, svarer over 80 prosent at de i stor eller svært stor grad opplever et slikt handlingsrom, mot 60 prosent blant fagskolene uten fagområdeakkreditering. Blant de uten fagområdeakkreditering svarer nesten én av fem (19 prosent) at de opplever at de i liten eller svært liten grad har et slikt handlingsrom. Som vi så i kapittel 2, gjør akkrediteringskøen hos NOKUT at mange vegrer seg for å gjøre endringer i lokal studieplan. Dermed kan det nok tenkes at disse vurderingene er farget av den lange ventetiden som utløses hvis fagskolen gjør betydelige endringer i den lokale studieplanen, heller enn at det handler om forholdet de nasjonale planene i seg selv.

3.3.3 Økt handlingsrom, særlig innen tekniske fag

Fordi revisjonen hadde som siktemål å øke det lokale handlingsrommet, spurte vi respondentene om hvorvidt de opplever å ha mindre eller større lokalt handlingsrom nå, sammenlignet med de tidligere nasjonale planene (jf. figur 3.3). Et viktig funn fra dette spørsmålet, er at ingen respondenter svarer at de opplever å ha fått mindre handlingsrom.

Figur 3.3: Opplever du at de reviderte nasjonale planene har gitt skolene mindre eller større handlingsrom til å utforme sine studieplaner ut ifra lokale behov sammenlignet med de tidligere nasjonale planene som de erstatter? (prosent, N = 39)

Vi ser også at det er forholdsvis små forskjeller mellom fagområdene når det gjelder dette spørsmålet. Innen helse- og oppvekstfag opplever vel halvparten (54 prosent) ingen vesentlig endring sammenlignet med tidligere, mens rett under en fjerdedel (23 prosent) opplever å ha fått større handlingsrom. Innenfor tekniske fag opplever nesten to av fem respondenter (39 prosent) at handlingsrommet har blitt større, og omtrent like mange (42 prosent) at de ikke har opplevd noen vesentlig endring sammenlignet med de gamle planene.²⁰ Innenfor begge fagområder er det også omtrent en femtedel som ikke klarer å ta stilling til dette spørsmålet. Selv om tendensen ikke er sterk, tyder funnene på at handlingsrommet i noen grad oppleveres som større, særlig innenfor de tekniske fagene.

3.3.4 Unngår betydelige avvik fra nasjonal plan

Så langt har vi sett at et flertall av respondentene mener det kommer tydelig frem at planene er veiledende, og de fleste opplever også at fagskolen har stort handlingsrom når de skal utforme sin lokale studieplan. Videre er det interessant å belyse *på hvilken måte* fagskolene opplever at de kan avvike fra de nasjonale planene.

²⁰ Nedbryting på størrelse og hvorvidt skolen har fagområdeakkreditering viser ingen tydelige avvik fra hovedmønstrene i figur 3.3.

Funnene fra casestudien viser at fagskolene har et sammensatt syn på forholdet mellom de nasjonale planene og de lokale studieplanene. Selv om de fleste er klar over at planene er veiledende, er mange opptatt av at avvikene ikke kan bli for store. Dette gjelder både i fagmiljø med og uten fagområdeakkreditering, og ved fagskoler av ulik størrelse.

En fagansvarlig ved en fagskole med akkreditering innen helse- og oppvekstfag beskrev at skolen opplever å ha et handlingsrom, men at de samtidig bør legge seg tett opptil den nasjonale planen. Hen beskrev planen som «*et grunnfundament vi må forholde oss til*», og forklarte at faglærere kunne få nei til innspill til endringer i den lokale studieplanen, med henvisning til den nasjonale planen. En annen fagansvarlig fra samme fagfelt, fra en fagskole uten fagområdeakkreditering, opplevde at planen er styrende selv om den ikke er bindende. Vedkommende mente at:

■ *Man kan ikke endre på de overordnede LUB-ene. Kan ikke velge dem helt bort.*

Også blant informantene fra tekniske fag var det flere som opplevde at den lokale studieplanen ikke kan avvike mye fra den nasjonale planen, selv om de var klar over at de nasjonale planene ikke er bindende. En informant beskrev for eksempel av skolen hadde vært «*redd for å få en smekk på lanken*» fordi de hadde avveket for mye fra den nasjonale planen. Skolen har ikke fagområdeakkreditering, og lurte på om det ville vekke en reaksjon hos NOKUT dersom avstanden mellom lokal studieplan og nasjonal plan ble for stor. Med andre ord kan det se ut til at fagskolen har misforstått rollen de nasjonale planene spiller i NOKUT sine vurderinger, heller enn planenes status. En tilsvarende misoppfatning gikk igjen i flere intervjuer, med informanter fra begge fagområder.

Samtidig var det ikke alle informantene som forholdt seg til de nasjonale planene på denne måten. En fagansvarlig ved en institusjon med fagområdeakkreditering innen et teknisk fag fortalte at de opplever at de har frihet til å gå langt utenfor de rammene som legges i den nasjonale planen, dersom de ser det som hensiktsmessig.

En fagansvarlig ved helse- og oppvekstfag på en fagskole med fagområdeakkreditering hadde en annen opplevelse. Vedkommende beskrev at skolen legger seg svært tett opptil den nasjonale planen i sin lokale studieplan fordi de opplever at planen er både relevant og dekkende for hvordan fagskolen ønsker å utforme sitt utdanningstilbud. Det trenger derfor ikke nødvendigvis å tyde på at fagskolen opplever lite handlingsrom når de legger seg tett opptil den nasjonale planen, men heller at de ikke ser behov for at den lokale studieplanen avviker betydelig fra den nasjonale planen. En slik tilnærming innebærer at man benytter den nasjonale planen som en ramme for revisjonen av lokal studieplan, slik vi så i kapittel 2 at mange fagansvarlige behandler de nasjonale planene.

Oppsummert finner vi en dobbelthet i hvordan en del av de fagansvarlige forholder seg til de nasjonale planene: De er klar over at planene er veiledende og ikke bindende, men oppfatter samtidig at de lokale studieplanene bør legges tett opp til dem. Våre funn tyder på at denne dobbeltheten i noen tilfeller skyldes en misforståelse rundt hva som ligger til grunn for NOKUTs godkjenningsspraksis, mer enn at det er planenes status som veiledende som ikke blir forstått.

3.3.5 Handlingsrommet ligger også i hvordan du legger opp undervisningen

Til tross for at mange av informantene i casestudiene var opptatt av at de burde legge seg tett opptil den nasjonale planen når de utviklet sin lokale studieplan, var det få som opplevde at de ikke har

tilstrekkelig handlingsrom lokalt. Flere av informantene var opptatt av at handlingsrommet sikres gjennom at du har frihet til å tilpasse *hvordan* du lærer bort det som står i den lokale studieplanen, ikke bare *hva* det er du skal lære bort. En fagansvarlig ved en skole med akkreditering innen helse- og oppvekstfag beskrev:

Du står jo fritt til å finne ut hvordan du skal sørge for at studentene får det læringsutbyttet den nasjonale planen omtaler. Hvordan du lager oppgaver, hvordan du underviser, det er det som betyr noe.

En fagansvarlig innen tekniske fag ved en skole uten fagområdeakkreditering argumenterte på samme måte:

Det handler jo om hvordan du lærer bort. Skal du lære noe om krefter, kan du gjøre det på en kjempeteoretisk måte, eller du kan velge å gjøre det oppimot noe som er virkelig, som en prosess ute i industrien.

Hovedinntrykket er at de nasjonale planene ikke oppleves å begrense lokal fleksibilitet og handlingsrom, selv om fagskolene legger seg relativt tett opp til dem – så lenge de har frihet til selv å forme gjennomføringen av opplæringen. Mange av informantene så altså ikke noen motsetning mellom å holde seg relativt tett opptil de nasjonale planene og å tilpasse utdanningstilbudet til lokale behov. Som vist i kapittel 2, fremhever flere av informantene viktigheten av den praktiserte læreplanen for å sikre lokal tilpasning, på lik linje med den formelle læreplanen (Goodlad, 1979).

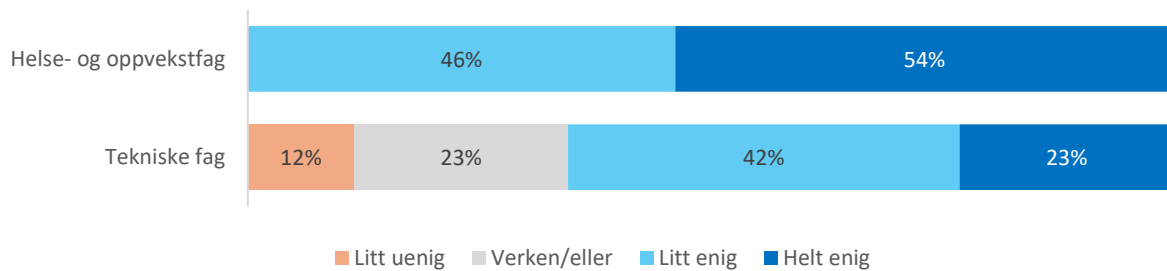
3.4 De fagansvarlige vet hvordan de skal finne frem til planene

---

For at fagskolene skal kunne benytte planene inn i det faglige utviklingsarbeidet som foregår lokalt, er det en forutsetning at de på en enkel måte klarer å finne frem til dem. I forbindelse med revisjonsprosessen har det blitt sirkulert utkast i sektoren, mens de endelige versjonene av planene ligger publisert på nettsidene til Nasjonalt fagskoleråd.

I spørreundersøkelsen ba vi respondentenes oppgi hvor enige eller uenige de er i påstanden «De reviderte nasjonale planene er lette å finne fram til». Hovedinntrykket fra figur 3.6 er at de fleste respondentene opplever at planene er lette å finne fram til. Innen helse- og oppvekstfag svarer alle at de er litt eller helt enige i påstanden. Blant de fagansvarlige fra tekniske fag er det litt mer variasjon. Også her svarer et flertall (65 prosent) at de er enige eller helt enige, mens 12 prosent svarer at de er uenige.

Figur 3.6: Hvor enig/uenig er du i påstanden: De reviderte nasjonale planene er lette å finne fram til (prosent, N = 39)

Funn fra casestudien støtter inntrykket fra figur 3.4. De fagansvarlige var godt kjent med hvor de kunne finne de reviderte nasjonale planene. Det kan imidlertid være verdt å merke seg av blant lærerne varierte det litt mer hvorvidt informantene visste hvor de kunne finne planene.

Samlet sett er hovedinntrykket fra vår undersøkelse at de aller fleste fagansvarlige vet hvordan de skal finne frem til planene, slik at de kan nyttiggjøre seg av dem i sitt lokale utviklingsarbeid.

3.5 Oppsummering

Et viktig funn fra kartleggingen, er at mange av de fagansvarlige opplever at de nasjonale planene er nyttige for det faglige utviklingsarbeidet som gjennomføres lokalt. Dette gjelder særlig fagansvarlige innen helse- og oppvekstfag, samt ved mindre fagskoler. Planene oppfattes som et oppdatert og relevant utgangspunkt når de skal utarbeide lokal studieplan, og de gir en trygghet inn i arbeidet fordi de er kvalitetssikret. I casestudien trakk flere informanter det frem som en fordel at planene bidrar til en viss grad av standardisering av utdanningene, på tvers av fagskoler. Det ble også pekt på at det å ha nasjonale planer kan gjøre det enklere å opprette nye utdanningstilbud. Dette gjelder kanskje særlig ved de mindre fagskolene uten fagområdeakkreditering.

En av ambisjonene for revisjonen av de nasjonale planene, var at de skulle bli mer fleksible enn tidligere, blant annet gjennom et redusert detaljnivå. De fagansvarlige har ganske varierende vurderinger av planenes format og detaljnivå, og en god del uttrykte at de ikke hadde en tydelig oppfatning av hvorvidt formatet er hensiktsmessig eller ei. Samlet sett tyder funnene på at vurderingen av hva som er et passende format og detaljnivå nok vil være preget av en viss grad av subjektivt skjønn. Det er også viktig å merke seg at vurderingene nok vil variere fra plan til plan. Samtidig er hovedinntrykket at de fleste er relativt godt fornøyde med formatet, eller at de ikke har en sterk mening om det.

Videre i dette kapitlet har vi belyst hvordan de reviderte nasjonale planene oppfattes i sektoren. Planene skal være veiledende og ikke bindende, og funn fra vårt kartleggingsarbeid tyder på at de aller fleste fagansvarlige opplever at denne statusen kommer tydelig frem.

Fordi planene har status som veiledende, åpnes det for at fagskolene kan avvike fra dem i sin lokale studieplan. Vi har belyst hvor stort dette handlingsrommet oppleves å være. Et betydelig flertall innen begge fagretninger opplever at de har stort handlingsrom til å utforme sin lokale studieplan uavhengig av de reviderte nasjonale planene. Blant fagskolene med fagområdeakkreditering er det en større

andel som opplever et slikt handlingsrom enn blant dem uten fagområdeakkreditering. Dette kan likevel like mye skyldes den lange ventetiden hos NOKUT som de nasjonale planene som sådan.

Samtidig som de fleste fagansvarlige opplever at de har stort handlingsrom i utformingen av sin lokale studieplan, viste casestudiene at mange informanter var opptatt av å ikke avvike for mye fra de nasjonale planene. Vi finner altså en dobbelthet i hvordan en del av fagskolene forholder seg til de nasjonale planene i sitt lokale utviklingsarbeid: De vet at planene er veiledende og ikke bindende, men oppfatter samtidig at de bør ligge ganske tett opptil dem. Dette kan nok henge sammen med at enkelte har inntrykk av at de nasjonale planene spiller inn i NOKUT sin vurdering når de gir akkreditering.

Til tross for at mange av informantene i casestudiene var opptatt av at de burde legge seg tett opptil den nasjonale planen når de utviklet sin lokale studieplan, er hovedinntrykket at de nasjonale planene ikke oppleves å være til hinder for lokal fleksibilitet og handlingsrom. Flere av informantene vektla at friheten til å velge *hvordan* de vil legge opp opplæringen også er en viktig del av det lokale handlingsrommet, ikke bare *hva* de skal undervise i. Det er også interessant å merke seg at ganske mange fagansvarlige opplever at de reviderte nasjonale planene har gitt dem større lokalt handlingsrom, særlig innenfor de tekniske fagene.

Kapittel 4: Framtidig innretting av arbeidet

Formålet med denne utredningen har vært å samle erfaringer fra revisjonsarbeidet, og å opparbeide kunnskap om hvordan de reviderte planene er blitt vurdert og brukt i fagskolesektoren i den relativt korte perioden siden de ble gjort tilgjengelig. Kunnskapen fra utredningen skal gi grunnlag for å vurdere hvordan et eventuelt videre arbeid med nasjonale planer kan innrettes. Er de nasjonale planene et hensiktsmessig virkemiddel for fagskolene slik de er utformet i dag, eller finnes det andre innretninger eller formater som kan være bedre?

I dette kapitlet trekker vi sammen trådene fra de to foregående kapitlene, og supplerer dette med innsikt fra andre deler av vårt datamateriale. Vi diskuterer først selve prosessen rundt revisjonen av de nasjonale planene og hvordan denne påvirket fagskolenes utviklings- og kvalitetsarbeid. Deretter ser vi nærmere på de nasjonale planenes plassering i spenningsfeltet mellom nasjonal standardisering og lokalt handlingsrom, samt hvordan ulike aktører i fagskolesektoren vurderer dette spørsmålet. Til sist diskuterer vi planenes innretning og format og i hvor stor grad det kan finnes alternativer som er mer hensiktsmessige for den faglige utviklingen og kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning.

4.1 Prosessens egenverdi

Arbeidet med revideringen av de nasjonale planene har vært sektorens egen prosess. Arbeidet ble initiert av Nasjonalt fagskoleråd og gjennomført av fagpersoner nominert av sektoren og yrkesfeltet. Disse har vært organisert i arbeidsgrupper – en for hver plan - i hovedsak bestående av 2-4 personer. Både fagpersoner, studenter og representanter fra arbeidslivet har deltatt i gruppene. I tillegg har det for flere av planene vært oppnevnt referansegrupper med bredere representasjon. Det ble holdt innspillmøter underveis, og planutkastene ble sendt på åpne høringer i sektoren.

Nasjonalt fagskoleråd oppnevnte en styringsgruppe for arbeidet som gav overordnede føringer for innhold, utforming og hvilke planer som skulle revideres. De endelige versjonene av planene ble godkjent av henholdsvis fagrådene for tekniske fag og helse- og oppvekstfag. Gjennom hele prosessen har HK-dir fungert som sekretariat for arbeidet.

Hovedinntrykket fra casestudiene og spørreundersøkelsen, er at det er få av de fagansvarlige som har konkrete innspill til hvordan revisjonsprosessen eventuelt kunne ha blitt organisert på en annen måte. De fleste synes å være tilfredse med prosessen. Som et eksempel, skrev en respondent i spørreundersøkelsen at «arbeidet var veldig ryddig organisert.»

4.1.1 Engasjement og deltakelse gir ringvirkninger

Revisjonsprosessen har også vakt stort engasjement i sektoren. Som vi beskrev i kapittel 2, har det vært bred deltakelse i innspillsarbeidet og høringsrunder, og HK-dir opplever at prosessen har

fremmet viktige diskusjoner på tvers av fagskolene rundt «kvalitet i sektoren og hva innholdet i planene skal være».

Nasjonalt fagskoleråd opplever også at selve prosessen har vært positiv for sektoren. En av våre informanter uttrykte det slik:

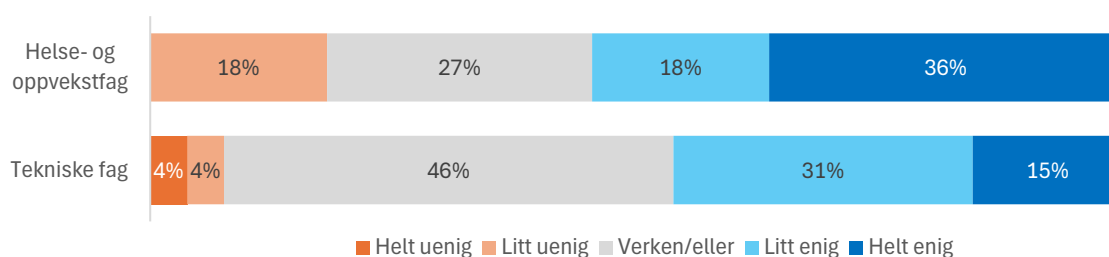
Jeg tror kanskje prosessen var like viktig som det de endte opp med å formulere. De startet en kultur for å gjøre dette sammen. Mange fagmiljø har fortsatt dette arbeidet på egenhånd, på tvers av fagskolene.

Også fra casestudiene får vi inntrykk av at informantene opplevde at en slik revisjonsprosess, der representanter fra både fagskolene, arbeidslivet og studentene er involvert, har gitt positive ringvirkninger. For eksempel forteller ett av fagmiljøene, i tråd med sitatet fra Nasjonalt fagskoleråd, at de har begynt å samarbeide mer med andre fagskoler om utvikling av lokale studieplaner i etterkant av at de nasjonale planene ble lansert.²¹

Selv om det ikke har vært et eksplisitt mål for prosessen, kan man altså se for seg at arbeidet, fordi det har involvert så store deler av sektoren, har hatt positive ringvirkninger i form av økt fokus på faglig utviklingsarbeid og kvalitet ved den enkelte fagskole. Som nevnt i kapittel 2, initierte lanseringen av de nasjonale planene en mer omfattende revisjon av lokale studieplaner enn det som normalt blir gjort i de årlige kvalitetssikringsrundene. Prosessen ga den enkelte fagskole en referanseramme som deres egne studieplaner kunne holdes opp mot.

For å få et bilde av disse ringvirkningene, ba vi respondentene i spørreundersøkelsen om å ta stilling til en påstand om at arbeidet med revideringen av de nasjonale planene har satt fokus på studieplanarbeid og fagutviklingsarbeid ved deres egen fagskole.

Figur 4.1: Arbeidet med revidering av de nasjonale planene har satt fokus på studieplanarbeid og fagutviklingsarbeid ved min fagskole (prosent, N = 37)

Resultatene, som er vist i figur 4.1, gir delvis støtte til en slik hypotese. På helse- og oppvekstfag svarer vel halvparten (54 prosent) at de er enige i påstanden, mens rett under halvparten av respondentene fra de tekniske fagene sier det samme (46 prosent). Revisjonsprosessen har altså hatt positive ringvirkninger for en betydelig del av fagmiljøene.²²

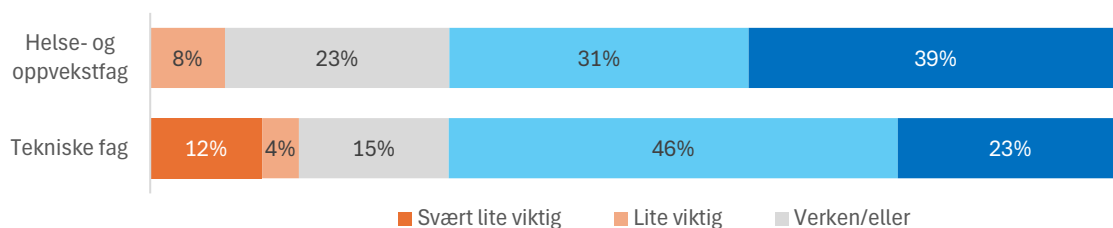
²¹ Det bør likevel bemerkes at samarbeid om utvikling av studieplaner på tvers av fagskoler ikke er særlig utbredt, jf. figur 2.17

²² Det bør tas i betraktning at enkelte av dem som sier at de er uenige i påstanden, kanskje opplever at det allerede har vært stort fokus på dette ved deres fagskole, uavhengig av de nasjonale planene.

Dypere analyser av disse tallene viser at det først og fremst er ved de offentlige fagskolene at revisjonsprosessen har hatt en slik effekt. Mens 55 prosent av fagmiljøene ved de offentlige fagskolene oppgir at prosessen rundt de nasjonale planene har gitt større oppmerksomhet rundt studieplanarbeid og fagutviklingsarbeid ved deres egen skole, er det bare 25 prosent blant fagmiljøene ved de private fagskolene som sier det samme. Prosessen ser med andre ord ut til å ha hatt større ringvirkninger i de offentlige fagskolene enn de private. Dette samsvarer med funnene i kapittel 2, hvor fagmiljøene ved offentlige fagskoler viste større involvering i prosessen enn de private, særlig i innspillsrunder og høringer (jf. figur 2.2).

Vi ba også respondentene i spørreundersøkelsen om å vurdere hvor viktig arbeidet med de nasjonale planene har vært for kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning mer generelt (jf. figur 4.2). Her spør vi altså om kvalitetsarbeidet i *fagskolesektoren som helhet*, og ikke bare lokalt ved egen fagskole. Også her er det et betydelig flertall som mener at arbeidet med de nasjonale planene har spilt en viktig rolle. Innenfor begge fagretninger svarer syv av ti respondenter at arbeidet med de nasjonale planene har vært viktig eller svært viktig for kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning. Og på samme måte som over, finner vi også her en svak overvekt av offentlige fagskoler som inntar dette standpunktet, men forskjellene er mindre enn når det gjelder ringvirkninger for egen skole.

Figur 4.2: Alt i alt, hvor viktig mener du arbeidet med nasjonale planer er for kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning? (prosent, N = 37)

Alt i alt, er det derfor mye som tyder på at prosessen rundt utarbeidelsen av de nasjonale planene har hatt positive ringvirkninger både ved den enkelte fagskole og i sektoren som helhet. Bredden i deltagelsen, og omfanget av innspills- og forankringsprosesser, har skapt eierskap og engasjement i en sektor som både er mer sammensatt, og tradisjonelt har hatt færre arenaer for samhandling, enn andre deler av utdanningssystemet. Dette er egenskaper ved prosessen som det kan være verdt å videreføre, uavhengig av hvilke innretning og format sluttproduktet skal ha.

4.1.2 For få personer i arbeidsgruppene

Selv om de fleste synes å være tilfreds med selve revisjonsprosessen, er det ett innspill til forbedring som går igjen både i casestudiene, i intervjuene med aktører på sentralt nivå og i spørreundersøkelsen: At det har sittet *for få personer i arbeidsgruppene*.

I den første søknaden til Kunnskapsdepartementet, ble det søkt om midler til arbeidsgrupper med seks medlemmer. Det var fagskolene og arbeidslivet som fikk i oppgave å nominere deltakere til arbeidsgruppene, men Nasjonalt fagskoleråd erfarte at det var utfordrende å få nok personer til å ta på seg dette arbeidet. I casestudiene snakket vi med flere fagansvarlige som hadde blitt spurt om å sitte i en arbeidsgruppe, men som hadde takket nei. Inntrykket er at dette i hovedsak skyldtes at de

ikke hadde kapasitet til å ta på seg et så omfattende arbeid ved siden av arbeidsoppgavene ved fagskolen.²³

Tallet på medlemmer i hver enkelt arbeidsgruppe ble derfor etter hvert redusert. En gjennomgang av de 43 arbeidsgruppene som har vært i funksjon i de ulike rundene av revisjoner, viser at det store flertallet (33 grupper) besto av tre medlemmer, tre grupper hadde fire medlemmer, mens sju grupper hadde bare to medlemmer. Fem av de sju gruppene med kun to personer, er innen tekniske fag. Dette kan tyde på at det har vært spesielt vanskelig å rekruttere medlemmer innenfor disse fagområdene.²⁴

Flere informanter er kritiske til at antallet gruppedlemmer er så lavt, og vektlegger at dette har gitt enkeltpersoner og enkeltskoler for stor innflytelse på planenes innhold. Det blir argumentert for at det beste for kvaliteten vil være å involvere fagpersoner fra flere fagskoler.

En fagansvarlig innen tekniske fag uttalte:

Jeg tror det er viktig at slike nasjonale planer har representanter fra flere fagskoler slik at du får mange gode ideer på bordet.

En representant fra en arbeidslivsorganisasjon i et av fagrådene formidler lignende synspunkt:

Jeg vet ikke helt, men når man nedsetter arbeidsgrupper med bare noen få individer så blir det skrivebordsarbeid for 1-2 personer. Kudos til de som gjør den jobben. De er flinke, men det preger jo resultatet og arbeidet. Man må sikre en prosess med god nok involvering og god nok tid.

Lignende synspunkter kom til uttrykk i spørreundersøkelsen, der informantene fikk anledning til å gi tilbakemeldinger på planene som åpne tekstsvaer. Her var det også flere som mente at arbeidslivet burde vært bedre representert og hatt en større rolle i revisjonsarbeidet.

Dette handler for det første om at innspill fra flere fagmiljø og aktører ville sikret større bredde i erfaringsbakgrunn, perspektiver og tilnærming til de ulike utdanningene. For det andre ville større grupper også gitt økt arbeidskapasitet og muligheter for å dele det praktiske arbeidet på flere. Det synes derfor rimelig å hevde at flere medlemmer kunne gitt arbeidsgruppene bedre betingelser for å produsere nasjonale planer av høy kvalitet og med høy relevans for hele sektoren.

4.1.3 Behov for retningslinjer om form og innhold

Basert på beskrivelser av prosessen fra de som var involvert i ulike koordinerende roller, er det mye som tyder på at det hadde vært nyttig å bruke noe lenger tid på å fastlegge og forankre de grunnleggende retningslinjene for de nasjonale planenes form og innhold, før det praktiske utviklingsarbeidet startet opp. Selv om de overordnede målene for arbeidet var nedfelt i mandatet (blant annet at planene skulle revideres i henhold til det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket), var det opp til arbeidsgruppene å avgjøre hvordan de faktiske plandokumentene skulle utformes. Her hadde

---

²³ Det kom også innspill fra en informant som hadde sittet i en av arbeidsgruppene om at kompensasjonen for å delta ble opplevd som lav sett i forhold til den arbeidsmengden som trengtes for å levere en plan av god kvalitet.

²⁴ Vi ser også at seks av sju arbeidsgruppene med bare to deltakere er fra siste revisjonsrunde, hvor planene ble godkjent i november 2023. Dette kan være en indikasjon på at det ble vanskeligere å rekruttere nye deltakere til arbeidsgruppene i løpet av prosessen.

nok arbeidsgruppene ulike oppfatninger, og planutkastene fra første revisjonsrunde ble svært forskjellige både når det gjelder utforming, detaljeringsgrad og til dels også kvalitet.

Det ble derfor behov for en sterkere styring av arbeidet, blant annet gjennom en tversgående og overordnet kvalitetssikringsprosess. Flere legger i denne sammenheng vekt på den positive rollen HK-dir spilte i prosessen som et kompetent fagorgan med omfattende kunnskap om sektoren, kvalifikasjonsrammeverket og kravene som må stilles til denne typen planer. Til tross for dette, har vi fått flere signaler fra våre informanter ved fagskolene om at kvaliteten på de ferdige nasjonale planene varierer, og at de også er forskjellige blant annet når det gjelder detaljeringsgrad.

Kombinasjonen av små arbeidsgrupper, hvor avhengigheten av kunnskapen til enkeltpersoner blir særlig stor, og sprikende oppfatninger av planenes form og innhold, er kanskje ikke et optimalt utgangspunkt for en slik prosess. Det er likevel grunn til å tro at dette hovedsakelig var en utfordring i første revisjonsrunde, og at prosessen gikk seg til etter hvert som deltakere på ulike nivåer fikk mer erfaring med arbeidet.²⁵

4.1.4 Innrettingen av arbeidet – oppsummert

Revideringen av de nasjonale planene har vært fagskolenes egen prosess og har involvert en lang rekke deltakere fra alle deler av sektoren. Prosessen har skapt engasjement og eierskap, og i betydelig grad bidratt til å sette fokus på kvalitetsarbeid og faglig utvikling. Som vi så i kapittel 2, har deltakelsen vært størst ved de offentlige fagskolene, de større skolene og i fagmiljøene som allerede er fagområdeakkreditert. Det er likevel ikke feil å beskrive dette som en dugnad som har nådd bredt ut og som kanskje ikke hadde vært mulig å realisere med så omfattende og bred medvirkning gjennom en mer sentralisert prosess initiert og styrt fra utsiden. Dette er prosessens styrke og, som flere har påpekt, er kanskje prosessen like viktig som resultatet.

Samtidig er det sider ved organiseringen av prosessen som man bør vurdere ved en eventuell videreføring. Mer styrende retningslinjer for hvordan planene skulle utformes, ville trolig gitt et mer uniformt planverk med mindre variasjon i for eksempel detaljeringsgrad. Det bør også legges vekt på at hver enkelt arbeidsgruppe har tilstrekkelig kapasitet og variert nok kompetanse til å utvikle gode, relevante og oppdaterte planer på sine fagfelt, samt at ikke enkeltpersoner eller enkeltskoler får for stor innflytelse på sluttresultatet. Nasjonale planer som skal fungere som inspirasjon og veiledning for hele sektoren, bør helst bygge på erfaringer og tradisjoner fra flere fagskoler.

4.2 Mellom nasjonal standardisering og lokal tilpasning

Som påpekt i *Fagfolk for en ny tid* (Meld. St. 11 (2024-2025)) er det en «*balansegang mellom behovet for å standardisere utdanninger og det å sikre fleksibilitet og desentralisert myndighet til fagskolene*». Selv om de ikke er lovfestet, er de nasjonale planene en del av denne balansegangen. De skal bidra til at utdanninger på samme fagfelt ikke blir *for forskjellige* – blant annet med tanke på studenter som ønsker å skifte utdanningssted og på arbeidsgivere som rekrutterer fra flere fagskoler – men de skal samtidig ikke være så førende at de legger en demper på fagmiljøenes muligheter til å svare på

---

²⁵ At arbeidet med den første runden av revisjoner ble rammet av nedstengningene under pandemien, gikk nok også vesentlig ut over mulighetene for samordning på tvers av arbeidsgruppene.

behovene i det lokale arbeidslivet. I kommunikasjonen rundt de nasjonale planene går det derfor tydelig fram at de utelukkende er til *veiledning og inspirasjon*, og at den enkelte fagskole står fritt til å avgjøre hvordan de skal brukes i det lokale fagutviklingsarbeidet.

Som vist i kapittel 3, har flertallet av fagmiljøene vi har vært i kontakt med, oppfattet dette signalet (jf. figur 3.1). Flere velger likevel å følge de nasjonale planene mer eller mindre ordrett (jf. figur 2.7). For noen fagmiljøer handler dette om at planene oppfattes som et oppdatert, relevant og kvalitetssikret grunnlag for deres egne studieplaner og at de derfor ikke ser noen grunn til å avvike fra disse. Men vi har også sett at fagskolenes evne og vilje til å utnytte sitt handlingsrom, både er påvirket av fagmiljøenes størrelse og kapasitet, og av om de er fagområdeakkreditert eller ikke. Manglende akkreditering gir en del fagmiljøer en opplevelse av redusert handlingsrom. Vel 40 prosent av de fagansvarlige forteller likevel at de har brukt de nasjonale planene etter intensjonene – til veiledning og inspirasjon – og et lite mindretall har valgt å se helt bort fra de nasjonale planene i sitt lokale fagutviklingsarbeid.

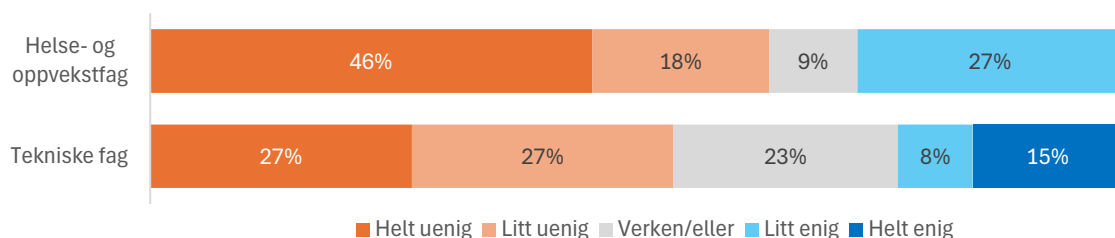
I det følgende ser vi nærmere på hvordan fagskolene vurderer behovet for slike planer fremover, og hvordan ulike aktører vurderer de nasjonale planenes plassering i spenningsfeltet mellom nasjonal standardisering og lokalt handlingsrom. Vi begynner med sektorens vurdering av behovet for slike planer.

4.2.1 Flertallet ser et behov for nasjonale planer

Revisjonene av de 39 nasjonale planene har vært en omfattende og ressurskrevende prosess. Det er derfor relevant å spørre om fagskolene - ut over de positive effektene av selve prosessen - opplever at det i det hele tatt finnes et behov for slike planer? I spørreundersøkelsen ba vi derfor respondentene om å ta stilling til påstanden: *«det er ikke behov for nasjonale planer på mine fagområder. Fagskolene vet best selv hvordan fagtilbudene skal utformes»*. Denne påstanden gir uttrykk for en posisjon med maksimalt lokalt handlingsrom basert på en tanke om at det er fagskolene selv som kjenner behovene i arbeidslivet best.

Som vist i figur 4.3 er det et flertall innenfor begge fagområder som er uenige i påstanden. Overvekten er størst innen helse- og oppvekstfag, der i underkant av to tredjedeler (64 prosent) svarer at de er litt eller helt uenige i påstanden. Innenfor de tekniske fagene er det rett over halvparten (54 prosent) som svarer at de er litt eller helt uenige.

Figur 4.3: Hvor enig eller uenig er du i påstanden: Det er ikke behov for nasjonale planer på mine fagområder. Fagskolene vet best selv hvordan fagtilbudene skal utformes (prosent, N = 37)

Det er likevel interessant å merke seg at det innenfor begge fagområder er rundt en fjerdedel (hhv. 27 og 23 prosent) som svarer at de er enige i påstanden, og som dermed formidler at det etter deres vurdering ikke er behov for slike planer.

Nærmere analyser av disse tallene, viser at gruppen av fagmiljø som ikke ser et behov for nasjonale planer, er overrepresentert av de aller største fagskolene (over 1000 studenter) og i noen grad også av fagmiljø med fagområdeakkreditering. Dette understøtter funn fra andre deler av denne rapporten, hvor vi blant annet har sett at de største og akkrediterte fagmiljøene har forholdt seg noe friere til de nasjonale planene enn resten av sektoren. Dette er fagmiljø som normalt vil ha mer faglig og administrativ kapasitet til å drive et selvstendig utviklingsarbeid, og akkrediteringen har gitt dem den nødvendige friheten til å drive et slikt arbeid uten videre godkjenning fra NOKUT. Det er slik sett naturlig at det er disse fagmiljøene som i minst grad ser et behov for nasjonale planer og som har nok faglig selvtillit til å mene at fagskolene selv vet best hvordan fagtilbudene skal utformes. Det er likevel viktig å understreke at forskjellene er små, og at det også blant de største og akkrediterte miljøene er en overvekt av respondenter som mener at det er et behov for nasjonale planer.

Vi noterer også at private og offentlig fagskoler er rimelig samstemte om dette spørsmålet. Selv om private fagskoler, i større grad enn de offentlige, gir uttrykk for at de konkurrer om studentene og derfor ønsker å utvikle utdanningstilbud som skiller seg ut, ser de et like stort behov for nasjonale planer som de offentlige fagskolene gjør.

4.2.2 Ulikt syn på behovet for nasjonal standardisering

I det følgende går vi dypere inn i argumentasjonen rundt de nasjonale planenes funksjon, og hvor viktige de er med tanke på å sikre et visst nivå av standardisering på tvers av fagskolene. Vi ser først på de fagansvarliges og fagmiljøenes synspunkter. Deretter diskuterer vi kort hvordan studentene og representantene fra arbeidslivet ser på dette spørsmålet

Fagansvarlige og fagmiljøene

Hovedinntrykket fra innspill i casestudier og i spørreundersøkelsen, er at de fleste i fagskolesystemet synes planenes status som et veiledende dokument fungerer godt i dag, og det formidles få tydelige tanker om hvorvidt det burde vært annerledes. Så lenge handlingsrommet for lokale tilpasninger er ivaretatt, er de fleste fornøyde med planenes funksjon slik det er i dag (jf. kapittel 3).

Samtidig er det verdt å merke seg at enkelte av de fagansvarlige, både i spørreundersøkelsen og i casestudiene, stilte spørsmålsteget ved hvorfor de nasjonale planene ikke er mer førende for fagskolenes studieplaner enn det de faktisk er i dag. For det første synes noen at det er underlig at det blir brukt så mye tid og ressurser på å utarbeide reviderte planer, samtidig som fagskolene ikke er pålagt å bruke dem. I spørreundersøkelsen skriver en respondent:

Undres over at det ikke er krav til benyttelse av dem, da det er lagt så mye tid og arbeid inn i revideringen.

Videre er det flere informanter som mener at planene potensielt burde kunne spilt en *enda viktigere rolle* for å sikre lik kvalitet i hele sektoren. Dette handler blant annet om å *sikre lik kvalitet* hos skoler av ulik størrelse. For eksempel mener en fagansvarlig ved en stor fagskole med fagområdeakkreditering innen tekniske fag, at planene kan utgjøre «*et minstekrav til kvalitet hos de mindre fagskolene*».

Det er også flere som mener at de nasjonale planene bør spille en større rolle i å *sikre likt innhold* i like utdanninger på tvers av fagskoler. En fagansvarlig innen helse formulerte det slik:

Jeg tenker det burde være noen føringer som ligger til grunn, så det ikke blir helt vill vest hva som inngår i utdanninger på samme felt.

Et siste argument for at planene skal være mer førende enn i dag, er at de kan sikre en viss grad av stabilitet i en sektor i rask endring og vekst. Selv om evnen til rask omstilling og tilpasning til behov i arbeidslivet skal være et varemerke ved sektoren, uttrykker flere en bekymring for at den raske veksten skal gå ut over kvaliteten på utdanningene som tilbys. Dette gjelder særlig i en situasjon hvor konkurransen om å tiltrekke seg studenter øker. En fagansvarlig innen et teknisk fag, ved en fagskole uten fagområdeakkreditering, ser en fare for at fagskolene "underbyr" hverandre i studentmarkedet, for eksempel ved å tilby studieløp med lite obligatorisk oppmøte og få innleveringer for å tiltrekke seg deltidsstudenter. Vedkommende mener at nasjonale planer kan motvirke dette ved å stille mer konkrete krav til hva studentene skal kunne når de er ferdigutdannet, og argumenterer:

... hva studentene skal kunne når de kommer ut, det må gå an å måle. Det må være lokal tilpasning, men når det er snakk om et så stort studium må det være noen felles grunnpilarer.

Samtidig er det enkelte informanter som er kritiske til å skulle gjøre planene mer bindende enn de er i dag. For det første blir det pekt på at dette kan gjøre det vanskeligere for fagskolene å tilpasse seg raskt til arbeidslivets behov. Høy arbeidslivsrelevans, og muligheten for å raskt kunne snu seg rundt for å møte konkrete kompetansebehov hos virksomheter i skolens nærområde, er en del av fagskolens DNA og er også nedfelt i fagskoleloven. En for sterk nasjonal standardisering av utdanningene vil gjøre det vanskelig å leve opp til denne forventningen.

Videre dreier argumentasjonen seg om ulike behov hos store og små fagskoler. For fagmiljø med fagområdeakkreditering, som både har de presumptivt sterkeste fagmiljøene og friheten til å utvikle sine egne utdanningstilbud, ville det ikke trolig ikke være hensiktsmessig å binde fagskolene sterkere til en nasjonal plan. Dette vil kunne legge en demper på det faglige utviklingsarbeidet som det forventes skal foregå i disse miljøene.

For det mindre fagskolene, er argumentasjonen en annen. Selv om det samlet sett er disse fagskolene som i størst grad lener seg på de nasjonale planene, finner vi her også en liten gruppe fagskoler som ønsker å skille seg ut og utvikle tilbud som er forskjellige fra de andre skolene. Dette er som vi har sett, mest utbredt blant mindre private fagskoler.

Studentene

Studentene vi snakket med, sammen med ONF, la stor vekt på at de nasjonale planene bør brukes som et verktøy for å standardisere utdanningene på tvers av læresteder. Dette handler både om at studentene skal vite hva de går til når de velger en fagskoleutdanning og at det skal bli enklere å bytte fagskole.

Vår informant fra ONF er klar og tydelig på dette punktet:

For ONF er det viktig at utdanningene er så like som mulig på tvers av studiestedene. Mange studenter er opptatt av dette. [...] Planene bidrar til likhet, men det er opp til fagskolene hvor mye man følger dem. De er veiledende, ikke lovpålagt. Det er litt dumt.

En student argumenterte også med at mer bindende nasjonale planer kunne bidratt til å synliggjøre hva som er felles for alle som tilbyr faget, og hva som er en del av den lokale tilpasningen og dermed unikt for den enkelte fagskole. Dette ville ha gjort det enklere å velge mellom ulike tilbud.

Arbeidslivet

Når det gjelder representantene fra arbeidslivet, er signalene mer tvetydige. Også arbeidslivet er opptatt av nasjonal standardisering for å gi forutsigbarhet rundt hva de kan forvente av en fagskolekandidat, uavhengig av hvor i landet de har tatt sin utdanning. Dette behovet er selvsagt særlig sterkt innenfor fagområder som er omfattet av tekniske standarder eller sertifiseringskrav. Det samme gjelder innfor helsefagene hvor, som vi har vært inne på, tjenestene som skal bemannes, er rimelig standardiserte på tvers av landet. En arbeidslivsrepresentant fra helsesektoren sier det slik:

Hvis det blir litt for fritt vil det skli ut, vil ikke bli bra nok kvalitet.

Samtidig er representantene fra arbeidslivet naturlig nok opptatt av behovene for lokal tilpasning, og til å gi fagskolene nok handlingsrom til å utvikle utdanningstilbud som er skreddersydd for lokale virksomheter. De er i noen også grad bekymret for at nasjonale planer med for sterke føringer vil kunne bremse nødvendig fornying av utdanningene dersom planene ikke revideres i takt med den teknologiske utviklingen.

Arbeidslivet er med andre ord noe mer ambivalente i sin vurdering av hvilke status de nasjonale planene skal ha, og standpunktene vil trolig variere avhengig av hvilken del av arbeidslivet man kommer fra.

4.2.3 De nasjonale planenes funksjon – oppsummert

Flertallet av våre respondenter og informanter er enige om at nasjonale planer har en rolle å spille i høyere yrkesfaglig utdanning innenfor helse- og oppvekstfag og tekniske fag. Selv om planene både brukes og vurderes forskjellig i ulike deler av sektoren, mener de fleste at de er nyttige som et utgangspunkt for fagskolenes utviklingsarbeid. Flertallet er også enig i at arbeidet med de nasjonale planene har vært viktig for kvalitetsutviklingen i sektoren. Prosessen har bidratt til å sette søkelys på kvalitet i høyere yrkesfaglig utdanning og til å løfte relevante problemstillinger i fagskolenes kvalitetssikringsarbeid. Mange ser også på planene som en slags kvalitetsstandard som bidrar til sikre at variasjonene i kvalitet og innhold mellom fagskolenes utdanningstilbud ikke blir for store.

De aller fleste fagmiljøene har oppfattet at planene er veiledende, og at fagskolene er gitt et handlingsrom til å tilpasse sine utdanningstilbud til ønskene og behovene i arbeidslivet. Og selv om praksisen varierer, mener flertallet at slike veiledende, nasjonale planer har fungert godt som et utgangspunkt for skolens fagutviklingsarbeid. Enkelte mener likevel at planene gjerne kunne vært mer førende enn de er. Dette handler i betydelig grad om å sikre at kvaliteten på utdanningene ikke varierer for mye mellom fagskolene. Mens enkelte er opptatt av hvilke konsekvenser varierende kvalitet kan ha for statusen til høyere yrkesfaglig utdanning mer generelt, er andre opptatt av å hindre at reduserte krav til kunnskap benyttes som et virkemiddel i konkurransen om studentene.

Studentene er klare på at de nasjonale planene bør være mer førende. De ønsker at utdanningene skal være mer like på tvers av læresteder. Dette sikrer at de vet hva de får når de tar en fagskoleutdanning. Det gjør det også enklere å bytte fagskole og få godkjent fag fra andre læresteder.

Arbeidslivet er mer ambivalente i sine vurderinger av dette spørsmålet. Mens enkelte ser nytten av nasjonal standardisering med tanke på forutsigbarhet i sine rekrutteringsprosesser, er andre mer opptatt av å gi fagskolene rom til å tilpasse sine utdanninger til lokale behov. De ser også en fare i at nasjonale planer ikke klarer å følge med på den teknologiske utviklingen og derfor vil redusere fagskolenes evne til rask og nødvendig omstilling.

4.3 De nasjonale planenes format og innretning

Som vi har vært inne på tidligere i dette kapittelet, var det i den første runden av revisjoner ulikt syn i arbeidsgruppene på hvordan de nasjonale planene skulle utformes. Dette gikk seg etter hvert til, selv om det ifølge enkelte av våre informanter fortsatt er betydelige variasjoner mellom de reviderte planenes utforming, blant annet når det gjelder detaljeringsgrad.

4.3.1 Få forslag til endring

Hovedinntrykket fra alle våre datakilder, er at de fleste opplever at dagens format fungerer relativt godt. Når det gjelder detaljeringsgrad, sier en lærer i tekniske fag at planen for det faget vedkommende underviser i, er:

... detaljert nok, men jeg har samtidig frihet til å bestemme og styre mye selv, så studietilbudet blir rettet mot bransjen.

En fagansvarlig tilknyttet helse- og oppvekstfag resonnerer på samme måte, og mener at detaljeringsnivået ikke er en utfordring fordi «*jeg er i stand til å vurdere hvilke tema jeg skal ta med*». Vedkommende mener altså at det ikke er behov for å endre planenes detaljeringsnivå, fordi de gir tilstrekkelig rom for lokal tilpasning.

Selv om vi i alle våre intervjuer har bedt om innspill til om man i en eventuell videreføring av arbeidet burde utforme planene på en annen måte, er det få som har konkrete forslag til hvordan det eventuelt skal gjøres. Blant de få som har uttrykt en mening, er endringsforslagene forskjellige. Dette stemmer overens med inntrykket til både HK-dir og Nasjonalt fagskoleråd, som beskrev i intervjuer at sektorens tilbakemeldinger på de reviderte nasjonale har vært sprikende.

De fleste synspunktene vi mottok, handler om hvor detaljerte og konkrete planene skal være. På den ene siden uttrykker enkelte informanter et ønske om mer detaljerte læringsutbyttebeskrivelser. De argumenterer med at dette vil gi sterkere føringer for sektoren, og på denne måten bidra til å sikre kvalitet og et likere tilbud på tvers av fagskoler. Noen informanter er også kritiske til at LUB-ene er formulert i tradisjonell læreplanstil med verb som «å ha kunnskap om», «å gjøre rede for» og lignende. De mener at dette er for lite konkret og for «skolsk», og at dette gjør LUB-ene mindre anvendelige for fagskolene. En informant beskriver for eksempel at LUB-ene bør «*være mer konkret, litt mindre fleksibilitet*».

En åpenbar ulempe med å gjøre planene mer detaljerte og konkrete, er at de fort kan bli utdaterte. Dermed kan det bli vanskeligere å tilpasse opplæringen til raskt skiftende behov i arbeidslivet. En representant fra et fagråd er opptatt av dette aspektet:

Denne sektoren er også i så stor vekst at jeg er litt redd for at vi legger føringer som gjør at vi ikke kan møte behovene i arbeidslivet raskt nok. Det bekymrer meg litt.

Både blant informanter tilknyttet helse- og oppvekstfag og tekniske fag er det flere som trekker frem diskusjonen om hvorvidt de nasjonale planene bør gå mer i retning av rammeplaner tilsvarende rammeplanene for utvalgte utdanninger i UH-sektoren.²⁶ En informant fra tekniske fag mente at en slik tilnærming ville gitt fagmiljøene et større handlingsrom enn det dagens planer gjør:

... mer rammeplanaktige og overordnede planer er antagelig bedre for å ivareta den fleksibiliteten som bør være der. Sammenlignet med sånne detaljspesifikke planer ville det nok vært lurt å tenke i en annen retning, tror jeg.

Vurderingene av hvor detaljerte planene bør være, henger ofte sammen med informantenes syn på hvor styrende planene bør være. Synspunktene påvirkes også av hvordan planene for deres eget fagområde er utformet. Som nevnt varierer detaljeringen mellom planene, noe en av informantene kommenterer slik:

Noen ble bra, og noen kunne vært bedre. Noen planer er litt vel detaljert slik at de låser skolene.

Vi noterer også at alle informanter som uttrykte et ønske om mer generelle og overordnede planer, kom fra store fagmiljø. Som diskutert ovenfor, har de større fagskolene mindre behov for å lene seg på de nasjonale planene når de utformer sine lokale studieplaner. Mindre fagmiljø med færre ressurser til å drive eget faglig utviklingsarbeid, verdsetter i større grad planer som er konkrete og detaljerte, og som de kan bruke som maler for sine egne studieplaner.

Dette illustrerer et vesentlig poeng. De nasjonale planene skal bidra til å møte svært ulike behov i fagskolesektoren, og det finnes derfor trolig ikke et konkret format som vil fungere optimalt for alle. Samtidig ville det nok vært en fordel om planene var utarbeidet etter en mal som ville gitt mindre variasjon når det blant annet gjelder detaljeringsgrad fra plan til plan.

4.3.2 Er dagens nasjonale planer det rette verktøyet?

Kunne en hensiktsmessig balanse mellom nasjonal standardisering og lokal tilpasning bli oppnådd på andre måter enn gjennom dagens nasjonale planer?

Den nye fagskolemeldingen *Fagfolk for en ny tid* (Meld. St. 11 (2024-2025)), går langt i å antyde at dette er et spørsmål som bør vurderes. Det understrekes at de nasjonale planene *ikke* er en del av den nasjonale styringen av innholdet i utdanningene, og at det heller ikke er ønskelig med en sterkere standardisering av fagskolenes utdanningstilbud. «*Sentral styring av innholdet i utdanningene kan bli et hinder for at fagskolene kan opprettholde nærheten til arbeidslivet og tilpasse utdanningene raskt nok til nye og skiftende kompetansebehov*», heter det i meldingen (s. 100). I stedet for standardisering, bør fagskolene styrkes med et tydeligere mandat om å svare på arbeidslivets behov.

Meldingen påpeker at utdanningsmyndighetenes primære verktøy for å styre innholdet i fagskoleutdanningene, er fagskoleloven og fagskoletilsynsforskriftens formuleringer om at «*kvalifikasjonene skal være tilstrekkelige til å utøve et yrke*» (Fagskoleforskriften, § 2-1), og at «*utdanningene skal gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere*

---

²⁶ Når informantene bruker begrepet «rammeplaner» i denne sammenheng, tolker vi det som at de først og fremst sikter til hvor generelle planene bør være, ikke til at rammeplanene i UH-sektoren er forskriftsfestet og dermed gir retningslinjer for fagenes innhold som lærestedene er pålagt å følge.

opplæringstiltak» (Fagskoleloven, § 4). I tillegg kommer fagskoleutdanningenes innplassering i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (NKR), som gir overordnede læringsutbyttebeskrivelser som fagskolenes studieplaner skal forholde seg til. Utover dette, er det fagskolene selv som har ansvaret for å utvikle og kvalitetssikre sine utdanninger i tett dialog med arbeidslivet som etterspør fagskolekandidatenes kompetanse.

I den grad det er behov for sterkere styring av innholdet i enkelte fagskoleutdanninger, bør dette ifølge Meld. St. 11 (2024-2025), komme som føringer fra fagmyndigheter i form av krav til sertifisering, lisenser eller autorisasjoner, eller som krav om etterlevelse av internasjonale standarder, konvensjoner eller avtaler som Norge har forpliktet seg til å følge. Det siste er det NOKUT sin oppgave å påse at fagskolene etterlever.

De nasjonale planene har, ifølge fagskolemeldingen, derfor ingen formell rolle i dette styringssystemet. De er fagskolesektorens eget redskap for å skape større gjenkjennelighet mellom tilsvarende fagskoleutdanninger. Det påpekes likevel at slike planer kan ha en funksjon, blant annet i helseutdanningene, hvor særlig de kommunale tjenestene er rimelig standardiserte, og hvor det derfor ikke finnes et like stort behov for lokale tilpasninger. I tillegg har arbeidet med de nasjonale planene, ifølge fagskolemeldingen, bidratt til:

- a. samarbeid og samordning mellom fagskoler,
- b. potensielt bedre kvalitet i utdanningene, og
- c. å gjøre det enklere for arbeidslivet å bli kjent med kvalifikasjonene som de ulike fagskoleutdanningene gir.

Når det gjelder de nasjonale planenes bidrag til samarbeid og samordning, har vi funnet en viss støtte for det i denne utredningen, og vi har påpekt at den mobiliserende effekten av selve prosessen kanskje er like viktig som de nasjonale planene. Vi har også funnet støtte for at arbeidet med de nasjonale planene kan ha bidratt til å sette fokus på kvalitet i høyere yrkesfaglig utdanning, både ved den enkelte fagskole og i sektoren som helhet. Når det gjelder de nasjonale planenes rolle som redskap for å gjøre arbeidslivet kjent med fagskolekandidatenes kvalifikasjoner, finner vi i tråd med konklusjonene fra tidligere utredninger (Høst m.fl., 2019, 2024) at arbeidslivet i begrenset grad kjenner og forholder seg til de nasjonale planene, og at planene ikke fungerer som et velegnet redskap i dialogen mellom fagskole og arbeidsliv.

Men Meld. St. 11 (2024-2025) understreker også at de nasjonale planene kan ha en potensielt negativ effekt på fagskolenes utviklingsarbeid og på sikt gå ut over kvaliteten i fagskoleutdanningene:

*Nasjonale planer kan bli en **sovepute** [vår utheving] for fagskolene dersom de tar for gitt at de nasjonale planene er gode og oppdaterte. Nasjonale planer innebærer derfor en viss risiko for at utviklingsarbeidet svekkes og at utdanningstilbudene får lavere kvalitet over tid.*

Et stykke på vei, gir vår utredning også støtte til fagskolemeldingens *sovepute-hypotese*. Vi har sett at mange fagskoler legger seg svært tett opp til, og til dels kopierer, innholdet i de nasjonale planene, selv om de vet at de bare skal være veiledende og til inspirasjon. Vi har også sett at ikke alle planene holder samme kvalitet, og kanskje heller ikke er like oppdatert når det gjelder ny teknologi og arbeidsmetoder. Ukritisk kopiering fra nasjonale planer vil dermed kunne gå ut over kvaliteten i fagskoleutdanningene, og den negative effekten av dette vil også bli større etter hvert som planene blir eldre og mer utdaterte.

Det er også mulig å se for seg at eksistensen av nasjonale planer gjør at insentivene til å gjennomføre større justeringer av egne studieplaner vil bli mindre over tid. Som nevnt, ble lanseringen av de nasjonale planene oppfattet som et signal om at det var tid for en omfattende revisjon av fagskolenes eksisterende studieplaner. Mange forteller at det derfor ble gjort mer grunnleggende revisjoner enn det som er vanlig i de årlige og lovpålagte kvalitetssikringsrundene. Men om de nasjonale planene ikke fornyes, vil denne effekten forsvinne. Om planene ikke holdes vedlike gjennom nye oppdateringer, vil det alltid være en fare for at dette blir tolket som at også fagskolenes egne studieplaner er tilfredsstillende og ikke trenger endringer. Om dette skjer, er det liten tvil om at de nasjonale planene vil kunne bli en sovepute som svekker fagskolenes utviklingsarbeid, og over tid reduserer utdanningenes tilpasning til behovene i et skiftende arbeidsliv.

Samtidig har vi i denne utredningen sett flere eksempler på at fagmiljøene vurderer den enkelte nasjonale plan kritisk og bruker dem ulikt basert på utfallet av disse vurderingene (jf. kapittel 2). Planer som vurderes som gode og oppdaterte, legges til grunn for egne studieplaner, mens andre mer eller mindre forkastes. Om man kunne forvente at en slik *kritisk* tilnærming er representativ for hele fagskolesektoren, vil de potensielt negative effektene av de nasjonale planene blitt kraftig redusert. Gode og oppdaterte nasjonale planer vil etablere en «standard» som kan løfte kvaliteten i hele sektoren, mens mindre gode og utdaterte planer ikke vil bli brukt og etter hvert fases ut.

Og her er vi vel ved sakens kjerne. Utredningen har vist at fagskolene bruker de nasjonale planene forskjellig og at dette i betydelig grad har sin rot i fagmiljøenes forutsetninger for å drive et aktivt utviklingsarbeid. De store fagmiljøene, og miljø med fagområdeakkreditering, utvikler studieplaner som ofte utfyller og avviker fra de nasjonale planene, og det er nok i disse miljøene den kritiske tilnærmingen til de nasjonale planene er mest utbredt. Mindre fagmiljø med færre ressurser legger seg tettere opp til de nasjonale planene. Blant disse finnes flest respondenter som forteller at det oppleves som betryggende å kunne støtte seg på de nasjonale planene i sitt eget utviklingsarbeid. De mindre miljøene rapporterer også at de har mer nytte av de nasjonale planene enn de store miljøene, og vi har blant annet hørt at det ville vært utfordrende for mindre fagskoler å utvikle nye utdanninger om de ikke hadde en nasjonal plan å lene seg på (jf. kapittel 3).

Satt litt på spissen, kan man derfor kanskje si at spørsmålet om hvorvidt det er hensiktsmessig å videreføre ordningen med nasjonale planer først og fremst handler om den siste kategorien av fagskoler. Selv om også de større fagskolene er gjennomgående positive til de nasjonale planene, ville det trolig ha en mer marginal effekt på disse skolenes faglige utviklingsarbeid om planene ble faset ut. Mange av de mindre fagmiljøene er derimot langt mer avhengige av den veiledningen og støtten de kan få fra disse planene. I den grad planene representerer et faglig sterkt og oppdatert kunnskapsgrunnlag, gir de disse fagskolene et godt, men kanskje også nødvendig fundament for å utvikle arbeidslivsrelevante utdanninger av høy kvalitet. En utfasing av de nasjonale planene ville i dette perspektivet kunne ha en negativ effekt på det videre kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning. Samtidig er det blant disse fagmiljøene vi finner den mest ukritiske bruken av de nasjonale planene. Dermed er faren for at mindre gode og etter hvert utdaterte planer både svekker kvaliteten i utdanningene og legger en demper på det faglige utviklingsarbeidet, størst blant disse miljøene.

Dersom man bestemmer seg for å videreføre de nasjonale planene slik de er i dag, vil det derfor være avgjørende at planene revideres ofte nok til å holde tritt med utviklingen i arbeidslivet. For noen planer vil dette kreve hyppige revisjoner, for andre mer sjeldne. Det vil også være avgjørende at hver enkelt plan er av høy kvalitet, og bygger på kunnskap og erfaringer fra mer enn én fagskole. Med tanke

på diskusjonen i starten på dette kapitlet, vil det blant annet forutsette en utviklingsprosess med større og bredere sammensatte arbeidsgrupper. En videreføring av de nasjonale planene vil være en ressurskrevende, og til dels kontinuerlig, prosess som ikke kan stoppe opp før det eventuelt gjøres et eksplisitt valg om å fase ut planene.

Om dette skal være en prosess som fortsatt skal basere seg på kompetanse og personalressurser fra sektoren, kan det stilles spørsmål ved om dette er en bærekraftig løsning. Vi har argumentert for at denne måten å organisere prosessen på hadde en egenverdi og bidro til å skape eierskap og engasjement. Samtidig er vi usikre på om den lar seg videreføre over tid. Er det nok kapasitet og vilje i sektoren til å videreføre dette arbeidet på lang sikt med den innsatsen det vil kreve?

Det kan også hevdes at en slik modell i noen grad går på tvers av et av fagskolesektorens viktigste kjennetegn, slik det er formulert i fagskolemeldingen:

En av styrkene til fagskolene ligger i fleksibiliteten til å utvikle og tilpasse utdanningstilbudene i samarbeid med arbeidslivet, uten omfattende prosesser med å endre nasjonale læreplaner. (Meld. St. 11, 2024-2025, s. 100)

Et alternativ til å holde dagens sett av nasjonale planer kontinuerlig oppdatert, kan derfor være å gjøre dem mer generelle. Mer overordnede planer med færre detaljer vil redusere behovet for hyppige oppdateringer, og samtidig gi fagskolene sterkere insentiver til å konkretisere og detaljere innholdet i utdanningene når de utarbeider sine lokale studieplaner. Dagens nasjonale planer er mindre detaljerte enn tidligere generasjoner av planer i fagskolesektoren, men det bør vurderes om denne endringen er tatt langt nok.

Samtidig vil mer generelle nasjonale planer trolig kreve mer av de fagmiljøene som trenger dem mest - de mindre fagmiljøene med færre ressurser til å drive et aktivt faglig utviklingsarbeid. En mulighet som bør vurderes, er derfor å utvikle veiledningsmateriale som støtte opp under fagmiljøenes bruk av de nasjonale planene og hvordan disse kan benyttes som veiledning og inspirasjon når de utvikler sine studieplaner.²⁷ Dette kan for eksempel handle om skriftlige veiledninger, eksempelsamlinger og instruksjonsvideoer som er tilpasset behovene i brukergruppen.

Vi tror også det vil være fornuftig å legge til rette for mer kommunikasjon og tettere samarbeid mellom fagskolene i arbeidet rundt utviklingen av lokale studieplaner. Det vil være av verdi for fagmiljøene å få muligheter til å lære av hverandre, og at ikke det enkelte fagmiljø må starte på bar bakke hver gang det skal utvikles en ny studieplan. Som vist i kapittel 2 (jf. figur 2.17) er denne typen samarbeid lite utbredt i fagskolesektoren i dag. En måte å utvikle et slikt samarbeid på, kan være gjennom invitasjoner til workshops, etablering av diskusjonsforum eller lignende.

---

²⁷ En mulig modell for dette kan for eksempel være Utdanningsdirektoratets *Kompetansepakke for innføring av nytt læreplanverk* som gir støtte til skolene i arbeidet med å bruke, tolke og forstå det nye læreplanverket fra fagfornyelsen (se <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/kompetansepakke-for-innforing-av-nytt-lareplanverk/#a182903>). Her er det selvsagt snakk om en helt annen type forskriftsfestede læreplaner som skolene er pålagt å følge, men modellen og virkemidlene som benyttes i dette veiledningsmateriale, har overføringsverdi.

4.3.3 De nasjonale planenes form og innretning - oppsummert

Få av våre informanter formidler konkrete ønsker om at de nasjonale planene burde vært utformet på en annen måte. De fleste ser ut til å være rimelig godt fornøyd med planene slik de er i dag, og finner dem anvendelige for sitt eget arbeid. Det eneste området hvor synspunktene i noen grad spriker, er planenes detaljeringsnivå. Mens enkelte informanter fra større fagmiljø med fagområdeakkreditering foretrekker mer generelle og overordnede planer, ser de mindre fagmiljøene ut til å foretrekke planer som er mer konkrete og detaljerte.

Fagskolemeldingen (Meld. St. 11, 2024-2025) understreker at de nasjonale planene ikke har en plass i styringen av fagskoleutdanningene, men sier samtidig at arbeidet med planene har hatt enkelte positive effekter i sektoren. De påpekes likevel at en ordning med nasjonale planer i noen grad bryter med fagskolenes behov for fleksibilitet og tilpasning til et skiftende arbeidsliv, og at de framover også kan bli en sovepute som hemmer fagskolenes utviklingsarbeid, og potensielt også fagskoleutdanningenes kvalitet.

For å unngå en slik utvikling, mener vi at det er avgjørende at de nasjonale planene holdes oppdatert og at det legges vekt på å sikre at alle planene holder tilstrekkelig kvalitet. Dette er imidlertid ressurskrevende, og det bør vurderes om sektoren har kapasitet og vilje til å opprettholde planene på et slikt nivå. Et alternativ er å bevege seg i retning av mer overordnede og generelle planer hvor behovet for oppdatering vil være betydelig mindre. Fordi mer overordnede planer vil stille større krav til fagskolenes eget faglige utviklingsarbeid, bør en slik modell kombineres med veiledningsmateriale og samarbeidstiltak som kan støtte opp under fagskolenes bruk av de nasjonale planene. Dette vil være særlig viktig for de mindre fagskolene.

På et helt overordnet nivå ser vi derfor tre alternative veier framover for de nasjonale planene:

- 1) **Utfasing:** Dersom man vurderer at det ikke er ønskelig å legge ressurser i å holde de nasjonale planene oppdatert og på et kvalitetsmessig høyt nivå, bør det tas et eksplisitt valg om at planene på et eller annet tidspunkt ikke lenger skal benyttes. Utdaterte planer, eller planer som ikke holder den kvaliteten som bør forventes, øker sannsynligheten for at planene etter hvert vil få en negativ effekt på kvalitetsutviklingen i sektoren.
- 2) **Videreføring:** Et valg om å videreføre planene slik de er i dag, vil kreve et langsiktig og oppdaterings- og kvalitetsarbeid. Dersom en slik prosess fortsatt skal baseres på sektorens egne krefter, vil det forutsette enda bredere deltakelse slik at hver enkelt arbeidsgruppe baserer seg på kunnskap og erfaringer fra mer enn en fagskole. Det bør vurderes om en slik modell er bærekraftig.
- 3) **Omarbeiding til mer overordnede planer:** Mer overordnede planer vil redusere behovet for hyppige oppdateringer, og gi sterkere insentiver til fagskolene om å legge arbeid i det lokale fagutviklingsarbeidet. Samtidig vil det være en betydelig jobb å omarbeide planene i denne retningen. Modellen bør kombineres med utvikling av et veiledningsmateriale, og med tiltak for samarbeid og kommunikasjon mellom fagskolene.

Litteratur

Direktoratet for høgare utdanning og kompetanse (2024). Tilstandsrapport for høgare yrkesfagleg utdanning 2024. *Rapport nr 5/2024*.

Goodlad, J. I (1979). *Curriculum Inquiry: The Study of Curriculum Practice*. New York: McGraw-Hill.

Høst, H., Furholt, J. & Lyckander, R. (2024). Hvordan samarbeider fagskolene med arbeidslivet om utdanningene? *NIFU-rapport 2024:7*.

Høst, H., Lyby, L. & Schwach, V. (2019). Fagsoleutdanningens kunnskapsbase. *NIFU-rapport 2019-22*.

Kunnskapsdepartementet. (2025) *Fagfolk for en ny tid – med høyere yrkesfaglig utdanning* (Meld. St. 11 (2024-2025)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-11-20242025/id3091513/>

Nasjonalt fagskoleråd. (2019). Avtale og mandat for oppgradering av overordnede nasjonale planer. (upublisert).

Vedlegg 1: Spørreskjema til fagansvarlige

I løpet av de siste fire årene har det blitt utarbeidet reviderte nasjonale planer for høyere yrkesfaglig utdanning innen ^{f('fagomraade')}. Nasjonalt fagskoleråd og Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir), som har koordinert arbeidet med de reviderte nasjonale planene, er opptatt av hvor godt kjent planene er i fagskolesektoren, hvordan planene brukes og hvordan fagmiljøene oppfatter og vurderer disse planene.

HK-dir har gitt utredningsselskapet ^{ideas2evidence} i oppdrag å undersøke dette, og denne spørreundersøkelsen er en viktig del av denne utredningen. Vi håper du vil ta deg tid til å svare på hele spørreskjemaet, men dersom det er enkeltspørsmål du opplever som vanskelig å svare på, kan du hoppe over disse.

spm1

Hvor godt kjenner du til de reviderte nasjonale planene for høyere yrkesfaglig utdanning innen ^{f('fagomraade')}?

Vi tenker da på den eller de planene som er relevante for det fagområdet du har ansvar for.

- Ingen kjennskap (1)
- Lite kjennskap (2)
- Noe kjennskap (3)
- God kjennskap (4)
- Svært god kjennskap (5)

spm2

Har du eller dine fagkollegaer vært involvert i aktiviteter knyttet til prosessen med å revidere de nye nasjonale planene innen dine fagområder?

Flere svar mulig.

- Jeg, eller en kollega, deltok i en av arbeidsgruppene som utviklet nye nasjonale planer (1)
- Jeg/vi deltok i innspillsmøte(r) underveis i prosessen (2)
- Jeg/vi ga innspill da planene ble sendt på høring (3)
- Jeg/vi har deltatt på møter, workshops, konferanser eller lignende hvor de reviderte planene er blitt presentert/diskutert (4)
- Jeg/vi har ikke deltatt i noen slike aktiviteter (5) [*Exclusive*]

spm3

Fra ditt ståsted, hvor godt kjent opplever du at de reviderte nasjonale planene innen dine fagområder er i følgende grupper?

	Ingen kjennskap (1)	Lite kjennskap (2)	Noe kjennskap (3)	God kjennskap (4)	Svært god kjennskap (5)	Vet ikke (6)
Lærerne innen disse fagområdene ved min fagskole (1)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Studentene innen disse fagområdene ved min fagskole (2)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidsgiverne som ansetter studentene vi	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Ingen kjennskap (1)	Lite kjennskap (2)	Noe kjennskap (3)	God kjennskap (4)	Svært god kjennskap (5)	Vet ikke (6)
utdanner innen disse fagområdene (3)						

spm4

Har det innen de fagområdene du har ansvar for blitt utviklet/revidert lokale studieplaner for utdanninger eller emner hvor det er blitt publisert nye nasjonale planer de siste fire årene?

- Ja, og de nye/reviderte studieplanene er innført (1)
- Ja, men de nye/reviderte studieplanene venter på akkreditering/fagområdeakkreditering fra NOKUT (2)
- Nei (3)

spm5

For dette og de neste spørsmålene vil vi at du tar utgangspunkt i en av de lokale studieplanene dere har utviklet/revidert for utdanninger eller emner hvor det er blitt publisert nye nasjonale planer de siste fire årene. Velg den studieplanen hvor du har best kjennskap til innholdet og revisjonsprosessen.

Hvilken av de følgende beskrivelsene passer best for hvordan den nasjonale planen ble brukt i arbeidet med denne studieplanen?

- Vi brukte ikke den reviderte nasjonale planen i dette arbeidet (1)
- Vi brukte den reviderte nasjonale planen som veiledning og inspirasjon, men forholdt oss relativt fritt til innholdet i denne planen (2)
- Vi tok utgangspunkt i den reviderte nasjonale planen og la oss forholdsvis tett opp til læringsutbyttebeskrivelsene i denne planen (3)
- Vi tok utgangspunkt i den relevante nasjonale planen, og vår lokale studieplan er svært lik den nasjonale planen (4)

spm6

Se for deg den samme studieplanen som i forrige spørsmål. Beskriv hvordan studieplanens overordnede del (O-LUB) skiller seg fra beskrivelsene av overordnet læringsutbytte i den nasjonale planen?

Dette gjelder altså den delen som skal stå på studentenes vitnemål. Flere svar mulig.

- Enkelte læringsutbyttebeskrivelser under kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse i den nasjonale planen er ikke med i vår studieplan (1)
- Vår studieplan inneholder læringsutbyttebeskrivelser som ikke er med i den nasjonale planen (2)
- Enkelte av læringsutbyttebeskrivelsene i vår studieplan er mer generelle enn i den nasjonale planen (3)
- Enkelte av læringsutbyttebeskrivelsene i vår studieplan er mer detaljerte enn i den nasjonale planen (4)
- Vet ikke (5) [Exclusive]

spm7

Og fortsatt med tanke på denne konkrete studieplanen, kan du beskrive hvordan studieplanens emnebeskrivelser (E-LUB) skiller seg fra læringsutbyttebeskrivelsene på emnenivå i den nasjonale planen?

Flere svar mulig.

- Enkelte av emnene i den nasjonale planen er ikke med i vår studieplan (1)
- Vår studieplan inneholder emner som ikke er med i den nasjonale planen (2)
- Emnenes omfang (studiepoeng) er ikke de samme i vår studieplan som i den nasjonale planen (3)
- Mange av læringsutbyttebeskrivelsene i vår studieplan er mer generelle enn i den nasjonale planen (4)
- Mange av læringsutbyttebeskrivelsene i vår studieplan er mer detaljerte enn i den nasjonale planen (5)
- Vet ikke (6) [Exclusive]

spm8_mask

- Overordnet del (den som skal stå på vitnemålet) (1)

- Redskaps- og LØM-emner (2)
- Fellesemner som Etikk, samhandling og kommunikasjon (3)
- De fagspesifikke emnene (4)

spm8

Alt i alt, hvor store forskjeller er det mellom den nye lokale studieplanen du har tatt utgangspunkt i og den reviderte nasjonale planen på følgende områder:

	Svært stor forskjell (1)	Stor forskjell (2)	Verken/eller (3)	Liten forskjell (4)	Svært liten forskjell (5)	Vet ikke (6)
Overordnet del (den som skal stå på vitnemålet) (1)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redskaps- og LØM-emner (2)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fellesemner som Etikk, samhandling og kommunikasjon (3)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De fagspesifikke emnene (4)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

spm9

Du kan gjerne utdype med egne ord hvordan den lokale studieplanen skiller seg fra den nasjonale planen. Her kan du gjerne også ta med informasjon om andre lokale studieplaner om du ønsker det.

spm10

Hvor nyttig opplevde du og fagmiljøet ditt at de nye nasjonale planene var i arbeidet med nye lokale studieplaner?

- Svært lite nyttig (1)
- Lite nyttig (2)
- Verken/eller (3)
- Nyttig (4)
- Svært nyttig (5)

spm11

Beskriv gjerne med egne ord hvordan du/dere opplevde nytten av de nye nasjonale planene i arbeidet med nye lokale studieplaner.

spm12

I fagmiljøet ved din skole, hvor viktig er følgende hensyn når dere utarbeider lokale studieplaner?

	Svært lite viktig (1)	Lite viktig (2)	Verken/eller (3)	Viktig (4)	Svært viktig (5)
Tilpasning til konkrete kompetansebehov i arbeidslivet (1)	☐	☐	☐	☐	☐
Tilpasning til kompetanseprofilen til våre ansatte (2)	☐	☐	☐	☐	☐

	Svært lite viktig (1)	Lite viktig (2)	Verken/eller (3)	Viktig (4)	Svært viktig (5)
Tilpasning til hva studentene etterspør (søkermarkedet) (3)	☐	☐	☐	☐	☐
Et ønske om å ha et studietilbud som er unikt og skiller seg fra det andre fagskoler tilbyr (4)	☐	☐	☐	☐	☐

spm13

I hvor stor grad opplever du at fagskolen har handlingsrom til å utforme sine studieplaner ut ifra lokale behov, uavhengig av de reviderte nasjonale planene?

- I svært liten grad (1)
- I liten grad (2)
- Verken/eller (3)
- I stor grad (4)
- I svært stor grad (5)
- Vet ikke (6)

spm14

Opplever du at de reviderte nasjonale planene har gitt skolene mindre eller større handlingsrom til å utforme sine studieplaner ut ifra lokale behov sammenlignet med de tidligere nasjonale planene som de erstatter?

- Betydelig mindre handlingsrom (1)
- Mindre handlingsrom (2)
- Ingen vesentlig endring (3)
- Større handlingsrom (4)
- Betydelig større handlingsrom (5)
- Vet ikke (6)

spm15

Hvor aktivt deltar representanter fra arbeidslivet i utformingen av lokale studieplaner på dine fagområder ved fagskolen (gjennom fagråd eller andre kanaler)?

- Svært lite aktivt (1)
- Lite aktivt (2)
- Verken/eller (3)
- Aktivt (4)
- Svært aktivt (5)

spm16

I hvor stor grad har de nasjonale planene en rolle i dialogen mellom din fagskole og arbeidslivet rundt utformingen av lokale studieplaner?

- I svært liten grad (1)
- I liten grad (2)
- Verken/eller (3)
- I stor grad (4)
- I svært stor grad (5)

spm17

Utdyp gjerne med egne ord hvordan arbeidslivet engasjerer seg i utviklingen av studietilbudene ved skolen, og hvilken rolle de nasjonale planene eventuelt spiller i den sammenheng.

spm18

I hvor stor grad samarbeider eller kommuniserer dere med fagmiljøer ved andre fagskoler når dere utvikler lokale studieplaner?

- I svært liten grad (1)
 I liten grad (2)
 Verken/eller (3)
 I stor grad (4)
 I svært stor grad (5)

spm19a

Nedenfor kommer noen påstander om de reviderte nasjonale planene.

Hvor enig/uenig er du i hver av disse påstandene?

	Helt uenig (1)	Litt uenig (2)	Verken/eller (3)	Litt enig (4)	Helt enig (5)
De reviderte nasjonale planene er lette å finne fram til (1)	☐	☐	☐	☐	☐
De reviderte nasjonale planene har en utforming/et format som er velegnet for våre behov (2)	☐	☐	☐	☐	☐
Læringsutbyttebeskrivelsene i de reviderte nasjonale planene er for detaljerte (3)	☐	☐	☐	☐	☐
Det kommer tydelig fram av de reviderte nasjonale planene at de er veiledende og ikke bindende (4)	☐	☐	☐	☐	☐
De reviderte nasjonale planene er et oppdatert og relevant utgangspunkt for det faglige utviklingsarbeidet ved fagskolen (5)	☐	☐	☐	☐	☐

spm19b

Her kommer noen flere påstander om de reviderte nasjonale planene.

Hvor enig/uenig er du i hver av disse påstandene?

	Helt uenig (1)	Litt uenig (2)	Verken/eller (3)	Litt enig (4)	Helt enig (5)
Det oppleves som betryggende å ha kvalitetssikrede nasjonale planer som vi kan ta utgangspunkt i når vi utvikler våre lokale studieplaner (1)	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidet med revisjonen av de nasjonale planene er godt forankret i fagskolesektoren (2)	☐	☐	☐	☐	☐
Det er ikke behov for nasjonale planer på mine fagområder. Fagskolene vet best selv hvordan fagtilbudene skal utformes (3)	☐	☐	☐	☐	☐
Arbeidet med revidering av de nasjonale planene har satt fokus på studieplanarbeid og fagutviklingsarbeid ved min fagskole (4)	☐	☐	☐	☐	☐
Akkrediteringskø hos NOKUT medfører at vi vegrer oss for å gjøre endringer i studieplaner for utdanninger vi ikke har fagområdeakkrediteringer for (5)	☐	☐	☐	☐	☐

spm20

Alt i alt, hvor viktig mener du arbeidet med nasjonale planer er for kvalitetsarbeidet i høyere yrkesfaglig utdanning?

- Svært lite viktig (1)

- Lite viktig (2)
- Verken/eller (3)
- Viktig (4)
- Svært viktig (5)

spm21

Dersom arbeidet med utvikling/revisjon av nasjonale planer fortsetter, er det noen endringer du kunne ønske deg i måten planene er utformet på?

spm22

De nasjonale planene skal sikre en viss faglig standardisering på tvers av fagskolene, blant annet for å gjøre det lettere for studenter å skifte skole, og for arbeidsgivere å rekruttere kandidater fra ulike skoler. Samtidig er det viktig at den enkelte fagskole tilpasser sitt studietilbud til de konkrete behovene i det lokale arbeidslivet.

Med utgangspunkt i ditt fagmiljø, indiker hvordan dere balanserer disse to hensynene når utdanningstilbudene utvikles. Dersom de to hensynene veier like tungt, plasserer du markøren i midten. Dersom ett av hensynene teller tyngre enn det andre, trekker du markøren nærmere dette hensynet.

avslutt

Dine svar er sendt inn. Tusen takk for ditt bidrag.

IDEAS2EVIDENCE
Bygger kunnskap